

TABÁK ANDRÁS

Tegnapi és tegnapelőtti történetek

Magvető Könyvkiadó

Budapest

© Tabák András, 1982

Tabák András *tegnapelőtti* történetei a második világháború idején játszódnak: főhősük egy kisfiú, aki gyanakodva, bizalmatlanul figyeli a felnőttek megváltozott világát. Nem érti, miért nincs puskája az apjának, noha azt állítja, katonának megy a Bor nevű távoli faluba. Nem érti, miért virraszt a nagyapja éjszakánként, s miért jön zavarba, amikor erről kérdezi őt; s nem érti azt sem, miért nem akar unokatestvére – ki aznap tért haza a német lágerből – véle villanyvonatozni. Sok dolgot nem ért még, de mindent kíváncsian megfigyel: így az első szabad május elseje kavargó eseményeit, melyeket visszatért édesapja nyakából szemlélhetett.

A *tegnapi* történetek pedig 1962-ben hangzottak el egy budai tudószanatóriumban. Akik elmesélik: Babrián Dezső író és Terstyánszky Ernő biztosítási ügynök, az olvasók

régi ismerősei. Főszerepet játszottak a szerző regényében, az *Átmeneti emberek*-ben is.

De mindezzel korántsem merítettük ki e sokszínű kötet tartalmát. Olvashatunk itt szatirikus legendákat a történelmi időkből, s oly játékos-abszurd novellát is, mely éjjel déli tizenkettőkor játszódik.

Letölthető:

[[PDF formátumban](#)] [[EPUB formátumban](#)]

Búcsú

Az udvarra nyíló, kitárt ablak előtt apám áll. Gyűrött, viseltes ruha van rajta, amelyben még sohase láttam, és hosszú szárú, fekete bakancs a lábán, amit csak akkor húz fel, ha kirándulni megyünk. Nagyon furcsán fest így apu. Kék szeme, nagyon világos kék szeme most borús, kedves, kerek arca fáradt. Egyik kezével anyut öleli, a másikkal a hátizsákot tartja. Ujjai feszesek, s oly erősen szorítják a hátizsák szíját, hogy látom, kifehérednek.

Anyám könnyű, nyári ruhában áll előttem. Meztelen karjával átkulcsolja apa nyakát, és nem szól, csak nézi őt. Anyu arcát nem látom, mert háttal áll nekem, de keskeny, kislányos válla meg-megremeg, úgy rémlik, halkan sír.

Én riadt vagyok, kissé csodálkozó – semmit sem értek. Nem értem, miért hívtak be hirtelen a folyosóról, ahol a pajtásaimmal játszottam, de aztán derengeni kezd valami, hogy persze, apa elutazik... elutazik egy kicsit, azért van a lábán bakancs, a kezében hátizsák, és onnan is tudom, hogy elutazik, mert az utóbbi napokban sokat hallottam erről. Azt is tudom, hová utazik apu: Mórba utazik, s elmesélte azt is, hogy az igen messze van, arrafelé már nem is magyarul beszélnek az emberek, s hogy az egészben az a legérdekesebb, hogy ott három falu van egymás mellett: Bor, Sör, Pálinka, és ő azért megy éppen a Bor faluba, mert ő a boroskát szereti a legjobban. És azt is mondta még, hogy csak kis időre utazik el, hamar visszajön, és akkor sok-sok bort hoz magával, amiből egy gyűszűnyit én is ihatok majd.

De azt már igazán nem értem, hogy miért van a szobában ekkora ijesztő, nagy csend, hogy apu miért mosolyog olyan furcsán, hogy a szája sarkába miért gyúródik valami ismeretlen, mély ránc, és hogy anyu miért sír. Hiszen máskor is elutazott már, s akkor anyu sose sírt... és különben is, odakint olyan szép idő van! Hiszen jókedvű, fényes délután van, süt a nap, csillognak az ablakok meg a fehér bádoglemezek a tetőn, s valahol vidáman bömböl egy rádió: „Föl, föl vitézek a csatára ...” Ezt a Föl, föl-indulót jól ismerem. Az óvodában gyakran énekeljük, és papírcsákóban, fakarddal masírozunk közben. S vasárnaponként, amikor apa felvisz a Várba megnézni az őrségváltást, ott is ezt fújja a zenekar.

Nem, végképp nem értem, mitől szomorú apu meg anyu. Hiszen elutazni jó dolog! Kimenni a pályaudvarra, a Nyugatiba, ami itt van a közelünkben, megbámulni a pöfékelő, kormos, gyönyörű mozdonyokat, büszkén beülni a vonatba ... Igen, a gyerekek is éppen vonatoznak odakint a gangon. Biztosan a Schmidt Karcsi a

mozdony, mert ő a legkövőbb ... meg ugatást is hallani, mert ott nyargalászik köztük Négerke is, a Steinék fekete kutyája... „Talán azért ilyen szomorú apu meg anyu – villan át rajtam mert összevesztetek valamin?” De ők nem szoktak veszekedni... kiabálni se szoktak egymással, mint Pintér bácsi meg Pintér néni a szomszédunkban ...

És nagymama? Hát ő mitől szomorú? Csak fogja a kezemet, és hallgat, de érzem, hogy ő is szomorú. Barátságos, szép arcát fürkészem, s mintha az ő szeme is könnyes lenne. Nagymama sose szokott sírni. És ha ő, aki mindig okos és erős, most sírva fakad, akkor valami nagy bajnak kellett történnie... Kalapálni kezd a szívem a gondolatra: valami baj történt. Két kézzel kapaszkodom nagymama karjába, s óvatosan közelebb-közelebb húzódok hozzá ... De hát mi baj történhetett?

Nagymama lehajol hozzám, és rekedtes hangján azt mondja:

– Eridj oda szépen, csókold meg apádat. Búcsúzz el tőle.

„Búcsúzzam el? – riadok meg. – Miért? Miért kell elbúcsúznom tőle? Hát hová megy apu?”

S nem moccanok, nem megyek oda hozzá, csak nézek rá. Ijedten, hitetlenkedve és egyre nagyobb gyanakvással. „Valamit eltitkolnak előttem ...” – gondolom dühösen.

Apa ekkor rám pillant. A tekintete oly fájdalmas, hogy elszégyellem magam, és lesütött szemmel, félénken somfordálok oda hozzá. Szabad karjával fölemel, állát az arcomhoz dörzsöli, és erős, meleg szájával megcsókol. Várom, adjon egy fogas puszit is – mert mi nem afféle vacak, nyálas puszikat váltunk, hanem igazi fogas puszikat, mert az a legjobb –, de apu most nem ad fogas puszit, csak hosszan-hosszan csókol, mint aki nem tud elengedni, s közben olyan erősen szorít magához, hogy a lélegzetem is elfűl.

A fülébe kapaszkodom, cibálgatom, és azt kérdezem:

– Mondd, apu, te hová mész? Te nem is kirándulni mész...

– Gabó! – hallom anyu éles, ideges hangját. Ha haragszik rám, ilyen a hangja.

Apu azonban nem haragszik. Egyetértően rám nevet, a szememet fürkészi.

– No, nézd csak! – csóválja meg a fejét. – Hát nem hiszel nekem? Hiszen mondtam már: Borba megyek... no, ahol annyi sok bor terem.

– És engem miért nem viszel magaddal? – kérdezem sértődötten.

– Ó, hosszú ám az út odáig. Gyalogolni is kell sokat ... hegynek fel, hegynek le ... Hamar kifáradnál...

– Ha kifáradok, majd a nyakadba veszel – erősködöm, s már látom is magam előtt... megyünk hegynek fel, hegynek le, és apu visz a nyakában... Aztán elvégezzük a dolgunkat ott, abban a Bor faluban, és hazajövünk.

– Vigyél el – nyűgösködöm. – Apu, vigyél el, igazán ...

Mély hangon fölnevet, gyorsan letesz a földre.

– Nem lehet – mondja. – Nem ... – Hallgat egy kicsit, majd azt mondja: – Azért nem vihetlek el, tudod, mert... én katonának megyek oda.

– Katonának? ... – S csak állok.

Apu mosolyog.

– No, min csodálkozol? Katona leszek ... puskát kapok majd, és harcolni fogok ...

Csak állok, állok, nézem őt, és nem hiszek neki.

– Neked nincs is katonaruhád – mondom. – Igen, a katonáknak katonaruhájuk van meg katonasapkájuk ... és neked puskád sincs, apu... Hol a puskád?

Nem felel, elfordul, meghúzza a hátizsák szíjait. Anyu se szól, ijedten pillant rám.

Az arca könnyes, a szája picikét kinyílik.

– Nincs is puskád – mondom most már haragosan, mélyen megbántódva azon, hogy be akar csapni, ő, aki sohase szokott... – Nincs puskád! – kiáltom. – És katonaruhád sincsen ...

Nagyanya ekkor megszorítja a kezem.

– Hallgass – mondja, s a hangja szigorú. – Rögtön elhallgass! – És elhallgatok, megszeppenve kissé, ő pedig csendesen azt mondja apunak: – Indulnod kell, Imre...

Anyu felzokog, színes kendőjével eltakarja az arcát.

Én nagyanya háta mögé bújok, és onnan nézem, amint anyu hangosan sír, belekapaszkodik apu kabátjába, amint beszél valamiről sebesen, fojtott, elcsukló hangon, apu meg a vállát simogatja, és kedvesen vigasztalja: – Ne félj, nincs semmi baj. No, hidd el, semmi baj ...

Ekkor titokban én is sírni kezdek nagyanya háta mögött. Hangtalanul sírok, csak a könnyek csurognak a szememből, s érzem, hogy apu mégse csapott be, katonának megy. Nincs se katonaruhája, se puskája, de mégis katonának megy, különben anyu nem sírna így, s apu nem lenne olyan szomorú, meg nagyanya se ... igen, elmegy katonának, ahogy mondta, nem csapott be, pedig bárcsak becsapott volna, mert onnan, ahová elmegy, talán már vissza se jön hozzánk, most már örökre elmegy, és én soha többé nem láthatom ...

Ajtó csapódik, kinézek nagyanya háta mögül: üres a szoba. Se apu, se anyu nincs már idebent. Hallom az előszobaajtó halk nyikordulását, az ismerős, nehéz lépteket a folyosón – és nem bírom tovább.

Kitépem magam nagyanya kezéből, torkom szakadtából ordítani kezdek, az ablakhoz iramodom ... nagyanya vissza akar tartani, a kezébe harapok... felmászom a párkányra, és látom aput, látom, amint hátizsákjával éppen befordul a lépcsőházba.

– Apa, apuka! – üvöltök. – Ne menj el! Jó leszek ... kérlek, nagyon szépen kérlek ... Apa, édesapa, ne menjél el katonának!...

– Gabó – hallom nagyanya szelíd hangját. – Gabó, kicsi unokám... – És óvatosan átkarol, hogy ki ne essem a gangra.

Apu pedig megáll, visszafordul. Barátságosan int, mosolyog és kiált nekem valamit, amit nem értek. Aztán megfordul, és eltűnik a lépcsőházban.

A rózsaszínű levélpapír

Az ötéves kisfiú, akit szőke fürtös, hosszú haja és nagy, kék szeme láttán gyakran lánynak hittek, semmit sem gyanított. Mi oka is lett volna a gyanakvásra? A legtöbb házbeli gyerek papája már régóta katona volt. Hengegtek is vele éppen eleget, vége-hossza nem volt a dicsekvésüknek. Ő meg csak irigykedett rájuk titokban. Kivált akkor, amikor egyikük-másikuk büszkén újságolta a folyosón, levél jött a papától, írt a háborúból.

De hát ezután majd apu is írni fog, gondolta most elégedetten, méghozzá sokkal szebb és érdekesebb leveleket, mint a kövér Ruff Karcsi még kövérebb papája, vagy a Bucsek Janó papája, aki a vice a házban, és olyan incifinci kis ember, hogy érteni se lehet, miért engedték meg neki, hogy elmenjen katonának; igen, apa sokkal szebb leveleket fog írni, mint az ő papájuk, s nemcsak betűs leveleket, mint azok, hanem

rajzosokat is, mert apa igazán csodaszépen rajzol, és valahányszor csak vidékre utazik a lapos kis fekete kofferjével, ami dugig van mindenféle színes és mókás rongydarabkákkal, amiket ő árumintának nevez, szóval amikor csak elutazik valahová, mindig ír, és a leveleibe mindent belerajzol, amit látott, és ami útközben megesett vele. Kész gyönyörűség minden egyes levele! És néha szinte anyu sem kell hozzájuk, hogy felolvassa őket, hiszen a rengeteg kis rajzból úgymint minden kiderül.

Biztos, hogy most is így lesz. Egészen biztos. Lerajzolja majd a pályaudvart, talán éppen a Nyugatit, ahol nyüzsög a sok-sok katona, lerajzolja a vonatot, amivel megy a háborúba, de talán még a csatateret, meg a csatát is lerajzolja, meg saját magát is, ahogy éppen lődöz a puskájával... ámbár puskája még nincsen. Legalábbis akkor még nem volt, amikor elment. Ez csalódás volt, mert az igazán nagyszerű mégiscsak az lett volna, ha puskával a vállán megy végig a gangon a lépcsőházhoz, miközben az összes gyerek őt bámulja az ablakokból, de ebből nem lett semmi, csak a jókora hátizsák púposodott a hátán meg a bakancsa kopogott a folyosón, ahogy elindult, és azt mondta, a puskáját csak a csatában kapja majd meg, s ezt el is kellett hinni neki, hiszen a Bucsek papájának se volt még puskája, amikor elment katonának, meg a Ruff Karcsi papájának se, s így hát rendben is lett volna az egész dolog. Csakhogy akkor, amikor ezt a puskadolgot elmondta a Ruff Karcsinak és Bucseknek, a Ruff Karcsi, aki éppen almát evett, kárörvendően nevetni kezdett, és azt mondta, hogy a te papádnak nem lesz puskája, mert a muttim azt mondta, hogy a te papád nem is igazi katona, hanem csak muszos katona, és aki muszos katona, annak nem jár puska, mert az nem igazi katona.

Verekedés lett a dolog vége, aminek persze híre ment, és anyu is tudomást szerzett az egésztől. Elsápadt, de nem szólt semmit, még csak nem is veszekedett, nem, egy cseppnyit sem, és ez igazán különös volt, hiszen kiabált ő és büntetett minden semmisségért, de akkor csak állt és hallgatott, egész nap csak hallgatott. S másnap reggel se mondott többet, csak ennyit, apád katona, hiszen tudod, kint van a fronton, s így folytatta, nekem most egy időre kórházba kell mennem, kisfiam, mert beteg vagyok, és amíg haza nem jöhetek, te Áronpapáékhoz költözöl, a Mányoki útra.

Ugyan miért is gyanakodott volna anyja szavaira? Azt ugyan nem tudta meg tőle, mit jelentsen az, hogy muszos katona, de hát nem is ez volt a fontos, hanem az, hogy apa igenis katona, és harcol, ugyanúgy, mint sok más gyerek papája. Büszke volt rá továbbra is, anyát meg sajnálta, hiszen a betegség rossz dolog, és kórházban feküdni biztos még rosszabb, de hamar megvigasztalódott. Áronpapáéknál lakni igazán remek, budai házuknak nagy kertje van, és ott sokkal jobban lehet játszani, mint odahaza, a Teréz körüti bérház gangján, ahová különben is csak nagy ritkán engedi ki anyja, mert szerinte úrigyerek oda nem való.

Nem érte csalódás. Odaát, a budai házban valóban nagyszerű volt az élet. Már csak azért is, mert igen nagyon szerette az anyai nagyapát. Boldog volt, ha nagyapja a térdére ültette és úgy beszélgetett vele, miközben ő lilás erezetű, fényes, tar koponyáját simogatta. Áronpapa, mondogatta néha, hiszen te olyan vagy, mint egy török janicsár! Mit beszélsz, gyerkőce? Áronpapa ilyenkor megmérgeződött, és kézen fogva átvezette a félhomályos ebédlőbe, ahol két ódon szekrény közt jókora, megbámult festmény függött a falon. Íme, Gábris fiam, mutatott rá Áronpapa ünnepélyesen s századszor is ugyanolyan elfogódott hangon, íme atyámfia, a te egyik ősöd: nemes és vitézlő Kávásy Péter, a verseci végvár kapitányai Kávásy kapitány lóháton feszített, sisakosán, páncélingben, súlyos szablyáját szorongatva, de hatalmas bajusza és marcona ábrázata ellenére sem látszott barátságatlan embernek. Áronpapa szerint rettenthetetlen hős volt, vitézsége a nagy hírű Kinizsi Páléval vetekedett, s úgy csépelte-aprította a pogányt, hogy maga a fölséges király jutalmazta meg érte. A jutalom is ott függött üveg alatt, aranyozott keretben, ott bizony, a vedlett kutyabőr. Hányszor, de hányszor olvasta föl

Aronpapa azokat a halványra kopott, girbegurba sorokat! S mennyi-mennyi titokzatos furcsaság kínálta magát még ott, az ebédlő falán, a két komor almárium között! Páncélos vitézek, dolmányos-mentés huszárok, csákós katonák képei, aztán meg mulatságos öltözetű urak és hölgyek képei; rajzok, metszetek, dagerrotípiák, fényképek, de mindenféle hasadozott okmányok, iratok, nyomtatványok és cifra írású levelek is garmadával. Elborították a falat. Ám az igazán szívdobogtató látvány a falra aggatott, régi-régi fegyverek sokasága volt e fallal átellenben, a másik oldalon. Villogó pengéjű török, díszes markolatú, megcsorbult kardok, rozsdamarta buzogány, hosszú csövű, kovás pisztolyok, sőt két szakállas muskéta, keresztbe fektetve egymáson. És mindahánynak megvolt a maga históriája, izgalmasabbnál izgalmasabb események fűződtek hozzájuk. Fényes vadászatok és véres csaták, lesből való rajtaütések és nevezetes várívások. Aronpapa kiapadhatatlanul mesélt róluk, egyikről-másikról olykor akár fél délután. S amikor e rengeteg jeles vitézségek hallatán már mind a ketten úgy tűzbe jöttek, hogy csillogott a szemük, fakardot ragadtak hamarjában, és kipirult arccal – huj! huj! – megmérkőztek. Végül Aronpapa kifulladásra megadta magát, és ellágyultan mosolygott. Ejha, te kis székelypalánta, aztán hírmondót se hagyjál az ellenségéből...

Kényeztették, ahogy még senki. Lesték minden kívánságát, s mi mindent meg nem engedtek neki! Kedvére barátkozhatott, játszhatott a házbeli gyerekekkel, de még a szomszéd házbéliekkel is, pedig azok között akadt egy-kettő, akire anya menten ráfogta volna: csibész utcakölyök; és néha még csavarogni is elengedték velük a közeli utcákba vagy a Gellért fölötti játszótérre. Egyedül csak apa hiányzott nagyon. Nélküle még ez a pompás szabadság sem ért valami sokat. Kivel is lehetett volna olyan érdekesen beszélgetni, olyan jókat játszani és nagyokat kóborolni, mint övele? Nem, apát bizony még Aronpapa sem tudta pótolni. Hiányzott huncut mosolya, jókedvű nevetése, ravasz módon összecsapott, keskeny szeme és erős keze, amibe ha belekapaszkodott az ember, biztosan tudta, hogy semmi baj nem érheti. De még a szaga is hiányzott. Az az ismerős, meleg, kicsit fanyarkás, dohányra emlékeztető illat, amelyet mindig teli tüdővel, boldogan szippantott magába, valahányszor a karjába göngyölődhetett. Sokszor úgy rátört a hiányérzés, hogy órák hosszat az ablaknál gubbasztott, nézte a mindig néptelen utcát (hátha egyszer csak befordul a sarkon!), és szinte kővé dermedt a kibírhatatlan szomorúságtól.

Naponta megkérdezte: apu még mindig katona? Igen, Gáborkám, mondta Aronpapa, még mindig. Ilyenkor persze anyáról is illett kérdezősködni: még nem múlt el a betegsége? Nem, Gáborkám, még nem. Miért nem látogatjuk meg soha, Aronpapa? Mert néha azért anyát is jó lett volna látni. Aronpapa türelmesen elmagyarázta, hogy a kórház, ahol anya fekszik, és ami tulajdonképpen nem is kórház, hanem szanatórium, nagyon messze van, odaát egy másik országban. Te pedig jól tudod, makutyi, hogy háború van, mostanában nem lehet csak úgy ukmukfukk utazgatni! Igen, tudta, hogy háború van, hogyne tudta volna. Mindenki erről beszélt a házban, a fűszeresnél, az utcán és a piacon. Erről beszéltek az összes vendégek, akik csak Aronpapáéknál megfordultak, és Ferenc bácsi is, anyu bátyja, aki vasárnaponként eljött érte, hogy kirándulni vigye a Svábhegyre vagy Zugligetbe, sőt még a gyerekek is állandóan erről beszéltek a kertben és a játszótéren. Pedig semmi rossz nem volt ebben a háborúban. Odalenn, a Horthy Miklós úton néha katonák masíroztak, csinnadrattázott a zenekar. Máskor hosszú-hosszú sorban sárgacsillagosok vonultak. Aronpapa azt mondta, az a csillag kitüntetés a mellükön, de ez nem volt egészen érthető. Ha ki vannak tüntetve, miért kísérik őket kakastollasok? Különben se látszottak valami nagy vitézeknek, batyukat és bőrdöket cipeltek, lehorgasztott fejjel bandukoltak, de olyan rendetlenül, még csak lépést sem tartva, hogy nézni is siralom volt. Hanem a kakastollasok, azok igen, azok szépek voltak! Libgett a kalapjukon a toll, szuronyuk villogott a nyári

napsütésben, a csizmájuk keményen dobbant. Mindössze ebből állt a háború. No meg abból, hogy esténként föl kellett tenni az elsötétítő deszkát az ablakra, különben jött rohamsisakkal a fején a házparancsnok és lármázott. Igaz, olykor-olykor fölvijjogtak a szirénák és muszáj volt lemenni az óvóhelyre, de hisz az remek mulatságnak is beillett. Bújócska a fászincében, ipiapacs az előtérben ...

Érthetetlen volt a felnőttek örökös félelme. Annál is inkább, mivel apa meg anya csupa vidám és jó dologról írt. Az is jó volt, hogy sűrűn írtak. Ha levelük érkezett, Áronpapa azonnal behívta az ebédlőbe, hogy felolvassa neki. Elterpeszkedett az öblös bőrfotelban, amelyben köpcös kis alakja szinte elveszett, és köhécselve, pislogva bontogatta a borítékot. Az ebédlőben napközben is félhomály derengett, mert beteg szemének ártott a fény. A nyitott ablakokat összehúzott bársonyfüggöny takarta, alig arasznyi résen tört be a napsugár, és meg-megcsillant a hatalmas, faköpenyes ingaóra metszett üvegén. Nagymama – Linamama – töpörödötten üldögélt az óra alatt, és horgolt. Mindig az óra alatt ült, és mindig horgok. Áronpapa az okulárját babrálgatta, és komótosan, meg-megállva olvasta fel a legújabb levelet. Anya magas hegyekről írt, ahová csak drótkötélvasúton lehet feljutni, meg nagy erdőkről, sziklákról és havas csúcsokról, amelyeket a szanatórium ablakából lát. Az igazat megvallva, elég unalmas leveleket küldözgetett, olyan unalmasakat, hogy ő csak udvariasságból hallgatta végig, s közben már alig várta, hogy újra kimehessen a gyerekek közé a kertbe. Annál izgalmasabbak voltak apa levelei! Rendszerint csatákról írt, de még micsoda csatákról! A körmét rágta le az ember izalmában, amíg hallgatta. Egyszer a puskáját is belerajzolta a levélbe, és emiatt az összes gyerek szörnyen irigykedett, ő meg roppant büszke volt apára, levélről levélre büszkébb. El kellett ismerni, hogy legalább olyan rettenthetetlen hős, mint Kávásy kapitány, és ezt Áronpapa készségesen el is ismerte. S abban is egyetértettek, hogy Horthy Miklósnak éppúgy meg kellene jutalmaznia apát, mint ahogy Kávásy kapitányt jutalmazta meg a fölséges király. Leveleit, akárcsak anya, majdnem mindig azzal zárta, most már nem kell sokáig várnia rá, rövidesen hazatér.

Telt-múlt az idő, de csak nem jött egyikük sem. A háborútól pedig már félni kellett. Az utcában, nem is igen messzire Áronpapáéktól, bomba csapott az egyik házba. Falai feketén meredeztek, füst kóválygott, korom hullt. A járdán, szorosan egymás mellé fektetve, emberek heverték. Ponyvával takarták le őket, de a cipőjük talpa előkandikált. Vess keresztet, Gábor, figyelmeztette Áronpapa, meghaltak szegények, a bomba ölte meg őket. Tágra nyitott szemmel meredt Áronpapára, és borzongva hozzásimult. Ugye, mi nem halhatunk meg, Áronpapa? Miránk ugye nem eshet bomba? Imádkozni kell, Gábor, mondta Áronpapa, s ez nem hangzott túl meggyőzően. Hát mi is meghalhatunk?, gondolta rémülten. Ettől a naptól kezdve szüntelenül félt. Ha Linamama reggelente a fűszereshez vitte vásárolni, vagy Rozálival, a kis cselédlánnyal átvillamosozott a hídon, a Nagycsarnokba, egész úton szorongva kémlelte az eget, nem tűnnek-e fel hirtelen a repülőgépek. A pincében már el nem mozdult volna Áronpapáéktól, s míg le nem fűjták a légiriadót, rettegve hallgatta a földöntúli tompa dörrenéseket, és minden pillanatban arra számított, hogy rájuk omlik a ház. Ferenc bácsinak szipogva könyörgött, sehova se vigye többé kirándulni. A lakásban nem mert egyedül maradni a szobában, ahhoz pedig végképp nem volt bátorsága, hogy kimenjen a kertbe játszani. Igaz, Áronpapa ezt már úgysem engedte volna meg. Egyik délután ugyanis haragos szemrehányást tett Áronpapának, hogy becsapta a sárgacsillagosokkal. Nem is kitüntetésből hordják azok a csillagjukat, mondta dühösen, hanem azért, mert zsidók, és hogy tudják róluk az emberek, hogy gonoszok és piszkok. Áronpapa sokáig hallgatott. A bőrfotelban ült, mélyen belesüppedve, s arcvonásait nem lehetett kivenni a félhomályban. Kitől hallottad ezt, Gábor?, kérdezte végül csöndesen. Az egyik gyerektől a házban, válaszolta, s dacosan tette hozzá, egészen biztos, hogy az a gyerek igazat mondott, mert katonatiszt a papája, és aki katonatiszt, az csak tudja! Azóta nem

mehetett ki a kertbe, és azóta tiltotta el Áronpapa a többi gyerektől. Bánta is ő! A világ minden kincséért se merészkedett volna ki egyedül a lakásból. A bombázások sűrűsödtek, a félelme nőttön-nőtt. Már álmában is bombák potyogtak. Gyakran riadt fel sírva, és Linamama sem tudta megnyugtatni, aki pedig olyankor odabújt hozzá az ágyba.

Egyik éjszaka aztán mindennél iszonyúbbat álmodott. Apát látta a harcmezőn, amint éppen leteríti a puska golyó. Nagyot sikoltott rémületében, s erre fölébredt, fogvacogva nyitott be az ebédlőbe. Az asztalon égett a zöld ernyős lámpa, Áronpapa írt. Amikor észrevette őt a nyitott ajtóban, zavarba jött, és egy pillanatra eltakarta kezével a papirost. Hát te, gyerkőce? Miért nem alszol ilyenkor? Ő csak állt, és a papirost nézte az asztalon. A kislámpa fénye éppen rávetődött. Csak nézte, s már a rémületéről is megfeledkezett. Nem hallod, szólt rá Áronpapa, nem hallod, mit kérdeztem? Miért nem vagy ilyen késő éjjel az ágyadban? Azt álmodtam, dűnnyögte, hogy apu meghalt a csatában, de eközben is mindegyre a papirost figyelte. Csacsiság, nevetett rajta Áronpapa, hisz tegnap kaptunk tőle levelet, és a postás, meglásd, holnap vagy holnapután is becsönget majd! És te mit csinálsz itt, Áronpapa, kérdezte bizalmatlanul, te miért nem alszol? írok, köhécselt Áronpapa, s belökte a fiókba a megkezdett levelet, éppen anyukádnak írok a messzi szanatóriumba. Nem hitt neki. A rettenetes, iszonyú gyanú már belefészkelődött. Hogy lehet az, hogy a papiros ott az asztalon, éppen ugyanolyan rózsaszínű volt, mint amilyenre apa meg anya szokott írni? Meg aztán Áronpapa olyan furcsán pislogott, pontosan úgy, mint aki nem mond igazat. Jó éjszakát kívánt neki, és visszafeküdt az ágyába. De nem tudott elaludni. Egyre csak a rózsaszínű levélpapír motozott az eszében. Lehet, hogy Áronpapa becsapja? Hiszen a sárgacsillagosokkal is becsapta! Addig tépelődött, törte a fejét, még végül tavasz ötlete támadt. Volt egy féltve őrzött, szép piros ceruzája, és most már tudta, hogy Áronpapa a fiókos szekrényben tartja a rózsaszínű papirosokat. Másnap reggel, amint fölkel, titokban tűhegynyi piros pontot nyomott valamennyinek a sarkába. A tisztákra is, meg azokra is, amelyeken már írás volt. Áronpapa vaksi, gondolta, úgyse veszi észre.

Harmadnap aztán, ahogy Áronpapa ígérte, csakugyan levél jött apától. Linamama ott ült az ingaóra alatt, és horgolt. Áronpapa elhelyezkedett egy bőrfotelban, pápaszemét az orrára tűzte, és torkát köszörülgetve hozzálátott a felolvasáshoz, ő azonban nemigen figyelt oda. Izgett-mozgott a zsámolyon, feszülten leste Áronpapat, és alig győzte kivárni, hogy a levél végére érjen. Akkor kinyújtotta gyorsan a kezét, mutasd, hadd nézzem meg én is! Áronpapa dőcögösen nevetett, hisz te még nem ösmered a betűket, makutyi. De addig-addig makacskodott, míg meg nem kapta tőle a levelet.

Azonnal fölfedezte rajta a piros pontocskát. Becsapott, gondolta, apu meghalt!

Reszketve felállt, de a lába kiszaladt alóla, és elvágódott a szőnyegen.

Játék vasút

A tehervonat, amelyet mérges prűszköléssel özönvíz előtti, kicsiny mozdony húzott, megállt a Berliini téren, és szabad utat engedett az Újpest felé vonuló harckocsi-oszlopnak. A rövid szerelvény valamennyi kocsiján ez a krétával írt szöveg állt: **BURGONYA AZ ÉHEZŐ SZÉKESFŐVÁROSNAK!**

Az utolsó vagonról egy sovány, fekete hajú, tizenkét éves kislány ugrott le. Barna UNRRA-kabátot viselt, és vízhatlan táskáját az amerikai segélyprogram kezdőbetűi

díszítették. Csaknem bokáig érő, hosszú kabátja alól kék-fehér csíkos, durva vászonnadrág villant ki, s ugyanebből az anyagból készült kerek sapka volt a fején. A sapkán nyomott, fekete számok látszottak: 27059.

A Nyugati pályaudvar rommá lőtt épülete előtt, a közmunkásokra felügyelve, két nemzetiszín karszalagos rendőr meg egy zömök, széles vállú vöröskatona ücsörgött. Mindhárman a kisfiút nézték.

A gyerek nehéz bakancsában átszaladt az úttesten, nem törődve azzal, hogy a közmunkások és a járókelők figyelme reá irányul, majd a járdára lépett.

A vöröskatona fölemelte a kezét.

– Malenykij cselovjek! Igyi szuda!

A rendőrök mozdulatlanul álltak. Puskájukra támaszkodtak, és tekintetüket nem vették le a kisfiú sapkájáról.

– Igyi szuda, malcsik! – szólt másodszor is a vöröskatona, és elhajította félig szítt cigarettáját.

A kisfiú sovány arca megmerevedett. Nagy barna szemén rémület suhant át, ajka és álla remegni kezdett. Aztán meghúzta a vállán lógó táska szíját, és lassú léptekkel odament hozzájuk.

Nem szólt, szemét lesütötte. Merőn nézte a katona sáros csizmáját.

– Läger? – kérdezte a katona, miközben a kerek sapkára bökött.

A kisfiú fölnézett, de csak egy pillanatra. Már nemcsak az arca, hanem a tekintete is megdermedt.

A vöröskatona mormogott valamit, széles arcán zavart mosoly jelent meg. Fél tábla csokoládét húzott elő a zsebéből, és a kisfiúnak nyújtotta.

– Fogadd el! – biztatták a rendőrök. – Mondd neki: szpasziba, tovaris.

A kisfiú csak hallgatott. A csokoládét a táskájába süllyesztette, de csak hallgatott. Állhatatosan a katona csizmáját nézte, az arca változatlanul mozdulatlan, szinte közönyös volt.

A katona ismét pufajkája zsebében kotorászott. Végül összeráncolt homlokkal elővett egy horpadt vekkerórát, és azt is a fiú kezébe nyomta.

Ekkor a kisfiú halványan elmosolyodott, és kimondta:

– Szpasziba, tovaris.

A katona mély hangon fölnevetett.

Hirtelen átölelte, megropogtatta a kisfiú csontjait, és barátságosan hátba teremtette.

– Hitler kaputt! – bömbölte. – Fasiszti kaputt! Bravó, mologyec!

– Van kihez menned? – kérdezték a rendőrök.

A kisfiú bólintott, azzal otthagya őket.

A vöröskatona megint rágyújtott. Tarkójára lökte a kucsmáját, és egyszerre vad arccal káromkodni kezdett.

A rendőrök tekintetükkel kísérték a kisfiút. Látták, amint át-átugrálva a felszaggatott aszfalt gödreit, sietve halad a járdán, s még azt is látták, hogy átszalad a Podmaniczky utca kereszteződésén, aztán elvesztették szem elől.

A gyerek a Szondy utcán túl megállt az egyik ház előtt. Ez a ház a többihez képest meglepően ép maradt. Nem érte belövés, a teteje sem szakadt le, sőt sértetlen maradt az első emeleti párkányon elnyúló két kőszobor is. Csodálatosképpen még a szétlőtt kapu fölötti színes üvegtábla sem törött el.

„Rothmann Miksa illatszertára – hirdette az üvegcégér. – Valódi párizsi áruk. Az udvarban balra.”

Az üvegtábla alatt mésszel felmázolt jelmondat kanyargóit:

LAKAT ALÁ A SPEKULÁNSOKKAL!

A kisfiú bámészan betűzgette a kusza írást, majd elmosolyodva beszaladt a kapun.

Amikor a negyedik emeletre ért, és a lépcsőházból kifordult a függőfolyosóra, heves szívdobogás kapta el. Megtorpant, a korlátnak támaszkodott.

Az udvaron, a porolónál, kezében hosszú seprűvel, természetes asszonyság állt, és őt figyelte. Ettől megijedt. Szaporán végighaladt a folyosón, és az egyik ajtón becsöngetett. A réztáblán ez a név állt:

NOVÁK IMRE

Az ajtó szinte azonnal kinyílt. Törékeny, szép arcú asszony jelent meg, csodálkozva nézett a kisfiúra.

Egy ideig szótlánul, majdnem ijedten meredtek egymásra. A kisfiú zavarában a táska szíját ráncigálta.

– Csókolom, Magda néni...

Az asszony nem szólt. Elsápadt, egészen fehér lett, és hirtelen behúzta a gyereket az előszobába. Hitetlenkedve rázogatta a fejét. Az arca örömeiben és megdöbbenésében szinte zilálttá vált.

– Andris! Andriskám ... – suttogta végül.

Melléhez szorította a kisfiú forró arcát, majd néhányszor hevesen megcsókolta.

Andris behunyta a szemét, szája legörbült. Félt, hogy azonnal elbőgi magát, s ettől nagy-nagy zavarban volt, és megint csak a táska szíját cibálgatta.

– Imre! Gábor! – sikoltotta az asszony. – Gyertek ki! Nézzétek!... – És újra magához szorította, csókkal borította el a kisfiút.

Az ajtóban alacsony, kerek arcú férfi jelent meg, és egy hét év körüli szőke fiúcska, aki apró játékmozdonyt tartott a kezében.

– Nézzétek! – mondta már sírva az asszony. – Andris! Megjött...

A férfi karjában vitte be a szobába Andrist. Az asszony még mindig sírt, a falnak támaszkodva törölgette a könnyeit. Gábor a játékmozdonyt szorongatta, és tanácstalanul pillantgatott hol anyjára, hol a szoba felé.

– Ki ez a kisfiú? – kérdezte kissé riadtan.

– Hát Andris – szipogta az asszony. – Andris, az unokabátyád ... Meg sem ismered?

„De hisz azt mondták, hogy ő meghalt” – csodálkozott magában Gábor.

Benyitott az ebédlőbe, és megállt az ajtóban.

Apja a sovány kisfiú előtt guggolt, és mind a ketten szívből nevettek.

– Szpasziba, tovaris! Ezt mondtam neki – mesélte éppen a kisfiú.

A vekkeróra a parketten csörömpölt.

Gábor szemügyre vette ezt a sovány, fekete hajú kisfiút mulatságos öltözetében, és

még mindig csodálkozva, csakugyan felismerte benne Novák Andrist, az unokabátyját, akivel mindig olyan remekül lehetett játszani. Felvidámodott, és odaszaladt hozzájuk.

– Andris, szervusz! Mi ez a csúf ruha rajtad?

– Szervusz – mondta a kisfiú, s felállt, komolyan kezét szorította vele. – Ezt a kabátot az amerikaiaktól kaptam. Csúnya, de nagyon jó meleg. A csíkos pedig alatta rabruha.

„Igen, ő rab volt – gondolta Gábor, és elpirult. – Szolnokról vitték el a szüleivel. Amikor megtudtuk, nagyon sírtunk ...”

Zavartan pislogott. Úgy érezte, hogy erről nem illik kérdezősködni.

– A lágerben ilyen ruhát kellett hordani – magyarázta Andris kissé fontoskodva. – Tudod, hol van Bergen-Belsen? Én ott voltam. Nem tudod, mi? Németországban van.

A férfi szomorúan mosolygott, és megsimogatta Andris arcát.

– Erről most ne. Majd később. Biztosan éhes vagy.

Ettek.

Mind a négyen az asztalnál ültek és hallgattak. Az asszony lopva a könnyeit törölgette, a férfi maga elé meredt. Kerülte Andris tekintetét. Andris is hallgatott. Az evés minden figyelmét lekötötte. Szorgalmasan kenegette a sült krumplira a zsírt, és közben igyekezetében kissé kidugta a nyelvét.

Egyedül csak Gábor fecsegett.

– Ebéd után kisvasutazunk, jó? Apu borzasztóan ügyes ám. Annyi sínt csinált a vonathoz, hogy már a fél szobát körül lehet rakni. Állomást is fogunk csinálni meg bakterházat. Építőkockákból szoktam építeni.

– Bakter is van? – kérdezte Andris teli szájjal.

– Persze hogy van! Te, legalább száz bábum van! A társasjátékaimból szedem össze. Ők az utasok és a vasutasok ...

Egyre jobban örvendezett, hogy Andris betoppant. Vele sokkal jobban lehet majd vasutazni, mint apával. Apa, őszintén szólva, kicsit unja az egészet.

– Nálunk maradhatnál néhány napig – mondta a férfi Andrisnak. – Igen, ez volna a leghelyesebb. Alaposan kipihennéd magad.

Andris a fejét rázta.

– Holnap már elindulok. Nagyon szeretném látni apuékat. Mennek Szolnokra vonatok?

– Mennek, hát persze – dűnnyögte a férfi. Odébb tolta a tányérját, és cigarettát kezdett sodorni.

Ebéd után az asszony kinyitotta a nagyszekrényt.

– Keresünk neked valami rendes ruhát, Andris. Ebben mégsem maradhatsz. Megfürdesz szépen és átöltözl.

A kisfiú elkomorodott.

– Nem akarok átöltözni – mondta. – Ne tessék haragudni, Magda néni...

– De hát – hebegett az asszony –, ez a ruha, ami rajtad van ...

– Ebben akarok találkozni apuval és anyuval.

Csend támadt.

– Igen – szólta rekedten a férfi. – Én értelek. Hagyd csak, Magda. Igaza van.

Az asszony ijedten nézett rá, aztán a kisfiúra. Tétován becsukta a szekrényt.

– De legalább fürödj meg – suttogta. – Forralok vizet.

– Én meg addig összerakom a síneket – pattant fel Gábor, és átvágtatott a másik szobába.

Amikor Andris kiment fürödni, az asszony rémulten a férjére tekintett.

– Hogy fogjuk megmondani neki?

A férfi nem nézett rá. Az arca elborult.

– Majd – intett. – Egyelőre nem lehet.

– Ez borzalmas – suttogta az asszony. – Szegényke. Ó, istenem ...

A férfi megremegett.

– Hallgass! Mit sopánkodszt?

Kiment a szobából, ingerülten becsapta az ajtót.

A fürdőszobából vízcsobogás hallatszott. Rövid habozás után kopogott és benyitott.

Andris vidáman lubickolt a kádban, nem szégyellte meztelenségét.

– Miikor fürödtél utoljára? – kérdezte a férfi, és mosolyogni próbált.

Leült a szennyesládára, s érezte, hogy nem tud a kisfiúra nézni.

– Nemrég – mondta Andris. – Az amerikai szanatóriumban mindennap fürödtünk. Gyönyörű, nagy fürdőszobák voltak. És volt egy nővérke, Maynek hívták. Nagyon szeretett engem. Ő fürdetett meg mindennap.

– És te nem szégyenkeztél? Nagy fiú vagy már.

Andris csodálkozva pillantott fel.

– Nem. A lágerben sokat voltunk meztelenül. Amikor Fräulein Lise meg a doktornő megvert minket, mindig meztelenre kellett vetköznünk.

A férfi most sem nézett rá. Félt, hogy a vékony kis testen még nem hegedtek be a sebek.

Rágyújtott.

– Hogyan jöttél haza?

– Felkapaszzkodtam egy vonatra. Aztán egy másikra. Mindig olyanra, amiről tudtam, hogy hazafelé jön. – Elhallgatott egy pillanatra. – Én ugyanis megszöktem a szanatóriumból. Ki tudja, mikor engedtek volna el? Látni akartam már apuékat.

A férfi köhintett, zavartan nézegette a cigarettáját.

– A fenébe is! – mérgelődött. – No, nézd csak ... ekkora finánclábat! Remélem, te még nem dohányzol!

– Egyszer már én is kipróbáltam – kuncogott Andris. – Elcsórtam egyet az amerikai őrmestertől. De nagyon csípte a torkomat a füst...

– Ó, te csibész! – dohogott a férfi, és csaknem kicsúszott a száján: „Mit szólna ehhez apád?”

Amikor Andris megfürdött és visszatért, a kisvasút sínéi már körbefutották a szobát.

Gábor már nem érezte őt idegennek. Kék fürdőköpeny van Andrison, ami anyué, s bár anyu sietve felhajtotta az alját meg az ujját, Andrisnak mégis csak a bokájáig ér. Apa szövetpapucsában csónakázik, és valami zöld kendőből pompás kis turbán van a fején. Igen, Andris most a régi. Igaz, nem emlékezett egész pontosan, milyen is volt azelőtt Andris, hiszen oly régen találkoztak, hogy csak valami homályos kép élt benne; de mégis biztos volt, hogy ez az igazi Andris, a régi, vicces Andris, akivel remek volt játszani.

Szerette volna, ha unokabátyja most majd elmeséli, hogy milyen volt rabnak lenni. Szólni azonban nem mert róla.

Andris pedig közben ezt gondolta: „Jó neked. Együtt lehettél az apukáddal; és az anyukáddal. Sose kellett sírnod. Félned se kellett. Nem kellett félned Fräulein Lisétől, se a doktornőtől. Mit tudsz te erről?”

Szerette volna elmesélni, hogy milyen rossz volt örökké félni, s hogy kis híján meghalt azoktól az injekcióktól, amiket a doktornő a karjába meg a combjába szúrt. Lassanként megbénult volna, azután meghal...

De szégyellt erről beszélni. Különben is, milyen nagyképűség lenne! Hiszen ő is csak a szanatóriumban tudta meg, ahol May ápolta. Néhány bácsi beszélt erről egymás között, ő véletlenül hallotta, és eleinte sehogyan sem akarta elhinni.

„Mit tudsz te erről? – gondolta újra, kissé felnőttezen. – Szörnyen kicsi vagy még. Egy kis vakarcs. El se hinnéd, vagy beijednél, és rosszakat álmodnál egész éjszaka, meg folyton bógnél. Erről csak apunak és anyunak szabad majd mesélni.”

– Gyere, játsszunk – szólította meg Gábor, és büszkén rámutatott a vasútjára. – Jó kis vonat, ugye? Igazi Märklin-vonat. Keresztapától kaptam.

„Ez német vonat – gondolta Andris és elszorult a szíve. – A németek úgy mondják: *Zug ...*”

Kezébe vette az egyik teherkocsit. DR – ez volt rajta egészen apró betűkkel. Azokon az igaziakon is ez állt. Ajtajukra pedig nagy betűkkel rámeszelték:

ACHTUNG! JUDEN! NACH BERGEN-BELSEN!

Nehéz lett a szíve.

Amikor a vagonok felé terelték őket a rendező pályaudvaron, apát egyszerre szem elől vesztette. Anya pillanatra sem engedte el a kezét. Két karjával magához szorította, és hátával védte a lökések, a taszigálások, a puskatusütlegek elől. Egymást taposták az emberek. Lárma, jajveszékelés. Egy erős hang azt bömbölte: „*Ruhe!*” „Apu hol van?” – kérdezte, amikor felsodródtak a vagonba. Anya arcán vér szivárgott. Puha, erős karjával egyre csak magához ölelte. „Ő nem velünk jön – súgta. – Itt csak nők és gyerekek utaznak.”

Másra alig emlékezett.

Vigyázatosan a sínre helyezte a kis kocsit, és szemügyre vette a vágány mentén sorakozó bábukat. Pirosak, kékek, zöldek, feketék. Ha száz nincs belőlük, csakugyan rengetegen vannak. Ezek a *Capital* bábui, amazok a *Futóverseny*-éi. Megismerte őket. A *Futóverseny*-ben sohase lehetett legyőzni. Igaz, kicsit csalt a dobókockával, de egyszer sem kapták rajta.

Alkonyodott már.

Gábor négykézláb csúszkált a parkettán. Az állomást építette, figyelmes arccal rakosgatva egymásra a színes fakockákat. Nyelvét picit kidugta, szőke haja a szemébe hullott.

„Te persze azt hiszed, hogy az valami igazi állomás volt ott – gondolta Andris. – Várócsarnokkal, hordárral, vasutasokkal. Csak egy barakk állt a sínek mellett. Horogkeresztes zászló lengett rajta. És mindenfelé szögesdrót volt. A szögesdrót előtt fekete ruhás katonák, kutyákkal...”

A bábuk után nyúlt. Kiemelt közülük egy feketét, és a tenyerére állította. Szépen esztergált, apró figura volt.

„Halálfej vigyorgott a sapkájukon – gondolta. – *Hinaus!* Ezt kiabálták, amikor kinyitották a vagonajtót. Meg ezt: *Schnell! Schnell!* Rezesbanda játszott. A kutyák ugattak. Anyu leugrott velem a lépcsőről, és a háta mögé rejtett. Egyszer csak elénk toppant, ott magasodott egy fekete ruhás katona. Mindkettőnk kitépett a sorból ...”

– Ide nézz! Nézz ide! – lelkesedett Gábor. – Ugye, szép kis állomás? Legyen tornya is?

Egy ódon, háromágú tartóban gyertyák égtek. Észre sem vették, amikor az asszony behozta, és a rádió tetejére állította.

– Nem hallod? – méltatlankodott Gábor. – Azt kérdeztem, hogy tornyot is építsek az állomásra?

– Nem, ne építs.

„Nem volt rajta torony – gondolta. – Egy másik házon volt csak torony. Az ott állt a sínektől nem messze. Karcsú kis tornyán szélkakas mozgott. Kéményéből állandóan dőlt a füst. *Bad* – gót betűkkel ez állt a kapuja felett...”

Az asszony rátett egy lapáttal a kicsiny vaskályhára. Vígan pattogott a tűz.

– Építs oda egy lapos házat – mutatta Andris. – Oda, a sínek mellé. Egy hosszúkás, lapos házat. Legyen tornya és tömzsi kéménye ...

„Anyut oda vitték – gondolta. – A fekete ruhás kirántott minket a sorból, és anyutól el akart vinni. Anyu belém kapaszkodott, és térdre esett. Mély hangon kiáltozott valamit. Két egyenruhás néni fölemelte, és beállították abba a sorba, ami a lapos, tömzsi köményes ház felé kanyargott. Engem valami asztalhoz vezettek. Sok kisfiú állt ott. Fehér köpenyes doktornő mosolygott rám. »Ne félj, fiúcska« – szólt magyarul. Egy lóarcú, egyenruhás néni ült az asztalnál, az is mosolygott. Ő volt Fräulein Lise. »Anyukád most elment fürödni, aztán majd visszajön hozzád« – magyarázta a doktornő.”

Megizzadt a tenyere. Visszaállította a fekete bábút a többi közé.

„Nem kéne vonatozni – suttogta magában. – Ez rossz... nagyon rossz játék. Nekem is van otthon kisvonatom, de soha nem fogok játszani vele.”

– Kész van! – kiáltotta Gábor. – Elkészült a kis ház! Jól építettem? A kéménye is jó, ugye?

Csakugyan ügyesen csinálta meg. Andrisnak el kellett ismernie. A ház lapos volt, hosszúkás, a kéménye tömzsi, a tornya karcsú. Szélkakas persze nem forgott rajta.

Lehajtotta a fejét. Haját rötire festették a kályha lángjai.

„Anyutól meg kell még kérdezni, hogy akkor miért nem jött vissza hozzám. Biztosan nem engedték, és engem csak becsaptak. Sírtam. A többi gyerekkel együtt sorba állítottak, és elindultunk a láger felé. »Nahát – zsörtölődött a magyar doktornő. – Ilyen nagy fiú, és mint valami bögőmasina ...« Neki kellett volna menni. Nekiugrani! A kezébe harapni...”

– Indul a vonat! – kiáltott Gábor. – Figyelem, figyelem! Indulás! Az utasok szálljanak be!

A kicsiny vagonok zsúfolásig teltek a bábukkal.

„Meg fognak fulladni – gondolta Andris. – Egy öregasszony meghalt a kocsiban. Engem anyu fölemelt, hogy levegőt kapjak. A kis ablakon rács volt... A vonat szaladt. Tak-tak! Tak-tak! Talán napokig is szaladt... Nem volt sem enivaló, se víz... Száraz volt a torkom ... »Vizet... – nyöszörögtem. – Inni akarok, anyukám! ...« »Nemsokára megérkezünk – suttogta anyu. – Nemsokára... És ott lesz sok víz... Még egy kis türelem.« Állandóan ezt mondta.”

Veríték ütött ki a homlokán.

Gábor megnyomta az indítógombot és füttyentett. A kis vonat elindult. Zakatolva futott körbe, kerekei kattogtak a váltókon. Tak-tak! Tak-tak!

Andris összeszorított szájjal, mozdulatlanul ült.

„Milyen furcsa! – csodálkozott Gábor. – Olyan az arca, mintha haragudna valamiért.”

– Te szeretnéd irányítani a vonatot? – kérdezte barátságosan. – Legyél váltóőr, jó? Ott van az a kis drót, azt kell jobbra vagy balra fordítani.

A vonat fürgén robogott. A kocsikban összevissza zöttyentek a bábuk.

Andris még mindig mocsanatlanul ült. Ajka alig észrevehetően mozgott.

– Ne játsszuk ezt – suttogta.

Gábor semmit sem hallott. Csillogó szemmel kiabált. A hangszórót utánozta.

– Figyele-em! Megáll a vonat! Állomás következik, kérem! Tessék kiszállni-i-i!

Megnyomta az indítógombot, és a vonat lassított. Méltósággal gördült be az állomásra.

– Ne játsszuk ezt! – kiáltotta Andris és felugrott. – Nem hallod? Hagyd abba!

Sovány arca eltorzult, szeme gyűlölködve és fenyegetően villogott.

– De az utasoknak ... – motyogta Gábor megszeppentem – Az utasoknak ki kell szállniuk –

– Nem!

Andris a sínekhez ugrott, és teljes erejéből belerúgott az állomásba. Az építőkockák szerteröpültek. Aztán szétrúgta a lapos kis házat is, a karcsú tornyával, tömzsi kéményével.

– Jaj, mit csinálsz? – Gábor rémulten meredt rá, és sírva fakadt.

Andris egész testében reszketett.

– Rossz fiú vagy! – zokogott Gábor. – Soha többé nem játszom veled!...

Felsikoltott, és előrevetette magát, de elkésett.

A kis mozdony a falnak repült, és darabokban hullott a földre.

Andris ekkor eltakarta az arcát, és vékony hangon sírva fakadt.

Demokratikus tej

– Az Állatkertben tejet mérnek. Állítólag békebeli, alig vizezett tejet, Novák úr. És originál amerikai szalmaszálat adnak hozzá – mondotta Weingruber Lajos ideiglenes segéd-házfelügyelő a Teréz körúti bérház aprófává lőtt kapujában, s közben jelentősen rákacsintott a szőke, pisze orrú kisfiúra, aki egy pillanatra sem engedte el édesapja kezét.

– Honnan tudja, hogy vizezve van? – kérdezte barátságtalanul a szőke kisfiú édesapja, zömök, kerek képű férfi. – Hátha egyáltalán nincs is vizezve? Miért beszél maga itt összevissza?

Az atlétatermetű segéd-házfelügyelő megigazította kanárisárga csokornyakkendőjét, amelyet épp a minap kapott egy svájci segélycsomagban, és elnézően

mosolygott.

– Vizezetlen tej? – csóváltgatta a fejét. – Még hogy Magyarországon, kérem? Itt, kérem, ahol Árpád óta mindenki vizes tejen nőtt fel? Ez üzlet, tetszik érteni, seft! A háború előtt tudniillik hatósági tejellenőr voltam ...

Szép, napsütéses reggel volt. A szemközti házon, dr. Janda magánnyomozó hatalmas cégtáblája alatt, bordó szőnyeg függött. A szőnyegre kartonból kivágott, otromba betűket tűzködtek:

ÉLJEN AZ ELSŐ SZABAD MÁLYUS 1!

– Azok odaát megtanulhatták volna a magyar helyesírást – dohogott a szőke kisfiú édesapja, és hosszú szopókás, orosz cigarettával kínálta a segéd-házfelügyelőt. – Tudja maga, mit kapott a bori munkatáborban egy Grünfeld nevezetű, óbudai dekorátor, aki valami ünnepi transzparensten nőneműsítette a Führert?

– Az SS gyűlölte a slendrián munkát, azt meg kell adni – bólogatott Weingruber Lajos. – Nálunk, Auschwitzban legalábbis Wehrmacht-szappant főztek volna ebből a Grünfeldből.

Lassan haladtak a zsúfolt Körúton. „Tejet fogunk inni” – gondolta a szőke kisfiú. Édesapja kezét szorongatta, és nagyon megilletődött volt. Éjszaka alig hunyta le a szemét, s már korán reggel talpon volt, olyan izgatottan várta ezt a napot. December eleje óta, mikor édesanyjával leköltözött a légópincébe, először vitték hosszabb sétára. Méghozzá éppen az édesapja, aki csak nemrégiben jött haza, s aki különben is megígérte, hogy most már örökké vele marad, és nem megy többé semmiféle munkatáborba. Apával a legjobb sétálni. Azelőtt borzasztó sokat csavarogtak kettesben. Rósejbnit vásároltak zacskóban az Oktogonon az Ilkovicsnál, kísétáltak a Ligetbe hintázni, felültek az angolparkban a repülőre meg a dodzsemre, csónakáztak a Városligeti-tavon, de még az is megesett, hogy a hídról célba köpdöstek a tóra; ha pedig elfáradt, apa fölültette a nyakába és úgy kóboroltak keresztül-kasul a városon. A Kőműves vendéglő előtt pedig mindig planétát vásároltak. Ott állt egy ember az Aradi utca sarkán, a vállán zöld kakaduval. Ez a kakadu egyszer húsz fillérért megjósolta neki, hogy ha felnő, roppant gazdag lesz, és nem kell többé zongorázni tanulnia, amit a legjobban utált a világon.

Sajnos, most sem a Kőműves vendéglőt, sem a planétás embert nem találta. A vendéglő helyén kiégett boltívek, üszkös falak meredeztek, a planétás ember standján meg néhány toprongyos alak tűzkövet és használt svájci órákat árult. Egy amerikai katonatiszt, arcán bárgyú vigyorral, szorgalmasan fotografálta őket.

Az úttest tömve volt emberekkel. Táblákkal, piros zászlókkal vonultak, és torkuk szakadtából énekeltek. „Olyan, mint a Szent István-napi körmenet – gondolta a szőke kisfiú, mert édesanyja elvitte egyszer erre a körmenetre. – De ott mindenki szörnyű illedelmesen megy, sírósan énekel, és folyton keresztet kell vetni. Ezek itt vidámak és jó nagyokat ordibálnak ...”

– Mi is beállunk a felvonulásba – mondta az édesapja, és megszorította a kezét. – Aztán meg elmegyünk az Állatkertbe, és tejet iszunk.

– A majmokat is megnézzük? – kérdezte a kisfiú.

– Majmok most nincsenek az Állatkertben, fiacskám. Szálasi Ferenc gázkamrába küldte valamennyit, mert az volt az érzése, hogy őket utánozza.

A kisfiú nevetett. Jól tudta, ki Szálasi Ferenc, és azt is tudta, mi a gázkamra. Édesapja igen fontosnak tartotta, hogy tudja.

Az Oktogonon beálltak a menetbe, és Weingruber Lajos rögtön kieresztette a hangját:

– Minden nyilast kötélre 1

„Mi is ordibálunk – gondolta elégedetten a kisleány. – Csak kár, hogy nincs zászló.”

Karcsú, sötét hajú, fiatal nő haladt mellettük a sorban. „Nagyon szép néni – gondolta a kisleány. – És két zászlója van.”

A nő rámosolygott és megkérdezte:

– Te nem akarsz lengetni, kisleány? – Azzal egy piros papírzászlót nyomott a kezébe.

– Köszönd meg szépen a néninek – szólt atyai hangon Weingruber Lajos, és elbűvölően mosolygott. – Egyedül van a kisleány? Meghívhatnánk egy pohár tejet az Állatkertbe?

– Szalmaszálat is adnak hozzá – mondta a szőke kisleány.

Nagyon hálás volt a zászlóért, és fölötte elégedett, hogy ilyen szép, fiatal néniel beszélgethet. A Szent István-napi körmenetben csupa undok, kövér öregasszony volt körülötte, akik menten vasvillaszemet meresztettek, ha megszólalt.

– Apukám azt mondta, hogy nem lesz víz a tejben.

– Én még vízzel se szeretem. Utálok a tejet – mondta a fiatal nő, és lesimította a kisleány haját, amely hátul, a forgóján makacsul felágaskodott. – Meg különben is, tudod, nagyon elfoglalt vagyok ma. Sok helyen kell föllépnem.

– Hová tetszik föllépnem? – csodálkozott a kisleány.

A nő nevetett.

– Azt hiszem, valami asztalra. Verseket fogok szavalni.

– Szóval akisleány művésznő – bólogatott Weingruber Lajos, és nem tudni, miért, sárga csokornyakkendőjét babrálta. – Én nagyon kedvelem a költészetet. Ha megengedi, mi is meghallgatnánk, és utána mégiscsak innánk együtt egy kis tejet. Állítólag még fizetni sem kell érte. Képzheti, micsoda újfajta minőség...

– Sokat fecseg maga, Weingruber – szólalt meg bosszúsan a kisleány édesapja, miután a fehér blúzós nő elbúcsúzott tőlük. – Vegye tudomásul, hogy ki nem állhatom a destruktív alakokat.

A Vörösmarty utca sarkán, a lámpavason, szalmabáb alakjában Hitler Adolf vezér és kancellár lógott. Weingruber Lajos széles vállára ültette a kisleányt, hogy le ne maradjon a látványosságról.

– Hát Horthy? – méltatlankodott valaki. – Horthy hol van? Spórolnak a lámpavasakkal?

Egy zsirárdikalapos, hátizsákos öregúr a sétányra mutatott, ahol nagy kupac hamu feketéllett.

– A főméltóságú úrnak ott gyújtottak alá. Nagyon büzlött, mert nedves volt a szalma.

A mellékutcákból is áradtak a felvonulók. A zászlókkal, szőnyegekkel, virágokkal feldíszített házak ablakaiból lelkesen integettek. A járdát mindkét oldalon ellepték a kíváncsiskodók.

– Gyertek velünk! Gyertek velünk! – A menetben végighullámzott a kiáltás.

A kisleány látta, hogy egy vadászkalapos úr mérgesen fület mutat, s erre a mellette állók az orráig húzzák a kalapját.

A kisleány szívből nevetett. Az orrán napsugár táncolt. Egy tagbaszakadt vöröskatoná

rávigyorgott, és fél marék csokoládét tömött a szájába.

– Nicsak, Novák úr! – szólt örvendezve ekkor valami vékony hang. – Hát maga él? Maga is megúsza?

Egy incifinci, keskeny ember furakodott melljük. Foszladozó, rózsaszín női pulóvert viselt, törött szemüvegét cukorspárgával kötözte a füléhez.

A kisfiú édesapja a homlokát ráncolta. Széles arcán cseppnyi derű sem látszott.

– Honnan ismer maga engem?

– Jaj, hát a Läger Heidenauból! – lelkesedett az incifinci ember. – Kutatom a bajtársak címét, hogy csináljunk egy kis összejövetelt. Nem emlékszik rám? De arra a marha Battovány főtörzsre csak emlékszik! Egymás mellé kötött ki minket a placcon

...

– Aha, valami rémlik... – A kisfiú édesapja sötéten mosolygott. – No, jó? Mit akar ezzel mondani? Szervezzünk lágerbankettet? Találkozás minden húsvétkor a Gundelnél! A tablót majd elküldjük Battovány főtörzsnek ... Menjen a fenébe!

A keskeny ember zavartan habogott.

– Maga kommunista lett, Novák úr?

– Rühellem ezeket a pasasokat – mondta a kisfiú édesapja, amikor az egyre dagadó tömeggel együtt tovább sodródtak. – A Läger Heidenauban töltött szép napok... Meg kell örülni! Ezek tíz év múlva nosztalgikus könnyekkel fognak visszaemlékezni az egészre. Battovány főtörzs, a szadista barom kedélyes, ámde kissé bogaras szivarrá szelidül majd, akárcsak Pirók tanár úr a Bulyovszky utcai főreálból... No, adja át a fiamat, Weingruber. Most én cipelem egy kicsit.

Hallgatagon lépkedtek. A szőke kisfiú megszeppenten pislogott. Édesapja nyakába kapaszkodott, picikét cibálgatta a fülét, és azt gondolta: „Sokkal jobban lovagokat, mint Weingruber bácsi.” Csak azt nem értette, mitől lett egyszerre olyan haragos az édesapja. Az a bácsi tulajdonképpen nem is bántotta ...

– A nővéremet meg az öcsémet füst formájában kieresztették egy kéményen – mondta rekedten az édesapja. – Érti, Weingruber? Valahol a légkörben szállingóznak, vagy mint korom lerakodtak már valami háztetőre. Én meg túléltem ...

Weingruber Lajos nem szólt. Fejjel volt magasabb a kisfiú édesapjánál. A cipője orrát nézte.

– De ha már túléltem, nem felejték. Mérget vehet rá, Weingruber, hogy harminc év múlva sem fogok felejteni. Ha úgy tetszik, ez az én magánügyem. Semmi kedvem még egyszer ártatlannak lenni. Ért engem? Pokolba az ártatlansággal!

„Mérges – gondolta a szőke kisfiú –, nagyon mérges. Amikor hazajött, akkor sokat sírt a testvérei miatt.” Ő egyikükre se tudott visszaemlékezni. Se Gyuri bácsira, se Jolán néniére. De riadtan bemenekült a másik szobába, amikor látta, hogy apa ott ül az ebédlőasztalnál, és arcát kezébe temetve hangtalanul zokog.

– Apu – suttogta most. – Legyél vidám ...

Igen, körös-körül minden olyan vidám! Harsány és színes. És micsoda pompás tavaszi illat... Még trombitálnak is. Nini, egy egész rezesbanda fújja a Köröndön! Fehér csacsi van a nagydob elé fogva. A karmester meg valóságos portás-tábornok a sok aransujtással a ruháján és a nadrágvarrásán a piros csíkkal.

A tér közepén, egy pompázatosán feldíszített májusfa körül, nagy kört alakítva táncoltak.

– Apu, nézd! Apu, ott a néni... – kiáltott fel a szőke kisfiú, és izgalomban majdnem lepottyant édesapja válláról.

Egyszer körös-körül csönd lett.

Valami kimustrált asztalon ott állt a fehér blúzos, fiatal nő, és szavalni kezdett. Fénylő, mély hangja betöltötte a teret:

Sohse hull le a vörös csillag ...

„A vörös csillag – gondolta a kisleány. – Amit az orosz katonák a sapkájukon hordanak ...” Torkában zakatolt a szíve. Oldalt, a Pálffy-szobor előtt hatalmas arckép emelkedett a fejek fölé.

– Látod? – suttogta a kisleánynak édesapja. – Ady Endre, ő írta ezt a szép verset...

A szavalónő széttárta mindkét karját, és a kisleány úgy érezte, most egyenesen őrá néz a hatalmas tömegben.

*Vörös csillag, ragyogj és trónolj,
Mióta ember néz az égre,
Vörös csillag volt a reményei*

A zászlók a magasba emelkedtek, mindenki bömbölt, harsogott, éljenzett. A szőke kisleány is magasra tartotta piros zászlócskáját, és vékony hangon felkiáltott:

– Éljen a vörös csillag! Éljen! Éljen!

A zenekar az *Internacionálé*-t játszotta. A tömeg vigyázzállásba dermedt, a fejekről leröpültek a sapkák, kalapok. Sokan fölemelték ökölbe szorított kezüket.

*Völker, hört die Signale!
Auf zum letzten Gefecht!*

Weingruber Lajos németül énekelt a szöveget. Sváb volt, énekelni kizárólag németül énekelt. Auschwitzba azonban azért került, mert Pilisvörösváron se németül, se magyarul nem volt hajlandó elénekelni a *Horst Wessel-Lied*-et. Ezzel szemben kifogástalan főnémet akcentusban *Dreckenbauer*-nek titulálta a Führert, s csakis kilencvennyolc kilójának és igen vastag csontjainak köszönhette, hogy az egész Volksbund-nagygyűlés sikertelenül próbálta agyonverni.

A szőke kisleány mit sem tudott erről. Az óvóhelyre, ahol édesanyjával erdélyi menekültekként húzódtak meg, egyik este halálfejes sapkájú katonák rontottak be. Miután Löffler Mór bujkáló könyvügnökkel elszavalatták Goethe *Über allen Gipfeln* kezdetű közismert költeményét, népes családjával egyetemben agyonlőtték a hátsó udvaron.

Weingruber Lajos észrevette a kisleány szemében ülő rémületet, és hirtelen elhallgatott. Lesütötte a szemét, s teljesen céltalanul kotorászni kezdett a zsebében.

– Akartam neked adni valamit – dühöngte. – Matricát ... De hová is tettem?

– Nem kell – kiáltotta éles hangon a kisleány, és a szeme könnyelábadt.

A menet továbbhőmpölygött. Egy mérgesen berregő, ásatag teherautón cigánybanda húzta. A teherautó után két gebe stráfkocsit vontatott. A kocsit meglepő felirat díszítette:

DEMOKRATIKUS SÖR

– Az apátokat – mondta egy dühös hang nincs is csapolt sör! Mese az egész!

A szőke kisfiú szeme kerekre nyílt, s a könnyein át újra mosolyogni kezdett. A következő kocsiról ugyanis pompásan kifestett bohócok integettek. Igazi, hamisítatlan bohócok, színes köntösben, vakító rézgombokkal, papírsüveggel. A főbohóc üstdobot püfölt, és időnként csókot dobott a felvonulóknak. Hatalmas pocakján tábla fityegett:

NEM VAGYOK AZONOS GÖRING HERMANN-NAL!

„Cirkusz is van már – gondolta lelkesen a kisfiú. – Aput meg kell főzni, hogy vigyen el. A szünetben majd virslit eszünk tormával, mint régen ...”

A magasból röpcédulák hullottak. Megvillant rajtuk a sarló és kalapács. A röpcédulákat kamaszok szórták, akik egy rügyszövő fa ágán kapaszkodtak.

– Éljen! – rikoltozták fáradhatatlanul. – Éljen a Kommunista Párt!

Egy kopasz úriember, akit átható kölniszag lengett körül, megtorpant a sorban, és dühösen megfenyegette őket. Weingruber Lajos megfogta kabátján a gombot, és udvariasan megkérdezte, nem volt-e véletlenül keretlegény Albertirsán.

– Biztos, hogy az volt – legyintett aztán, és undorral elhajította a kabátgombot. – Hasba kellett volna rúgni. Micsoda bűz ...

– Eredeti *Chat Noir* – állapította meg a kisfiú édesapja. – Szerintem inkább illatszer-spekuláns az ipse. Kár, hogy nem rúgta hasba.

– Luftballonok! – ujjongott fel a szőke kisfiú. – Apu, nézd! Igazi luftballonok!

Már a Hősök terén voltak. Száz meg száz léggömb libegett a tér fölött. A kisfiú, bármerre forgatta is a fejét, mindenütt hullámzó, integető tömeget látott. A zászlók ismét magasra emelkedtek. A Múcsarnok felől dupla fedelű repülőgép bukkant elő, s alacsonyra ereszkedve, berregő tiszteletköröket írt le. Vörös és piros-fehér-zöld zászló lobogott rajta.

Pattogó, vidám zene harsogott. A sorok itt már egészen összekeveredtek. Megszámlálhatatlan felirat, jelszó, tábla mindenfelé. „*Köszöntjük a földreformot!*” „*Arccal a vasút felé!*” „*Lakat alá a feketézőkkel!*” Egy óriási, vörös drapériára festett feliratot öten cipeltek:

ÉLJEN AZ ÚJ VILÁG!

A szőke kisfiú átölelte édesapja nyakát, és hirtelen sírni kezdett.

– Ugye, most már mindig, mindig jó lesz, apu? – kérdezte elfúló hangon.

– Hát persze, te csacsi! – nézett fel rá az édesapja.

– És ugye ... te most már mindig velem maradsz?

– Mindig, persze hogy mindig! Hiszen mondtam már neked ...

– De most is mondjad!

Weingruber Lajos szeme sarkából figyelte a kisfiút. Az arcát kémlelte, majd félszegen megsimogatta.

Aztán a múzeum mellett az Állatkerthez értek. Errefelé is nagy tömeg hullámzott. A fűvön sütkérezők heverték, a Gundel előtt igazi felhőcukrot lehetett kapni, sőt törökméz meg cukrozott mandulát is. Az Állatkert bejáratánál ott állt a demokratikus sörösköcsi a felpántlikázott gebékkal, valamint egy teljesen szétlőtt horogkeresztes tank, tornyán zászlókat, szalagokat lobogtató gyerekekkel.

– Az Állatkertben tejet adnak! – ordították kórusban.

A szőke kisfiú hirtelen a földön találta magát.

– Most szaladjunk – mondta édesapja, és erre mind a hárman futásnak eredtek.

„Hátha nekünk nem is jut már” – gondolta ijedten a kisfiú.

A két erős kéz, jobbról Weingruber úré, balról az édesapjáé, felkapta, és ő vígan kalimpált, fickándozott a levegőben. „Anyu nem fogja elhinni – kuncogott magában. – Nem ... nem hiszi majd el, hogy tejet ittunk.”

Egyszer csak ott álltak a kanyargó, hosszú sorban, amelyet puskás, nemzetiszín karszalagos rendőrök igazgattak. Mindez nagyon izgalmas volt.

Aztán megitták a tejet, méghozzá kiszippantották a pohárból szalmaszállal, ami Weingruber úr szerint originál amerikai volt, és elégedetten nézegették egymást.

– Phú! Ez jó volt – dűnnyögte Weingruber Lajos, és akkorát sóhajtott, hogy majdnem elfújta az elefántházat.

– Neked is ízlett? – kérdezte a szőke kisfiút az édesapja. – Ez ám demokratikus tej – és vidáman hunyorgott. – Igazi, demokratikus tehéntől...

A kisfiú szipákolt, és titokban megtörölte kissé nedves orrát. A tej jó volt, homályosan emlékezett rá, hogy ivott már ilyet. Valamikor réges-rég, még a légópincés idő előtt. Az ízére nem emlékezett, de a színére igen. „Csak az a kár, hogy anyu nem fogja elhinni – gondolta újra. – Miért olyan lusta, hogy nem jött el velünk?”

– Érdekes – mondta tünődve Weingruber Lajos, amikor ismét elindultak, és meghatottan pislogott. – Talán kijöttem már a gyakorlatból, Novák úr... de esküszöm, ez a tej nem volt vizezve. Hát mégis új világ lesz, mondja?

A szerelmes középcsatár

– Bizony, jó volna már egy kicsit öregebbnek lenni! – sóhajtott fel egy verőfényes tavaszi napon Oravecz Károly középcsatár, miközben a lábát szomorúan lógázta a levegőben.

Akkoriban kizárólag a padok támláját tartottuk magunkhoz illő ülőalkalmatosságnak. Igaz, hogy fenemód kényelmetlen ülés esett rajtuk, és sovány fenekünk minden alkalommal megemlegette, de ezt amolyan vagánydolognak hittük, amelletts bizonyos magaslatról vehettük szemügyre a népligeti sétányokon andalgó párokat.

– Jó volna öregebbnek lenni – panaszkodott Oravecz.

– Tizenöt éves korában az embert kutyába se veszik. Gyerek már nem vagy, felnőtt se még – kinek kellesz?

– Ez a kamaszkor, Oravecz – mondtam fölényesen.

– Ebbe bizony bele kell törődni. Különben is, te már elmúltál tizenöt, szerelmes is vagy, mit sírsz?

Oravecz idősebb volt nálam, ezenkívül másfél fejjel magasabb, és abban a kölyökcsapatban játszott centert, ahol én a jobbfedezet voltam. Lusta mozgású, tohonya lakli volt, s aki ránézett, azt hihette, nemcsak lajhár, de máié is, akinek a tej megalszik a szájában. Oravecznek azonban volt esze a focihoz, és ami még fontosabb, minden meccsen megrúgta a gólját vagy góljait. Egészen sajátos gólokat lőtt. Nemegyszer

kicselezte az ellenfél egész védelmét, a maga örjítően lomha módján akkurátus masnikat kötvén a lábukra, s miután a kapust is kicsalta és elfektette, úgy pöckölte át a labdát a gólvonalon, hogy az a hálóig sem vánszorgott el. Mi odarohantunk hozzá, s ahogy a nagyoktól láttuk, összevissza csókoltuk; ilyenkor zavarba jött, azt sem tudta, hová dugja esetlen, hosszú karjait.

A tizenhatos környéki szabadrúgásokat is mindig ő végezte. Vagy húsz méterről nyargalt a labdának, és lövése úgy vágódott a kapuba, mint az istennyila. A furcsa csak az volt, hogy Oravecz sohasem örült, ha gólt rúgott. Sőt egy alkalommal, amikor az ellenfél kapusából kész bohócot csinált, ide-oda hasaltatta, s végül a lába között gurította be a labdát, kifejezetten bocsánatot kért tőle.

Meccs után, a zuhanyozóban ezt tárgyaltuk, harsány röhögéseik közepette, és Oravecz vérvörös arccal hallgatott minket.

– Hülyék vagytok – mormogta. – Tisztára hülyék ... Szegény srác! Hátha a faterja is kint volt, vagy a csaj, akivel jár ... nem lett volna szabad ilyen rondán leégetnem ...

A jóindulatánál csak a béketűrése volt nagyobb. Ezért lett sületlen vicceink örökös céltáblája, anélkül hogy valaha is föllázadt volna e szerep ellen, holott tudtuk, akár fél kézzel odakenhetne bármelyikünket. De Oravecz sohasem fitogtatta az erejét, még meccs (közben sem, amikor pedig jámborságától vérszemet kapva, alattomban kékre-zöldre rugdosták az ellenfél hátvédjei. „Na, ne, srácok, ne marhászkodjatok...” – kérlelte őket szelíden, majd megvadult, elsodort mindenkit, és bevágatott a labdával a kapuba.

Az utóbbi hetekben azonban nem ment Oravecznek. A cselei nem sikerültek, lövései az égbe szálltak, minden szöktetésről lemaradt – egyáltalában néha tíz percekig nem találkozott a labdával. Az edzéseken is csak lézengett. Álmatag volt és méla.

– Mi van veled, Oravecz? Talán szerelmes vagy, fiam? – kérdezte egyik nap epésen az edzőnk, és Oravecz legnagyobb elképedésünkre lesütötte a szemét.

– Igen, Béla bácsi kérem ... szerelmes vagyok ...

Aznap az edzés végén Oravecz háromezer métert futott a salakon, Béla bácsi stoperral mérte az idejét.

– Ezentúl minden tréning után magánszorgalomból megismételed – mondta, amikor Oravecz bezuhant a célba, és alig kapott levegőt. – Azt hiszem, a javadra szolgál majd ...

Ám Oravecz a kiszabott külön penzumok ellenére is szerelmes maradt, és napról napra réveteggebb lett. Mérkőzések közben hosszú percekre elábrándozott, szemlátomást valahol egészen másutt járt, és akkora helyzeteket hagyott ki, hogy mindannyian a hajunkat téptük. Emlékszem, a Kinizsi ellen játszottunk – az ellenfél 1:0-ra vezetett a második félidő elején. Akkor Bállá, a jobbhátvédünk fölfutott a szélen, az alapvonalról laposan beadott, a későn keresztező középhátvéd elvétette, egyszóval Oravecz ott állt egyedül az ötösön a kapussal szemben.

– Lőj! – ordítottuk kétségbeesetten.

Oravecz felkapta a fejét, aztán csodálkozva rámeredt a labdára, de mire észhez kapott, a kapus már kivetődött és elhalászta előle.

– Oravecz lejön a pályáról! – rendelkezett a kispadon Béla bácsi, Oravecz pedig lehajtott fejjel kibandukolt.

Az eredmény már nem változott; hónapok óta először kaptunk ki, méghozzá otthon, és Oravecz halálra váltan kuporgott köztünk az öltözőpadon.

– Ez a szerelmes dedós, ez az anyaszomorító! – sziszegte a vörös Grosszmann, a kapusunk, és csaknem sírva fakadt mérgében. – Ilyen büdös nagy ziccereket elszúrni ... Le kell tépni róla a piros-kék mezt! Ez a mai ruha a bajnokságunkba kerülhet!

– És löttek a május elsejei felajánlásunknak is – dörmögte búsan Bálla. – Annak, hogy veretlenek maradunk egész tavasszal... – S arcunk égett a szégyentől, mert az ilyen felajánlásokat akkoriban módfelett komolyan vettük.

– Hja, srácok, a szerelem! – mosolygott fensőbbségesen a nyurga Rajda, aki ellenállhatatlan hódítónak tartotta magát, és örökké hullámos, szőke haját fésülgette. – Amikor először estem bele egy csajba, én is ugyanilyen nagy marha voltam, gyerekek ...

– Hagyjátok békén Oraveczet – szóltam közbe, és Oravecz elmondhatatlan hálával pillantott rám.

Kettesben indultunk haza, és akkor üldögéltünk el ott, a sétány menti pad támláján, a vasárnap délelőtti Népligetben. És Oravecz akkor pakolta ki minden fájdalmát.

– Olgának hívják, fekete hajú, zöld szemű és nagyon büszke – mesélte keserűen. – A táncsuliban mindig velem csörög, de még hazakísérni sem engedi magát.

– Igen, az ilyen zöld szemű feketékkel mindig rengeteg a gond, szeszélyesek és csak kelletik magukat – bólogattam fontoskodva, mert lányokkal ugyan még szóba állni sem mertem akkoriban, de olvasmányaimból annál magabiztosabb véleményeket formáltam róluk. – Hát csak vigyázz, Oravecz, le ne bögj vele!

– Mire vigyázzak? – lógatta a fejét letörten Oravecz. – Hiszen különben is azt mondja, hogy nem vagyok hozzá elég öreg. Pedig jövőre már ki is öregszem a kölyökből, és megyek följebb az ifibe... Meg aztán én focista akarok lenni, és ezen ő csak nevet.

Oravecz szomorú volt és elkeseredett. Éppen olyan, amilyennek mindig elképzeltem, ha valaki szerelmes, és titokban borzasztóan irigyeltem ezért. Magam elé képzeltem azt a zöld szemű, fekete hajú Olgát, de olyan élénken, hogy a szívem egészen elfacsarodott. Mindazonáltal könnyedén legyintettem.

– Ha emiatt kinevet, akkor egy sznob – jelentettem ki határozottan. – Ne is törődj vele, Oravecz! Az ilyen kis tyúkokra fütyülni kell, és kész!

Ettől viszont megbántódott, és egész hazáig egy szót sem szólt többé hozzám.

A következő fordulóban Oravecz nem került be a csapatba, pedig idegenben játszottunk, és nélküle gólszegénnyé vált a csatársorunk. Én meg kis híján lefordultam a pádról az öltözőben, amikor a meccs előtt Béla bácsi odadobta nekem a 9-es mezt, és közölte, hogy engem állít Oravecz posztjára.

Nem sokra emlékszem abból, ami azon a meccsen történt, csak a reszketős lámpalázam idéződik fel kínosélénken még ma is, de azt hiszem, kész cirkusz lehetett, amit műveltem. Minduntalan az ellenfél védői közt igyekeztem megbújni, nehogy még – isten őrizz! – valamiképp labdát találjak kapni, és aztán rajtam röhögjön a világ, látva a botcsinálta centerségemet. Talán háromszor értem labdához az egész félidőben.

De a második félidő közepén véletlenül rúgtam egy gólt. Nem volt valami nagy lövés, még csak jól helyezett sem, de a kapus úgy meglepődött tőle, hogy meg sem kísérelte védeni. Ezzel a potyagóllal aztán 1 :0-ra nyertünk.

– Látod, Oravecz – mondta a mérkőzés után Béla bácsi te sem vagy, fiam, pótolhatatlan.

Engem meg nem győzött dicsérni a játékomért. Azt mondta, minden hájjal megkent, öreg rókáknak is becsületükre válnék az a rafinéria, ahogy csetlő-botló gyámoltalanságot színelve, egy egész félidőn át elaltattam a védők éberségét, hogy aztán vércseként csapjak le az első kínálkozó alkalomra, és bevágjam a lasztit oda, ahová való.

Egyszóval úgy agyba-főbe dicsért, hogy a végén már magam is hittem neki, és

dagadoztam szép csöndben. A srácok pedig halál komolyan bólogtak, és azt bizonygatták, hogy finesz dolgában a Hidegkúti Nándor hozzám képest kutya füle. Oravecz némán és sápadtan hallgatott, s amikor odalépett hozzám, a szemében talán még könny is bujkált.

– Jól hajtottál – mondta tompán, és a kezét nyújtotta. – Frankó voltál...

Teljes gőzzel folyt az összeesküvés ellene, de Oravecz semmit nem neszeit meg, sőt olyan hülye volt, hogy a következő vasárnap Olgát is kihozta a meccsünkre. A partvonal mellett üldögéltek a padon, és az egész csapat Olgát bámulta.

– Ez igen! – csettintett ínycmód Rajda, és a haját simogatta. – Egy ilyen babáért én se bánám, ha kimaradnék egy-két hétre a csapatból. Mindene megvan ...

– Ronda liba! – suttopta Grosszmann, aki amint pályára lépett, fanatikussá vált, és dühödte tekintettel méregetett valamennyiünket.

Gyöngécske csapat volt az ellenfelünk, de beleadtunk apait-anyait; úgy hajtottunk, hogy a nyelvünk is kilógott. A szünetben már 5:0-ra vezettünk, és az ötből négyet én lőttem. Tömtek a fiúk labdával, mindent rám játszottak, s ha csak halvány sejtelmem van a középcsatárság tudományáról, akár tucatnyit is szerezhettem volna.

Végül 7:0-ra győztünk, és a fiúk, hogy bosszantsák Oraveczet, a vállukon vittek le. Oravecz megsemmisülten állt a pálya szélén. Mellette a fekete hajú, hegyes kis csitri kedvesen mosolygott.

– Maga rúgta azt a fél tucat gólt? – szólított meg, és nekem melegem támadt; fülig vörösödtem, és csak annyit tudtam kinyögni:

– Igen, kezicsókolom ...

A srácoknak arcizmusuk se rándult, vakbélgyulladásos képpel álldogáltak ott, pedig tudtam, hogy belül majd szétveti őket a röhögés. Csak Grosszmann volt valóban dühös, hallottam, hogy szitkozódik magában.

– Aranyból van a csülke a fiúnak – veregette meg a vállam Rajda, és udvariasan lefújta egy pihécskét a lány blúzáról. – Egyébként az Oravecz se rossz, kérem, egész ügyes kis csatár, de hát ő – mutatott rám –, ő egy valóságos centerzseni.

A lány jókedvűen csicsergett, a srácok pedig szünet nélkül dicsérték.

– Mint egy tanár ... ahogy például azt a harmadikat fejelte ... mint valami professzor ... ahogy az a nagykönyvben meg van írva ...

Ezen megint csak el kellett pirulnom, mert a harmadik gól tulajdonképpen úgy esett, hogy egy lecsúszott felszabadító rúgás iszonyúan fejen talált, s miközben kótyagosan lehuppantam a földre, csak néztem szájtátva, hogy az a sárga mezes majom ott, a kapuban, a hasa alatt beereszti.

Olga azonban egyre többet pillantgatott rám, és végül azt mondta:

– Ugye, maga is elkísér engem?

– Hát hogyne, az csak természetes! – válaszolt helyettem készségesen Rajda, és hátba vágott. – Már rohan is öltözni a fiú, rögtön itt lesz.

– Hímringyó! – súgta a fülembe Grosszmann, és böszön ott hagyott.

Tehát hármasban sétáltunk hazafelé. Olga, Oravecz meg én. Oravecz mogorván hallgatott, a földre meredve kavicsokat rugdalt. Olga egyfolytában fecsegett, és azt mondta, hogy a futball érdekes, de azért a színház meg a mozi a legérdekesebb.

Így aztán színházról kezdtünk beszélgetni, meg mindenféle filmekről, Oravecz pedig keserűen hallgatott bennünket. Szerettem volna valahogy bevonni a társalgásba, annyira lelombozottnak látszott, de alig motyoghatott valamit, a lány máris letorkolta:

– Maga csak hallgasson, Károlyika! Most mi beszélgetünk.

Gúnyosan legyintett, és azt mondta, Oravecz barbár, akit csak a futball érdekel.

Később beültünk a nyári vendéglőbe, bambit ittunk.

– Tegeződjünk össze, jó? – indítványozta Olga, én meg csak bólintottam újabb zavaromban:

– Persze ...

– Juj, de modortalan vagy! – kacagott rám. – Hát illik egy nőnek olyat mondani, hogy *persze*?

„Ez tényleg egy tyúk” – gondoltam egyszerre dühösen, és szívből sajnálni kezdtem Oraveczet. A srácok ott ültek a terasz végében egy összetolt asztalnál, minket figyeltek, s láttam, pukkadoznak neveltükben.

Egyre kényelmetlenebbül éreztem magam, Olga szüntelenül locsogott. Azt magyarázta, hogy ő minden fiúval magázódik, akit csak ismer, mert a fiúk szörnyen elszemtelenednek, ha egy lány nem tartja velük a távolságot, de velem most kivételt tesz, mert rajtam látja, hogy én nem vagyok olyan fiú, mint a többi, akikkel távolságot kell tartania.

– Pardon – mondtám ekkor szemérmesen –, én most egy percre távozom. – De nem a vécére mentem, hanem az éttermen keresztül meglógtam.

Másnap Oravecz feljött hozzánk, megvárta, míg a húgom kiment a szobából, és elbögte magát.

– Szakított velem – hüppögte. – Azt mondta, nem akar többé látni... meg hogy te is egy huligán vagy ... és az összes futballista is mind az ...

Hetekig vigasztalhatatlan volt, de aztán két gólt rúgott valamelyik meccsünkön, és összeszedte magát. Sajnos ősszel újra szerelmes lett, akkor egy szőkébe, akit Emőkének hívtak, s erre megint kivágták a csapatból.

De erről már csak hallomásból értesültem. Nekem akkor már eltörött a lábam, nem lehettem helyette középcsatár, és egyébként is, szögre akasztván a stoplis csukát, végleg befejeztem labdarúgó-pályafutásomat.

Ő az, akit szeretsz

Egyik reggel arra ébredtünk, hogy kétségtelenül itt a tavasz. Az előző napokban még komisz ködök gomolyogtak, és szakadatlanul esett, de most, íme, kertünk megtelt verőfényvel, játszai illatokkal, madárzajjal. Hars rigófüttytől zengett a környék.

– Világos – mondtam Gabbancsnak –, ilyen pompás időben az Állatkertbe kell mennünk.

Lelkesen helyeselt. – Igen, apu, az Állatkertbe akarsz menni.

Hogy miért neveztek el Gabbancsnak? Nem tudom. Talán mert a Gabi igencsak unalmas becenév, s meglehet, valamimód még Shakespeare is ludas benne: „parányi, mint egy makkopáncs”. Hanem amire végképp nem lelek magyarázatot: már jócskán elmúlt hároméves, mégis rendületlenül második személyben beszél magáról. „Éhes vagy – követelődzik –, kaját akarsz!” „Mész a klotyóra – jelenti be pisilned kell.” A kacifántosság sem ejti zavarba: „Jöjjél a kertbe, apu, szeretnél labdázni veled.” Senki sem érti ezt a furcsaságot. Azt mondják, eddig sohase hallottak második személyben

beszélni gyereket. Én sem. Még felnőttet is csak ritkán. Néha egy-egy költőt.

Kimentünk hát az Állatkertbe. A kiskisfalattin természetesen, hiszen buszon bármikor utazhatunk, de a kiskisfalattin csak akkor, amikor az Állatkertbe megyünk, és azért olyan jó, magyarázta Gabbancs, hogy most az Állatkertbe megyünk, mert a kiskisfalattin utazhatunk.

Odakinn nem voltak épp kevesen, de sokan se. Először is léggömböt vettünk, pirosat, mert az fontos, és anélkül még az Állatkert sem ér valami sokat, meg egy zacskó hámozott mogyorót, amit szétszogatunk majd az állatok között.

Mire odaértünk a vízilovak medencéjéhez, a léggömbünk elröpült, és a mogyorót észrevétlen elropogtattuk. Sebjaj, vigasztaltuk magunkat, az állatok etetése úgyis tilos...

A medence korlátjának támaszkodtunk, és megmutattam neki, az ott, látod, a víziló.

Elnézegette a hatalmas, barna hústömeget, és azt mondta, a vizet látja, de a lovat nem, csak azt a nagy, kövér rondaságot, aki folyton a száját tátogatja, s hozzátette, a víz lehetne tisztább is, meg hogy mennyivel, de *mennyivel* érdekesebb volna, ha a nagy, kövér rondaság helyett inkább valami vitorlás úszkálna a vízen, akár a Balatonon, egy szép kis vitorlás, színes zászlócskákkal az árbocán, csillaggal a vitorláján, s amire mindjárt föl is kéredzkednénk, ugye, apu?

– Föl, bizony – bólintottam –, hát persze! – Azzal átbaktattunk az elefánthoz, hátha az nagyobb sikert arat.

Nem sok figyelmet vesztegetett rá. Annál többet arra az ősz bajszú bácsira, aki kattogó masinájával a sétány menti pázsitot nyírta. Barátságos bácsi volt, nem vitás. Mihelyt odaléptünk hozzá, nyomban kikapcsolta a szerkentyűjét, és szép komótosan elmagyarázta, hogyan nyírja a gép a füvet. Amikor pedig még azt is megengedte, hogy Gabbancs megfogja a masina egyik szarvát, s egy darabig kettesben vágják a gyepet, már láttam, aligha jöttünk ki hiába az Állatkertbe, ez a fűnyírás sokáig emlékezetes marad. No nem baj, gondoltam, semmi vész, majd a zsiráf, azon fogsz csak bámulni igazán!

Megbámulta. Tetőtől a talpáig, becsületesen. Azután a patájától föl, a feje búbjáig, ahol a két szarvacska dudorodik, és élénken megszólalt: – Apu, ott egy repcsi... Integessünk neki?

Odafönn csakugyan úszott egy repcsi, jókora utasszállító, még a bugását is hallottuk. Biztosan Ferihegynek tartott.

– Nem azért vagyunk itt – figyelmeztettem –, hogy mindenféle repülőgépeknek integessünk, inkább az állatokkal ismerkedj.

– Igen, apu – mondta engedelmesen –, ismerkedel az állatokkal. – És megkérdezte, ha az a repcsi leszáll, garázsba megy-e, mint a buszok, vagy remízbe, ahová a villamos.

– Sem oda, sem emide – feleltem mogorván –, hanem egy óriási csarnokba, amit hangárnak neveznek. – Erre természetesen muszaj volt elmagyaráznom, milyen a hangár, mire használják, és hogyan fér el benne a repülőgép. Közben szomorkodtam magamban. Lehetséges, hogy agresszív ösztönök szunnyadnak ebben a gyerekekben? Hát valóban csak a vad ragadozók fogják érdekelni?

Tévedtem. Ha vetett is rájuk néhány közömbös pillantást, szemlátomást csak irántam való udvariasságában. És még szemrehányást sem tehettem neki. A tigrisek egytől egyig unottan kuksoltak, a párduc, a jaguár meg a többi nemkülönben. A sörényes hím oroszlán jámboran szunyókált a napsütésben.

Gondoltam, felcsigázom egy kissé a képzeletét. Mesélni kezdtem, micsoda veszedelmes és vérengző fenevadak ezek, hogyan pusztítják, ölik, marcangolják

darabokra a védtelen, békés állatokat, s mondhatom, egyre jobban belemelegedtem, míg csak észre nem vettem végül, hogy már réges-rég nem rám, hanem másvalakire figyel.

Egy baszkcsapkás fiatalember állt ott. Előtte állvány, az állványon vászon, paletta a kezében.

öt nézte. – Mit csinál a bácsi?

– Fest – mondtam.

– Mit fest?

– Láthatod – mutattam –, az alvó oroszlánt.

– Miért festi a bácsi az alvó oroszlánt?

– Hogyhogy miért festi? Azért, mert... hát, hogy ... hiszen ez igazán egyszerű! Meg akarja örökíteni.

Ezt a szót nem ismerte. Felvilágosítottam, mit tesz az, megörökíteni valamit.

Szőke fejével rábólintott, most már érti.

Azután megkérdezte: – De miért festi a bácsi az alvó oroszlánt?

Nyeltem egyet, és szelíden azt mondtam, a bácsinak ma biztosan éppen arra szottyant kedve, hogy alvó oroszlánt fessen.

Megrázta a fejét, a pillantásából kiolvashattam, hogy csudamód értetlennek tart, és kérdését megpróbálta szabatosabbá formálni. – Miért festi le a bácsi az alvó oroszlánt, ha az alvó oroszlán úgyis *van*?

No nem, gondoltam, esztétikai vitába nem fogsz beleráncigálni!, s azzal ütöttem el a dolgot, hogy ami nincs, azt bajos megfesteni, éppen ezért a bácsitól sem várhatja el, hogy az alvó oroszlán helyett azt fesse meg, ami nincs.

Ezen eltűnődött. De kisvártatva határozottan kijelentette; pedig azt, ami nincs, mégiscsak sokkal érdekesebb volna megfesteni, mint az alvó oroszlánt, mert az alvó oroszlánt megfestés nélkül is látni, de ami nincs, azt csak úgy lehetne látni, ha a bácsi megfestené.

Azt hiszem, neki volt igaza.

Ezek után a tevékhez kerültünk. Megvallom, kedvelem a tevét. Kedvelem igénytelenségét, elnyúhetetlen szívóosságát és bölcs egykedvűségét, ahogy a világ ügyeit szemléli, de nem ám holmi kívülálló, hanem olyan lény módjára, aki mellest tudja, mi a dolga, és azt fáradhatatlanul el is végzi. Mindig is a kedvenc állataim közé tartozott.

Érthető tehát, hogy rosszul esett látnom, a fiam rájuk sem hederít. A fülét hegyezte. A kerítésen túl kerekek csattogása hallatszott, mozdonydübörgés. – Apu – szólt boldogan –, itt vonatok is járnak!

– Járnak – hagytam rá megadóan, jól tudva, mi következik.

Hát igen, az obiigát kérdések özöne. Milyen vonat jár erre? Tehervonat, személyvonat vagy gyorsvonat? Villanymozdony húzza-e vagy dízel? Ha dízel, melyik dízel, a piros, a zöld vagy a kék? Hány kocsi áll a vonaton? Honnan jön, és hová megy? Ülnek-e rajta gyerekek, és ha ülnek, ezen a vonaton kihajolhatnak-e az ablakon?

– Tudod, mit? – szúrtam közbe alattomosan. – Keressünk egy fagyist vagy vattacukor-készítőt!

Vattacukrot sajnos nem árultak, így hát beértük vaníliafagyalattal, és elsétáltunk a majomházhoz. Ahány gyerek csak kint volt aznap az Állatkertben, azt hiszem, mind ott

visítózott gyönyörűségében. És mindegyik vaníliafagylaltot nyalt, és az apja nyakában trónolt.

Én is fölajánlottam, hogy a vállamra ültetem, úgy jobban láthatja a majmokat.

– Nem akarod jobban látni a majmokat – rázta a fejét –, a vonatokat szeretnéd látni a kerítésnél.

Erre már megmérgeződtem. No várj csak, gondoltam, engem te nem fogsz felhergelni!

Azzal fölkerestük a medvéket. Ez volt a végsőkre tartogatott tromfom. Mert ugyan akad-e olyan gyerek, aki el nem olvad egy igazi, élő mackó láttán?

Hát egy akadt.

– Nem szereted a macikat – mondta –, csúnyák és bűdösek. – S még a ketreceknek is hátat fordított, olyan irigykedve bámult egy kisfiút, akinek tűzpiros biciklije volt, és a kormányán csengő helyett valami kimustrált autóduda. És pillanatonként túlkölt azzal a dudával.

De miért is folytatnám? Felsültem vele, bárhová vittem is. A mókusnál az önműködő locsológép érdekelte, a szarvasoknál egy szemeteskocsi, amelynek villogott a narancssárga tetőlámpája. A zebrák előtt meg egy papírcsákós, öreg mázoló, aki bagót rágott és a korlátot pingálta, és természetesen neki is megengedte, hogy húzogasson néhányat a pemzlijével.

No és az állatóduda? Füttyült az állatódudára. Mit neki süldő oroszlán, farkaskölyök, őzgida és hintázó medvebocs, amikor éppen arra jött egy kannákat szállító, motoros targonca! S akadt-e nála boldogabb gyerek aznap az Allatkertben, amikor a füttyös kedvű vezető, meglátva sóváran rimánkodó, már-már könnyes tekintetét, fölvette maga mellé az ülésre, és kétszer megkerülte vele a zergék szikláját?

Ez a targoncázás megrendítette. Ünnepeles volt, szinte átszellemült. És ami páratlan dolog, legalább tíz percig hallgatott. Csak a szeme fénylett meg a füle piroslott megilletődöttségében.

Letelepedtünk egy padra valami félreeső, hosszú ketrecesor előtt. Percet ettünk, hallgattunk.

Csendes zug volt, még véletlenül se vetődött el arra valaki.

Egyszer csak hallom, hogy fojtott hangon szólongat: – Apu... apu ... – s látom, a szeme kikerekedik, látom, hogy magánkívül van izgatottságában. – Apu ... az ott micsoda? Ott ni, bent, a ketrechen ...

Odapillantottam, egy kecske volt. Egy közönséges kecske. Biztos, hogy nem tévedtem. A táblán is ott állt: KECSKE, CAPRA.

Így hát közöltem vele, az ott egy kecske.

-Ő az, akit szeretsz! – kiáltott fel elragadtattan.

Mit mondhatnék még? Ez valamikor fél tizenegykor történt. Ötnegyed óra múlva még mindig a kecskében gyönyörködtünk. Nyájas kecske volt, meg kell adni, jóindulatú és kezes. Időnként kedvesen mekegett, és nagyon összebarátkozott a fiammal.

Gabbancsot hat ló sem vonzsolhatta volna el attól a kecskétől. Szólongatta és gügyögött hozzá, simogatta, becézgette, babusgatta, még énekelt is neki – nem győzött vele betelni. Sajnos, azzal sem, amit követelődzésére a kecskékről meséltem. Holott elbeszéltem mindent, amit csak tudok róluk, s végül már azt is, amit nem.

Talán kapuzárásig ott rostokoltunk volna, ha el nem harangozzák a delet. Akkor megjelent egy ápoló, és a kecskét beterelte az akoljába.

Erre aztán mi is elindulhattunk haza ebédelni.

– Máskor is eljössz – mondta elmenőben Gabbancs –, mindennap eljössz hozzá... Szereted! Okos, kedves és jó. És szép állat. A legszebb állat!

Ragályos betegségek

Tudják önök, hol a Pacsirta-telep? Ha nem tudnák, elárulom: Erzsébeten. Minket pedig vasárnap halaszthatatlan teendő szólított volna oda. A naptárom a tanú rá, az előjegyzés a piros betűs rubrikában: *fontos! de. Pacs. tp. Gabbanccsal!*

Hogy miért éppen a Pacsirta-telepre vágyik a fiam? Érthető. Ott van a 31-es villamos külső végállomása. És eddig csak a belső végállomásán fordultunk meg, a Vágóhídnál. Lássák be, kérem, ez csakugyan nyomós indok.

A barátom, aki igen szigorú ember, más véleményen van. Színtiszta örültség, állapította meg épp a minap nálunk jártakor, vagy ami még rosszabb, fűzte hozzá aggodalmasan, valami fura gyermekbetegség. Mármint Gabbancs fiamnak az a megátalkodott buzgalma, hogy jószerével valamennyi villamosjárat végállomását betéve megtanulja, mi több, boldog-boldogtalant ilyen természetű felvilágosításokért nyaggasson. Ha idejekorán közbe nem avatkozom, figyelmeztetett fölemelt ujjal a barátom, a gyereknél akuttá fog válni a dolog, az pedig módfelett ártalmas következményekkel járhat. Fölösleges ismeretekkel terheli meg az agyát, és az érdeklődése jóvátehetetlenül beszűkül.

Nem tudom, igaza van-e a barátomnak. A magam részéről egyetlen mérvadó gyermekpszichológiai könyvben sem bukkantam hasonló intelemre. De még ha fölteszem is, hogy igaza van, attól tartok, a közbeavatkozással elkéstem.

– Igazán nagyon aranyos gyerek – mondta nemrég Gabbancsról az óvó nénije –, de az utóbbi időben nincs jó hatással a közösségre. – Mosolygós, derűs fiatalasszony ez az óvó néni, ám ezúttal nem mosolygott, se nem áradt belőle a megszokott derű. Ügy vettem észre, valami fáradtság fátyolozza el a kedélyét. – Sajnálom, kedves apuka – folytatta panaszosan –, de meg kell mondanom, hogy Gábor mostanában megbolondítja a többieket. Lassacskán már nem akad gyerek az egész középső csoportban, aki ne akarna álló nap kizárólag csak végállomásosdit játszani. Nem érdekli őket sem a közös éneklés, sem a közös játék, de semmi, apuka, a világon semmi más, csak ez a... ez a rémes végállomásosdi. Tessék elhinni, valóságos lidércnyomás! Naphosszat csak ezt fűjják kórusban: 1-es: Kelenföldi pályaudvar-Kacsóh Pongrác út, 2-es: Irányi utca-Fodor utca, körforgalom, 3-as: Móricz Zsigmond körtér-Budafok ...

– Bocsánat, nem Budafok – igazítottam ki gépiesen –, hanem Nagytétény. Nagytétény, 836. utca... – És a fejemet ingattam. – Tehát már a buszok is? Eddig csak a villamosok foglalkoztatták.

Az óvó néni egyszerre nagyon kimerültnak látszott. – Értem – sóhajtott fel megadóan –, vagyis a kedves apuka az, akitől a gyerek ...

Naná, hogy tőlem, gondoltam méltatlankodva, nem is a mamájától, aki szégyenszemre még a 8-as busz budai végállomását sem ismeri, holott naponta azon jár a munkába! De azért, megvallom, zavarban voltam. Megsajnáltam a kis óvó nénit, annyira elkeseredettnek látszott. Mi türés-tagadás, büntudatot éreztem iránta.

Holott ennek az egésznek valószínűleg Mózes bácsi volt az oka. Igen, minden bizonnyal Mózes bácsi, aki nagyapám testvérbátyja volt, és ott élt a család zuglói

házában, ahol annak idején, gyerekkoromban, néhány feledhetetlen nyarat töltöttem. De hiszen nem is lehetne más a vétkes ebben, gondoltam már határozottan, csakis ő, a kipödört bajszú, aprócska, ám annál nagybotúbb, rátarti kisöreg, a nemzetségére oly kevély, lecsúszott székelő lófő, aki beszéskart-ellenőr volt akkoriban, azelőtt pedig – még a cs. kir. világban – a Közúti Vaspálya Társaság kocsivezetője. A 29-est vezette ama régvolt időkben. Népliget-Nyugoti pályaudvar. Igen, mindig így mondta: Nyugoti, s mitőlünk, fivére unokáitól is ekképp követelte meg. Mózes bácsi ugyanis keményen eltökélte, ahány unoka csak akad a familiában, abba ő mind belésúlykolja... ő, nemcsak a BSZKRT, de bizony még az egykori Közúti Vaspálya Társaság páratlan számokkal jelölt, s nemkülönben a páros számokkal ellátott, ellenlábás Villamos Városi Vasút járatainak az útvonalait is.

Habókos, morc vénembernek tartották amúgy is a családban, ekkor meg éppenséggel azt gondolták róla, valami végképp megkottyant a fejében, hogy ilyesmikkel nyomorgat bennünket. De én azt hiszem, se nem volt kelekótya, se nem akart ő minket nyúzni. A város szerelmese volt. És legkivált a villamosvasúté, amelyről mindent tudott, amit egyáltalán tudni lehetett s érdemes volt. A tudományát pedig irgalmatlanul belénk plántálta és számon kérte. A legváratlanabb pillanatokban kérdezte meg hirtelen: „No, Fityisz (ez én voltam), az eszedben van-é immár, hol járt vala a 47-es?” Ha legédesebb álmomból zavar föl, tudom, akkor is nyomban megfeleltem volna: Zugliget-Egyház tér-Szép Ilona. Ám ehhez, annak rendje és módja szerint, még ezt is hozzá kellett toldani: „De csak ünnep- és vasárnap délutánonkint.” Mózes bácsi ilyenkor dagadozott büszkeségében. „Hát, erősen sokat tudsz – recsegte elismerően, gyöngéden megbúbolva a fejem. – Nagyra nőj, gyerkőce!” S jutalomképpen máris gyönyörű példány őszibarack, alma vagy maréknyi szilva került elő a zsebéből, az évszaktól függően ...

Akit tehát önök közül valami okból sürgetőleg érdekelne, teszem azt, az 1912. esztendő székesfővárosi villamosmenetrendje, sose fáradjon könyvtárbeli bűvárkodásokkal. Forduljon inkább hozzám, készségesen állok a rendelkezésére bármikor. Csak a 13-as járatot ne kérdezze, az ugyanis babona miatt kimaradt.

Nos, mindezt töredelmesen megvallottam a barátomnak is. Egyszeremind értésére adtam, nevelési elveimmal összeférhetetlen, hogy a fiam bárminemű kérdéseire ne válaszoljak tőlem telhető pontossággal, az pedig szóba sem jöhet, hogy türelmetlenül leintsem. Így hát, ha Gabbancs történetesen megkérdezi, van-e 138-as gyorsjárat, természetesen azt felelem, van bizony, de még mennyire: Csepel, Tanácsház tér-Szigetszentmiklós, Autógyár! Ha pedig ezek után Gabbancs óhaja az, hogy mihamarább ruccanjunk ki Csepelre, és ülünk föl a 138-as buszra, akkor első adandó alkalommal igenis sort kerítünk rá, és végigutazunk a 138-as vonalán, amint hogy meg is tettük épp a múlt héten.

– Óriási! – jelentette ki szárazon a barátom. – És ugyan miért, ha szabad tudnom?

Azért, magyaráztam meg rosszul palástolt büszkeséggel, mert Gabbancs korántsem éri be a pusztá elméleti ismeretekkel, ő bizony a szóban forgó végállomások legtöbbszörét a saját szemével is megtapasztalni kívánja. – Így már persze világos – bólogatott zord arccal a barátom –, világos, mint a vakablak! Semmi kétség, öregem, ezt a szerencsétlen gyereket te fertőzted meg.

Azt hiszem, igazságtalanul haragudott rám. Aligha én vagyok a felelős azért, hogy a tekintélye néhány perccel korábban súlyos csorbát szenvedett, amikor is a fiam kérdésére, hogy hol van a 96-os busz két végállomása, nem tudta megadni a szabatos választ: Újpest, Egyesült Izzó-Újpalota, Erdőkerülő út. Sőt éppenséggel semmiféle választ nem tudott adni, csak dühös képet vágott. Vagy talán arról is én tehetek, hogy neki nem volt egy Mózes bácsija annak idején?

Éppen itt tartottunk, amikor nyílt az ajtó, és besétált a szobába Kata, pizsamában, kiflit majszolva, a két és fél éves kislányok édes mosolyával, és sugaras pillantását barátomra vetve így szólt: – Szia, Kata megy aludni! Tudod, hol van a 72-es troli végállomása?

De hát mondom, nem halogathattuk tovább a tervünket. Elhatároztuk Gabbanccsal, hogy vasárnap felülünk a 31-es villamosra, és földerítjük a pacsirta-telepi végállomást. Nagyon készültünk rá. Akkor is szerét ejtjük, fogadkoztunk, ha kisbabák potyognának az égből! És ki tudja, talán még pacsirtát is fogunk látni?

Sajnos, kútba esett a tervünk. Kisbalták ugyan nem potyogtak, de Gabbancs csütörtök éjjel belázasodott, hányt is egy kicsit, és negyedóránként ki kellett mennie. Azt gondoltuk, elcsapta valamivel a hasát. Pénteken még a doktor néni is gyomorrontásra gyanakodott. De szombaton reggel, amikor újra megvizsgálta, így szólt: – Vérhasgyanús! – És azonnal telefonált, mentőkocsit rendelt a László-kórházból.

A kocsi hamarosan megjött. Becsöngetett egy fehér köpenyes, magas fiatalember, és fertőtlenítette Gabbancs ágycsát, s mindent, amit csak kellett. Akkorra már a nagyszülők is sorra befutottak. Aggódó, komor nagyapák, könnyes szemű és kezüket tördelő nagyanyák. A szomszéd szobában Kata zokogott vigasztalhatatlanul. No, nem amiatt, hogy bálványozott bátyja vérhast kapott, hanem azért, hogy nem kapta meg ő is, és nem mehet vele együtt *mentőautón* a kórházba.

A mentőkocsi Volga-kombi volt. Ez a körülmény földerítette Gabbancsot. Csak azon kesergett, hogy nem szirénázik. Egy mentőautó szirénaszó nélkül nem is igazi mentőautó.

Amikor a Körút és az Üllői út sarkán pirosat kaptunk, megkocogtattam a vezetőfülke ablakát. – Lehetne, kérem szépen, egy kicsit megbőgetni azt a szirénát?

A vezető a fejét rázta. – Nem olyan jellegű az eset

– közölte elutasítóan a szirénázás most szabályellenes volna. – De ekkor ő is észrevette azt, amit én: Gabbancs elszontyolodott ábrázatát és lefelé görbülő száját.

– Oké, főnököm – szólt erre gyorsan a fiamnak –, üsse kő, megbőgetjük azt a masinát!

És így robogtunk tovább az Üllői úton, egészen a klinikáig, vagy még azoknál is tovább. Vijjogott a sziréna. Szabályellenesen, de annál vérfagyasztóbban. Gabbancs meg először mosolygott csütörtök óta. Így már igazi volt az a mentőautó.

Aztán megérkeztünk a kórházba, és bementünk az egyik vizsgálóba, amelynek az ajtaján zománctábla függött: *dysenteria*.

Vártuk az orvost. Közben beszélgettünk.

– Te voltál már ragályos beteg, apu?

– Ajjaj – intettem fölényesen össze se tudnám számlálni, hányszor!

Láttam rajta, hogy az irigykedés meg a szorongás között ingadozik. Neki még sohase volt ilyenfajta betegsége, így hát büszke is volt rá, meg félt is tőle.

Végül mégiscsak a szorongása kerekedett felül. – Apu, fáj a ragályos betegség?

– Neked talán fáj?

– Nem, csak a hasam kicsikét.

Erre sietve bevonultunk a függönnyel elkerített vécére. Nem eredménytelenül. S amíg a doktor néni be nem nyitott, megismételtük még kétszer.

Ez már egyre kevésbé tetszett nekem. Neki ellenben annál inkább az, hogy régen, amikor én voltam kicsi, nem vitték kórházba a fertőző beteg gyerekeket, hanem egy piros cédulát ragasztottak ki a lakásajtóra. Természetesen rögtön a szavamat vette, hogy

amikorra meggyógyul és hazatér, neki is keríték valahonnét egy olyan piros cédulát.

Azután jött a doktor néni, megvizsgálta, majd egy ápolóval elmentünk a 2/A pavilonba. – Nézd, apu – mutatta boldogan Gabbancs –, nézd azt a táblát, 2/A! – S már mondta is hivatalos BKV-hangon: – Jászai Mari tér-Boráros tér.

Odabenn jó meleg volt, és egy kedves, fiatal doktor néni felszólította Gabbancsot, hogy vetközzék pucérra, s vegye föl a kórházi pizsamáját.

Szép kis pizsama volt. Piros a kabátkája is, a nadrágja is, az anyag pedig telides-tele apró figurákkal. Egy egész cirkuszi trupp: bohócok, akrobaták, bűvészek, istálló mesterek. És rengeteg állat. Oroszlán, medve, elefánt, víziló, sőt még egy labdázó foka is.

A szobákból meg kíváncsi gyerekfejek kandikáltak elő.

– Olyan ez, mint az ovi – állapította meg elégedetten Gabbancs. – Itt játszani is lehet...

De búcsúzaskor mégiscsak elsírta magát. Sápadt volt, szőke haja csapzott, az orcáin lázrózsák. Kék szeméből hullottak a könnyek. – Nem mehetünk el holnap a Pacsirta-telepre – zokogta.

– Mihelyt meggyógyulsz, az első utunk oda vezet majd – vigasztaltam.

Hirtelen elhallgatott, letörölte a könnyeit. – Apu – szólt óvatosan –, mondd, apu, te nem mehetnél oda ki most?

– Most? Egyedül?

– Igen, most – bólogatott élénken. – Holnap pedig úgyis meglátogatsz, és akkor elmeséled, hogy milyen az a végállomás. – És sietve hozzátette: – Hidd el, apu, akkor hamar meggyógyulnék. Ugye, kimész most? De ugye, biztos?

– Biztos hát – mondtam, s erre vidáman ment az ágyához, még integetett is.

És már nem sírt, hanem mosolygott.

Én meg mi mást tehettem volna? A Könyves Kálmán körút sarkán felszálltam az első 23-asra, eldöcögtem vele a Vágóhídig. Ott felültem a 31-esre, és megnéztem a pacsirta-telepi végállomást. Aztán anélkül, hogy kiszálltam volna a motorkocsiból, visszajöttem.

A vezető egész úton csodálkozott. Minden megállóban hátrasandított rám, és a homlokát ráncolta. Hogy némely pasasoknak mennyi léccel elverni való idejük van!... Bizonyára ezt gondolta magában.

Etentók stúdiumok

Bár egykori loboncos, dús sörénye meggyérült az esztendők alatt, s bizonyára ezt ellensúlyozandó jókora Castro-szakállat növesztett, felette bajos lett volna összetéveszteni másvalakivel, hiszen néhány centi híján megütötte a két métert és legalább ötnegyed mázsát nyomott. A hangja is a régi elefánt-trombitaszó volt, amint kedélyes kürtölésével betöltötte a meghitt kis éttermet, az pedig éppenséggel nem ébreszthetett kétséget a kiléte felől, hogy népes asztaltársaságának szlovákul adott elő friss pesti vicceket, mert hát tudtam, beszél vagy harminchat nyelven, fel sem számítva közéjük az akkádót, az óhébert, a bibliai arameust, az ugaritit, no meg egy tucat rokon nyelvet még, amelyek mint sémi-hámi filológusnak és ókori Kelet-történésznek persze

nagyon is a szakmai szerszámkészletéhez tartoznak. A Vörös kolostortól jöttünk át a lánnyal, Katával, végig a Dunajec-áttörés mentén kanyargó ösvényen, útban egy Lednica vagy Lesnica nevű gorál falucska felé, ahol autóbusszra voltunk szállandók Ólublóra s onnan vissza a támaszpontunkra, Poprádra, amikor két és fél órai kitartó talpalás után, úgy háromszáz méterre az egyetlen táblával jelzett csehszlovák-lengyel határtól („*Pozor! Štátna hranica!*”), egy égbeszökő, zord sziklafal tövében rábukkantunk erre a 84 búbajos menedékházra – „*Pienniny*” *turistická chata* –, gerendafalú éttermében pedig Tóbira (miért is nevezném másként, mint ahogy egykor hívtam?), akit úgy tizenöt éve láttam utoljára.

Ott ült norvégmintás pulóverében, háttal nekünk, a hosszú nyersfa asztalnál, behemót alakjával fejfel magasodva a többiek fölé, és harsogott körülötte a nevetés. Hajdani emlékeket idézett ez a kép füstös borospincékről és víg korhelykedésekről, akárcsak az, amikor egyszerre magasba emelkedtek és összedöndültek a habzó, teli söröskorsók, ő pedig a szokott, régimód, gigáját megfeszítve, egyetlen nyelintés nélkül csorgatta le torkán a nedűt.

– Lám – dünnyögtem meghatottan –, hát nézd csak, Katicica! A jó öreg Böffen Tóbiás meg az ő kriglis trükkje ...

De hát Kata még pici lány, alig múlt hatéves, ugyan honnan is tudhatott volna ő Böffen Tóbiásról? Csak azt kérdezte suttogva, szürkés-kék macskaszemében némi riadt álmélkodással: – Ki ez a nagy, kövér bácsi? Ismered?

– Majd rögtön meglátod – súgtam vissza neki, s azzal odafordultam a norvégpulóveres, széles háthoz. – *Báto, báto!* – ütöttem össze elismerően a tenyeremet. – *Küdjá abüa jarakorum ünca bájlam báto e müszmák, tanghri hlah dörme!* – S hogy ez mit jelentett legyen? Ékes etetőkből hevenyészetten magyarítva ezt: „Remek, remek! Te csak a régi pompás fickó maradsz mindig, dörmögő vén medve í”

Aki csak ott ült, mindenki értedden csodálkozással kapta felénk a pillantását, el nem gondolhatták, miféle nyelv ez, s ezzel nem álltak egyedül. A norvégpulóveres hát pedig megmerevedett, mintha orvul odasóztak volna egyet a kellős közepébe.

De kisvártatva egy horkantás hallatszott, és ekképp jött meg bömbölve a válasz:

– *Arasinda abakiabü enin khelüb!* – Azaz: „Édes, egyetlen cimborám!” Azzal már ott is tornyosult előttünk, és vigyorgó, kerek ábrázata ragyogott, akár a kelő nap.

Hát így akadtunk össze annyi sok idő múltán ott, abban a határszéli kis turistaházban, amelyről kisült, hogy Tóbi kedvelt rejtekhelye, minden tavasszal feljön ide egy-két hétre levegőt harapni, folyózúgást hallgatni, erdei barangolásokat tenni, s legfőképp tizenkét órát aludni, mert neki is tetemes restanciája volt e téren. S miközben Kata már ott ült az ölében a szakállát és haját fésülgetve, no meg különböző módokon búvolgató, volt mivel agyoncsapnunk azt a délutánt, amely előttünk állt.

Tizenöt év persze rengeteg nagy idő, számba se lehet venni, mi minden belefér, s azt sem, hogy e tizenöt évről mennyi mondanivalója lehet két olyan embernek, kik távol szakadtak egymástól, bár valaha szinte naponta találkoztak. De nem erről akarok én most beszélni, hanem arról, ami a legjobban furkálta ott mindkettőnk oldalát, alig-alig várván ki türelemmel, hogy a másikunk szóba hozza és földidézze végre.

És Tóbi volt az, aki rászánta magát.

– Az etetőkok... No persze! – S esküszöm, ő is meghatott volt egy kissé. – Hát emlékszel még rá, öreg fiú? Nem hittem volna. Bizisten azt gondoltam, már réges-rég elfelejtetted.

– A szókincesem megkopott – mentegetőztem de a grammatika még mindig a

kisujjamban van.

Cinkos pillantást váltottunk, aztán egyszerre tört ki belőlünk a nevetés. Tóbi teli torokból hahotázott.

– *Azsnabáj, azsnabáj! Azsnabáj je-bü!* – kurjantotta el magát, szinte belebögve a kis étterem csendjébe az etentókok rettegett csatakiáltását, és bömbölésétől megzörrentek az ablakok.

Megrökönyödött tekintetek szegeződtek ránk, de jókedvünkben már föl se vettük.

– A puszták fiai – mondtam ha találkoznak a gorál hegyekben ...

Hogyan is lehetett volna ezt elfelejteni? Egyetemi éveink legpazarabb emlékei közé tartozott.

Már egyikünk sem emlékezett rá, mikor és miként is jutott eszünkbe, hogy megalkossuk, azaz a századok üledéke alól kiássuk és rekonstruáljuk az etentókok holt nyelvét, de annyi bizonyos, hogy nyelvészeti tanulmányainktól ihletődünk meg és attól az alig elviselhető dögunalomtól, amelyet egy-egy összehasonlító nyelvészeti előadás jelentett. Én éppen akkoriban tértem vissza ismét az egyetemre, egy röpke, ám annál sikertelenebb újságírói kiruccanás után, s éppen eléggé zűrzavaros állapotban voltam ahhoz, hogy minden marhaságra kapható legyek.

Ráadásul ez nem is akármilyen marhaságnak ígérkezett.

Akárhogy is, nekibuzdulásunk nem volt afféle szalmaláng. Akkoriban hetekig mással se foglalkoztunk, mint az etentók nyelv alapjainak megvetésével. A nyelv struktúráját, az összehasonlító nyelvészet módszerével, Tóbi tipologizálta, genealógiailag az altáji nyelvcsalád török ágába tartozó kipszak nyelvekével rokonítva. Innen az etentók agglutináló jellege, sajátos magánhangzó-harmóniája és –illeszkedése, továbbá a gazdag igenév-rendszer. A hamarosan csaknem másfél ezerre rúgó szókészlet java részét, egy kölcsönként török szószedetttől inspirálva, jómagam gyűjtöttem össze, különösen pihentagyú óráimban. Ezt aztán Tóbi kellően etentókosította és valódi üzveg, kazah és karacsáj szavakkal mint jövevény szókkal kiegészítette. Tény és való, hogy évfolyamtársainkat bámulatba ejtve, csakhamar folyékonyan csevegtünk etentókul – amely hangtanilag barbár zengzetű, noha igen dallamos volt –, sőt, felette bonyolult rovásírásukon rendszeres levelezést folytattunk egymással.

A fényes siker azonban egyikünket sem elégítette ki. Ha már megvolt a nyelv, választ kellett adnunk a logikusan felvetődő fogas kérdésre: kik voltak az etentókok, honnét származtak, és mi úton-módon vetődtek el a Kárpát-medencébe? (Mert úgy döntöttünk, hogy kétségtelenül elvetődtek ide.)

A kutatás oroszánrészét Tóbi vállalta magára. Eredményeit *Az etentók nép őstörténetének vázlat*a című munkájában foglalta össze, amelyet később *Az etentók eredete, nyelve és története* címmel tekintélyes monográfiává fejlesztett. A több mint száz gépelt oldalnyi, briliáns tanulmány, bátran mondhatni, örök időkre lefektette az etentokológia fundamentumát. E harcias lovas-nomád, törzsi közösségben élő nép őstörténetét nyomozva, különböző óperzsa feliratok, kínai kútfők és kései türk nyelvemlékek alapján, hazájukat a Szir-Darjától északra, a Kara-tau hegység lábánál elnyúló, beláthatatlan steppén, a későbbi Kangha birodalom területén jelölte meg.

Az etentók őstörténetre vonatkozó legfontosabb forrás fölfedezése mindamellát elvitathatatlanul az én érdemem volt. Az alkalmi kutatók hagyományos szerencséhez híven, egy módfelett unalmas délután azon értem magam, hogy véletlenül ráleltem *Az etentókok titkos történeté*-te, erre a töredékeiben is felbecsülhetetlen értékű, mítoszokat, legendákat, sámánénekeket, törvényeket, törzsfők családfáját és szójegyzékeket tartalmazó gyűjteményre, melyet – a szöveget kivonatolva közlő Hau-dinasztia

korabeli kínai évkönyv hites tanúsága szerint – jüecsi közvetítéssel a híres kínai utazó, Csang Kién jegyzett fel, amikor az időszámítás előtti 129-ben, diplomáciai küldetésének eleget téve, úton a kanghák országa felé, a jüecsik hazájába, a mai Fergana-medencébe érkezett.

A *Titkos Történet*-ből még aznap este szemelvényeket tettem közzé, a forráspublikációt bőséges kommentárokkal látva el, és rövid értekezéssel vezetve be, *Az etentókok naiv eposza* címmel.

Másnap már a kezemben volt Tóbi dörgedelmes válaszcikke. Bár úttörő érdememet, ha fogcsikorgatva is, elismerte és a közzétett szemelvények filológiai pontosságát méltányolta, kommentárjaimat annál lesújtóbb bírálatban részesítette. Nehezen megemészthető gúnyolódások közepette ízekre szedte a bevezető értekezés, úgymond, dilettánsra valló, teljességgel tudománytalan történetszemléletét és délibábos, gyermekded filológiai következtetéseit. De gúnyolódása akkor csapott csak át igazán dühödt szarkazmusba, amikor – általa „ügynevezettnek” titulált – naiveposz-elméletemet vette bonckés alá.

A szemelvények szörszálhasogatóan gondos, kritikai elemzésével kimutatta, hogy ez a laza illeszkedésű, amorf kompiláció – mely feltehetőleg meglehetősen rövid idő alatt állt össze – semmi szín alatt sem tekinthető holmi szépirodalmi gyűjteménynek, mert hisz eltekintve attól, hogy a keleti műfajok mechanikus azonosítása a nyugatiakéval már eleve oly égrekiáltó baklövés, amelyre nincs bocsánat, a társadalmi fejlődés adott szakaszában bárminemű „tisztá” műfajról, vagy „művészi termékről” fecsegni több mint nevetség: ez a laikus széplelkekre jellemző, *beaux arts*-oskodó attitűd a történettudomány méltatlan megcsúfolásával egyenlő.

Ám ez még mind nyájas enyelgés volt ahhoz képest, ahogy aztán a különböző nyelvi következtetéseimet intézte el. „Anélkül, hogy akár a legcsekélyebb hitelrontásra vetemednénk – írta komoran –, s anélkül, hogy T. urat, e máskülönben feltehetőleg tiszteletre méltó és jeleskedő úriembert, ki akarnók oktatni a történeti nyelvtudomány alapjairól, nem tartjuk fölöslegesnek még idejekorán figyelmeztetni, hogy ez nem olyan diszciplína, amelybe bárki kénye-kedve szerint belekontárkodhatik. Bárminő sajnálatos is tehát, nem hallgathatjuk el ama gyanúkat, hogy T. úrnak, e más tudományokban talán kiváló férfiúnak, halvány sejtelve sincs arról, hogy a történeti nyelvtudománynak, s azon belül, nevezetesen, a szöfejtésnek szigorúan meghatározott módszere van, amit lehet ösrnemi, vagy lehet nem ösmerni, de amit semmi esetre sem lehet *orális diarrhoea*-val, azaz szájon át történő hasmenéssel, helyettesíteni.”

A *Titkos Történet*-ről lezajlott, és a szakirodalomban Első Etentók Vitaként számon tartott összecsapás mindenesetre bebizonyította, hogy Tóbi fenemód goromba és kellemetlen vitafél, akivel tudományos kérdésekben vajmi kockázatos ujjat húzni. Következő nézeteltérésünk, az ún. Második (Kronológiai) Etentók Vita – amelynek anyagát a Nagymonográfiával, a *Titkos Történet*tal, az etentók-magyar szótárral, az ETPhK (Etentók Történeti és Filológiai Közlemények) megjelent négy számával és a többi relikviával egyetemben máig is gondosan őrzöm – ezt ismételtelen és hatványozottan megmutatta. A hosszas disputa *Az etentókok vándorlása napkelettől napnyugatig* című kandidátusi értekezéséből pattant ki, és Tóbi mint opponens a legszaftosabb ellenreformáció korabeli hitviták hangnemét felújítva, „szemérmetlen, ripők hablatyolásnak”, „fekáliabúzü kákombakságokban bővelkedő, merő számarrondításnak” és „hígvelejű tökfejre valló, otromba tudatlanságnak” titulálta „az egyebekben nyilván érdemes szerző” hipotézisét – „e vészes agyzsugorról tanúskodó imbecillitást” – az etentókok vándorlási útvonaláról és Kárpát-medencei megjelenésük időmeghatározásáról.

A bevezetés ekképpen, kellőleg intonált hangütése után, kimutatva az etentók nyelv

bizonyos szabályosan ismétlődő hangmegfeleléseit és figyelemre méltó szótári hasonlóságát a kaukázusi nyelvcsalád északnyugati ágába tartozó ubih nyelvvel, valamint rávilágítva a magyarországi etentók lelőhelyek egynémelyikéből (cibakházi lótemető, karancslapujtői aranykincsek, balatoncsicsói megerősített tábor) előkerült tárgyelemek (lószerszámok, kétfülű bronzedények, egyfülű bronzgombok, állatalakos póznavégek stb. stb.) ornamentikájának szembeötlő hasonlóságát az akkortájt még dél-orsz steppe-lakó szkítákéival, kategorikusan tagadta és teljes egészében elvetette izzadságos fejtörésekkel kidolgozott északi, azaz Holics-Ladoméria-Galícia útvonal-hipotézisemet, amelyet – szerinte – hibás etimológiai ú szláv (venéd) nyelvi beütéssel próbáltam megalapozni, mint ahogy gúny tárgyává tette azt a feltevésemet is, miszerint az etentók törzsek csupán a kimmerek, szkíták és kelták után, a római hódítás korában jelentek volna meg a későbbi Nagy Magyar Alföldön és hatoltak volna előre egészen a dunai limesig.

„Ha már műkedvelőnek is egyre gyatrább szerzőnk – írta epébe mártogatott tollal – épületes zagyválkodásoktól hemzsegő dolgozatában nem áttall több ízben is a cibakházi lótemető zablamaradványaira hivatkozni, kénytelenek vagyunk nagybecsű figyelmét ezennel felhívni ama irodalmilag már közismert tényre, hogy a mondott leletekről a C₁₄-es teszt kétségbevonhatatlan szinkronizmust mutatott ki a balatoncsicsói megerősített táborhely állatalakos póznavégeivel csakúgy, mint a Dunaújvárosban (Dunapentele [Sztálinváros]) feltárt szórthamvú temető öv- és tegezdsízeivel. Bízva botcsinálta, ám annál kotnyelesebb tudorunk geográfiai tájékozottságában – melyre tárgyalt esetünkben egy középiskolai atlasz segítségével is játszva szert tehet –, mármost szeretnők, ha tisztelettudó kérdésünkre minden huncutságtól ment, egyenes választ méltóztatna adni: vajon mind Balatoncsicsó, mind Dunaújváros (Dunapentele [Sztálinváros]) túladunai fekvése nem mond-e némineműleg ellent bájló dajkamesével fölérő »római hódítás korabeli« datálásának, e bámulatosan sületlen elmére valló torzszüleménynek (hogy az euphemismus tisztos határán belül maradjunk), különös tekintettel arra a – még mindenre kapható szerzőnktől is – bajosan lehadudható körülményre, hogy mindezen helységek, illetve lelőhelyek a kérdéses korszakban Pannónia római provincia területéhez tartoztak volt?”

Megsemmisítő erejű kérdésfeltevése után, a régebbi és újabb (éppen általa kiásott) archeológiai leletek perdöntő tanúságára hivatkozva leszögezte, hogy az etentók Kárpát-medencei megjelenése márpedig csakis és kizárólag az időszámítás előtti VI. század elejére, jelesül a 600-550 közötti szakaszra, vagyis a korai vaskor hanyatlásának előestéjére tehető. Állítását megtámogatandó, a meggyőző érvek egész regimentjét sorakoztatta fel, amelyekkel vitathatatlanul bebizonyította, hogy az etentók a Kárpát-medence területén szétszórtan élő, nemzetségi társadalmú, ekés földművelő, állattenyésztő kisépek – az állóvizek mentén letelepedett, korai folyószabályozó, feltehetőleg előszláv *maruvák* (vö. I. ? 'Maruva' > 'Moruva' > 'Morava' = 'Morvaország', illetőleg az elvonásából keletkezett 'morva' = 'közép-csehországi szláv népcsoport'; II. 'morotva' = 'holt folyóág', tovább az úgyszintén elvonás útján létrejött, jelentésmódosulást szenvedett, ó-szlovák közvetítésű ['mrva'] 'murva' = 'zúzálékos folyókavics'), a *balustyák*, *kuburcok*, *szömörcek* (nyelvünkben a *Cotinus coggygria* nevű növény mindmáig őrzi emlékezetüket), valamint a felföldi- és *vizi-buszmák* – halstatti és lausitzi (Luzica) típusú műveltségére a szóban forgó időszakban döntő befolyást gyakorolt. Hivatkozott a dunántúli kuburc földvárakból előkerült jellegzetes etentók háromszögű nyílhegyekre, a fazekasságukról méltán híres balustyák edényein föltünetező ázsiai motívumokra, a maruva halkultuszt fokról fokra kiszorító etentók ló- és kecskekultuszra, a jámbor szömörcek urnasíros temetkezését felváltó, steppei jellegű, szórthamvas, nyújtott testhelyzetű, nyugat-keleti irányú temetkezési módra, mindenek fölött pedig arra a vízi-buszmák sírhalomból napvilágra hozott, sokáig

rejtélyes és tisztázatlan eredetű bronzpajzsra (galgagutai műveltség), melynek különös díszítménye – a korábbi feltevésektől eltérően – nem halászvarsa-motívum, hanem a varsaornamentikára valóban megejtően emlékeztető etentók rovásírás, mégpedig a *Csököli* (más értelmezés szerint: *Högöli*) nemzetségből származó *Csajbatag* (fia) *Kalabala* (m.é.sz.: *Csajbókos* fia *Kalakotya*) kagán nevét és rangját jelölő felirat.

A kölcsönös gyalázkodásokban és becsületsértésekben páratlanul gazdag tudományos polémia végül is azzal zárult, hogy feltétel nélkül kapituláltam. Meg kellett hajolnom az érvek, a tárgyi bizonyítékok, az okfejtések és okadatolások, valamint a nehézsúlyú förmedvények tömkelegé előtt. Nem maradt más hátra, mint a méltóságteljes visszakozás. Mindenesetre követendően szép tanúbizonyságát adtam tudományos feddhetetlenségemnek, amikor *Hipotéziseim visszavonása (Még egyszer és utoljára az etenták törzsek Kárpát-medencei megjelenése kormeghatározásának problematikájáról)* című, az ETPhK 4. számában publikált, keserű hangvétellű, ám impozánsan férfias önérzetű nyílt levelemben ezt meg is tettem.

Habár egyetlen pillanatig sem haboztam keresetlen szavakkal elítélni „azt a fajta szégyentelen és tudóshoz méltatlan eljárást”, ahogy igen tisztelt opponensem „amorális jelleméhez méltóan és gátlástalan sikerhajhászását meg nem hazudtolva” a vakszerencse pusztá szeszélyéből birtokába jutott tárgyemlékeket „példátlanul inkorrekt módon eltitkolta és a talmi prioritásra való mohó törtetésében lelkiismeretlenül kisajátította, miáltal nemcsak a diszciplína nála vitathatatlanul mélyenszántóbb, ámbár kevésbé szerencsés kezű kutatóit hozta hátrányos helyzetbe, hanem magát a tudományát is fejlődésében megbocsáthatatlanul visszatartotta”, fojtott dühvel elismertem feltevéseim tarthatatlanságát – „amire a mind ez ideig visszatartott leletek birtokában természetesen bármely avatatlan kívülálló is azon nyomban ráeszmélt volna” és magam is arra az álláspontra helyezkedtem, hogy a bőséges etentók emlékanyag – „melyet, úgy tűnik fel, csakis *moral insanity* jelzővel illelhető kollégánk, mondhatni, magántulajdonaként kezel” – voltaképpen preszkíta hagyatéknak tekintendő, tágabb vonatkozásokban pedig – „amely végkövetkeztetést kufárkodásban és szerencsés orvrégészkedésben egyként jeleskedő, ám a mélyebb összefüggések fölismerésére és a messzeható konzekvenciák levonására szánalmasan alkalmatlan kartársunktól elvárni túlzottan merész követelmény lenne” – a csaknem fél évszázados etentók rémuralom az etentók törzseket hamarost nyomtalanul elsőprő szkíta beözönlés közvetlen előzményének, *quasi* előrevetésének fogható fel.

A sértett szemrehányásözön persze mit sem csorbított Tóbi diadalán. Csakhogy a győzelme pyrrhusinak bizonyult. Erre aznap délután eszmélt rá, amikor leereszkedő vállveregetéssel kézhez vette és áttanulmányozta a *Visszavonás*-t.

A Belvárosi Kávéházban ültünk, s láttam, hogy olvasás közben hirtelen elsápad.

– Jézusmária! – meredt rám. – Hát ezt megcsináltuk, öregfiú! Hiszen ha nekem van igazam, márpedig kétségkívül nekem van igazam, akkor most ülünk csak nyakig a szószban! Tudod-e, mit jelent ezeknek a nyivászta nyavalyásoknak a bepofátlankodása ide az időszámítás előtti hatodik században? Nem kevesebbet – nyögött fel mint hogy holnaptól nekifeküdhünk a népvándorlás egész történetét átírni! Csekély kilencszáz évet kell újraértelmeznünk!

De erre már mégsem vállalkoztunk. Jobbnak láttuk, ha végleg felhagyunk etentók stúdiumainkkal. És éppen ideje volt, mert hála az eltarisznyázott szemeszternek, legalább három tárgyból holtbiztos bukásra számítottam az év végi vizsgákon.

Kettőből aztán el is húztak.

Az ólublói buszt persze lekéstük. A hirtelen leomló hegyvidéki alkonyban Tóbi vitt

el minket zörgő tragacsán Szepesbélára, ahol még elcsíptük Poprád felé az esti motoros vonatot.

– Szervusz – búcsúzott el Katától, amikor felszálltunk a kocsiba. – Viszontlátásra, cicamica! – És a helyhez illően megismételte: – Do videnia, cicová-micová!

Ettől Katának még álmában is fülig ért a szája.

A helvéciai próba

In memoriam B. B.

A harmincéves háború idején élt egy Servatius nevű kereskedőember. Valaha szegény vándorkalmárként kezdte, de talpraesettsége folytán, no meg a szerencsésének köszönhetőleg hamarosan jelentékeny vagyonra tett szert. Kereskedőháza az első volt Nyitra városában, és egész Felső-Magyarországon nagy üzleteket bonyolított le. Servatius elég ikésőn, harmincnyolc éves korában nősült meg. Egy jómódú lőcsei polgárleányt vett el, akitől másfél év múltán fiúgyermek született. Az asszony gyermekágyi lázban meghalt, és ez annyira lesújtotta a kereskedőt, hogy nem gondolt újabb házasságra, hanem fiával együtt özvegyemberként élt tovább.

Midőn Wallenstein betört a Felföldre, barátai azt tanácsolták Servatiusnak, hogy meneküljön el, mivel nemcsak a gazdagságáról volt nevezetes, hanem hitbuzgó protestantizmusáról is, amely a püspöki városban már amúgy is sokak szemében szálka volt. Talán előkelő, kényelmes házát sajnálta otthagyni, vagy a veszélyt becsülte alá, jóllehet a közelgő had dúlásáról naponta érkeztek riasztó hírek a városba, de akármint történt is, elszalasztotta a kedvező alkalmakat, és csak akkor kapott észhez, mikor a katolikusok előőrsei megjelentek a város előtt. Ekkor azonban nagyon megijedt. Belátta, hogy pillanatig sem vesztegetheti tovább az idejét. Sietve magához hívatta titkárát, egy Hollósi nevű elszegényedett nemesembert, és így szólt hozzá:

– Ma este elhagyom a várost, mert nem akarom, hogy valami pénzéhes német lator kilyukassza a bőrömet. A fiamat nem merem magammal vinni. Kicsiny még, ötéves sincsen. Ki tudja, milyen veszélyeknek tenném ki?

Magában azonban azt gondolta, hogy a gyerek csak kölönc lenne a nyakán, s egyébként is, mihez kezdene vele menekülés közben.

– Nyíltan megkérdem tehát – nézett a titkárra –, hogy vállalná-e a gyermek elbujtatását és gondozását addig, míg vissza nem térhetek? Kegyelmed, tudom, katolikus, nincs félnivalója a császáriaktól.

Hollósit módfelett meglepte a kereskedő kérése. Idestova hatodik éve állt a szolgálatában, de kapcsolatuk kizárólag a hivatalos üzleti ügyekre szorítkozott. A titkár szófukar, kissé rideg természetű ember volt. Magányosan élt, örökösen csak a könyveit bújta, amelyeket messzi földről, Itáliából, Párizsból, Danckából hozatott, nem sajnálván megadni értük mégoly borsos árakat sem. Barátokra, családra nem tartott igényt, habár sokan keresték a társaságát, és nem egy módos família akadt, ahol szemet vetettek reá eladósorban levő leányuk számára. Ám ő hűvösen háritott el mindenfajta közeledést, senkit sem engedett közel férközni magához. Azt rebesgették róla, hogy emberkerülővé a sok mihaszna tudomány, gögössé pedig a nemessége s buzgó katolikus hite teszi. Idővel éppen elég ellensége is akadt emiatt, de a kereskedő mindig erélyesen

megvédelmezte az áskálódóktól. Jól ismerte titkára képességeit és megbízhatóságát, munkájával pedig a lehető legnagyobb mértékben elégedett volt. „Igen – gondolta most is csakugyan nincs senki, akire nyugodtabb szívvel bízhatnám rá a gyereket.”

A titkár hallgatott. Lassan ocsúdott fel meglepetéséből. Hivő katolikus lévén természetesen örült a császáriak jövetelének, s mit sem adott a kegyetlenkedéseikről szállongó hírekre, de azt azért sejtette, ha magához veszi a kisfiút, legalábbis kellemetlen háborgatásoknak nézhet elébe. Már éppen azon volt, hogy kereken visszautasítja a kereskedő kérését, amely máskülönben is valami megnevezhetetlen viszolygással töltötte el, amikor megpillantotta a gyereket, aki az ablaknál önfeledten játszott az ólomkatonáival. „Te szegény kis nyomorult” – gondolta, és megesett rajta a szíve.

Nem is habozott tovább, hanem a kereskedőhöz fordulva, szokott szűkszavúságával azt mondta:

– Jó helyen lesz a fia, Servatius uram.

A kereskedő kitörő örömmel ugrott fel karosszékéből. Megölelte titkárát, és ígéretet tett, hogy visszatérve bőségesen megjutalmazza majd.

Még aznap este útra kelt, és a sötétség leple alatt szerencsésen átsiklott a katolikus sereg egyre szorosabbra záruló ostromgyűrűjén. Reggel a titkár is elhagyta a Servatius házat, miután az összes szolgákat szélnek eresztette. A kisfiúval együtt a bátyjához költözött, aki egy városszéli házban lakott.

Két nappal később a császáriak megadásra szólították fel a várost, és a város megnyitotta előttük a kapuit. Megkezdődött a dúlás, a fosztogatás, a protestánsok összefogdosása.

Hollósi csak ekkor ébredt igazán tudatára, micsoda veszedelembre hozta magát. A császáriak azokat a katolikusokat is irgalmatlanul megbüntették, akikről kitudódott, hogy protestánst rejtegetnek. És napról napra nagyobb keserűséggel kellett tapasztalnia, hogy bátyja családját kínosan érinti ottléte a protestáns gyerekekkel. Sógornője éjjel-nappal reszketett félelmében, és titokban szüntelenül férje fülét rágta, hogy szabadítsa már meg tőlük a házat.

Így aztán egy este, amikor Hollósi lefekvéshez készülődött, a bátyja félszegen megszólította:

– Be kell látnod, hogy veszedelmes dolgot művelsz – mondta csendesén. – A nap minden szakában kidobolják, hogy aki protestánsnak menedéket nyújt, azt egész családjával együtt protestánsnak nyilvánítják. Az pedig jól tudod, mit jelent...

Hollósi kinézett az ablakon. A szemközti ház lobogva égett. A lángok fényénél látni lehetett, hogy egy szakasz zsoldos löcsökkal ütlegeli a ház lakóit.

– Borzalmas! – tört ki belőle. – Hát mi történik itt? Azelőtt mindez ismeretlen volt ebben a városban. Ezek nem katolikusok, hanem gyilkosok!

Bátyja rémülten pillantott rá, mint aki attól tart, hogy még a falaknak is füle van, majd szemét lesütve, suttogva folytatta:

– Értsd meg, ha nem lenne családom ... ha nem félténém a három gyermekemet... És különben is, miért viszed vásárra a bőrödöt? Voltaképpen mi közöd neked ehhez a kálomista fiúhoz? Sohase szeretted a kereskedőt. Hiába is állt köztiszteletben, te mindig csalónak és kapzsi csirkefogónak tartottad. Ez a gyerek pedig az ő vére ...

Elhallgatott, mert észrevette, hogy öccse tekintete mereven szegeződik rá, s hogy haragjában megkeményedik az arca.

– A gyerek ártatlan – szólt fojtottan Hollósi, de egyebet nem mondott.

Nyomban készülödni kezdett, s többé rá se hederített bátyjára, aki pedig bűnbánó arccal forgolódott körülötte, és egyre csak azt hajtogatta, hogy ha nem volna felesége meg három gyermeke, inkább többől vágatná le a kezét, semhogy ily módon kitegye őket az utcára. Hollósi gyöngéden felkeltette a kisfiút, aki még álmában is kedvenc ólomkatonáját szorongatta a kezében, majd meleg kendőbe bugyolálva és a karjába véve, búcsúszó nélkül elhagyta a házat.

Az utcák néptelenek voltak, csak valahol a távolban csattant el egy-egy lövés, és olykor rettentő jajkiáltások hallatszottak, részeg katonák gajdolásától kísérve. Bár borús éjszaka volt és ablak sem fénylett sehol, könnyűszerrel lehetett tájékozódni, mert itt is, ott is máglyaként lobogó házak világítottak. Hollósi, karján az alvó kisfiúval, szorosán a házak fala mellett haladt, felkészülve arra az eshetőségre, hogy behúzódjék valamelyik kapu mélyedésébe, ha katonákat látna közeledni. Köpenye alatt felhúzott kakasú, ikis kerekes pisztolyt szorongatott. Eltökélte, hogy végveszély esetén inkább ő maga végez a gyerekekkel, de élve nem engedi a martalócok kezére jutni. Így kelt át elszántan, de szívében félelemmel a város egyik végéből a másikba, mígnem egy hatalmas, erődszerű ház elé érkezett, ahol Servatius úr benső jó barátja, egy Matuscsák nevezetű, Sléziából bevándorolt, módos protestáns ember lakott, a tímárok céhmestere.

Hosszú kopogtatás után végre csikorogva megnyílt a súlyos tölgyfa kapu, és kezében lámpással néhány halálra vált szolga kukkantott ki, s mögöttük ott állt hálóingben, sipkában maga Matuscsák úr is.

A titkár sietve elhadarta, hogy Servatius kereskedő elmenekült a városból, minekelőtte rábízta a kisfiút, és arra kérte a céhmestert, hogy erre az egyetlen éjszakára fogadja be őket a házába.

A tímár hidegen végigmérte, és rekedt hangon azt mondta, hogy semmi köze sem a kereskedőhöz, sem a kölykéhez, azzal becsapta előttük a kaput.

A dörrenésre a kisfiú felriadt, és sírni kezdett. A titkár rémült suttogással próbálta csitítani, de a gyerek egyre erősebben sírt. Hiába is ringatta, simogatta, csókolgatta a férfi, nem hallgatott el. Ekkor Hollósi kétségbeesetten letépte magáról a kicsiny aranykeresztet, amelyet még gyerekkorában kapott anyjától, s amelyet soha nem vetett le, és a kisfiú kezébe nyomta. A csillogó fémdarab lekötötte a gyerek figyelmét és megfélemezte a sírásról.

Most a néptelen sikátorokon át a város egy másik negyede felé indultak. Csakhamar a plébániatemplom melletti papiakhoz értek, ahol Hollósi gyóntatója, az idős Péter atya lakott. Ezt a papot Hollósi régtől tisztelte, és bizonyos volt abban, hogy számíthat a segítségére.

A pap a kései óra miatt ugyan némiképp csodálkozva, de igaz barátsággal üdvözölte, amikor kaput nyitott. Am a homloka rögtön elfelhősödött, amint megpillantotta a kisfiút, aki kerekre nyílt, megszeppent szemmel bámult rá, miközben mélyen szopogatta a kis keresztet.

– Ismerős ez a gyermek – dünnyögte rosszat sejtve a pap, miközben magasra emelt gyertyájával az arcába világított. – Mondd, fiam, kié?

– Servatius úré – felelte Hollósi.

Azzal őszintén elbeszélte mindent, Péter atya pedig egyre nagyobb szörnyülködéssel hallgatta. Ekkor három fáklyát lobogató katona fordult be a templom mellett a térre, és a pap hirtelen megragadta a gyereket.

– Fuss! Menekülj! – szólt Hollósinak elfúló hangon. – A gyermeket majd én átadom nekik.

A titkár döbbenet meredt rá, s ezt a kedvező pillanatot kihasználva, a pap kitépte

kezeből a kisfiút.

A katonák lépésről lépésre közeledtek, és Hollósi érezte, hogy a pap olyan erősen tartja a gyereket, hogy nem tudja tőle visszavenni.

– Hé, ide! Ide! – kiáltotta Péter atya a katonáknak. – Kálomista kölyköt találtunk!

Hollósi fejét elborította a vér. Előrántotta a pisztolyát és közvetlen közletről a papra sütötte. Azután felnyalábolta a gyereket, és inaszakadtából futni kezdett a girbegurba utcán. Szerencséjére a katonák megrémültek a dörrenéstől, s minden bizonnyal részek is voltak, mert nem vették üldözőbe, hanem csak vaktában lövöldöztek utána.

A hajnal egy elhagyatott szénapajtában találta őket. Hollósi betakargatta köpönyegével a mélyen alvó kisfiút, azután magára hagyta, hogy valami élelem után nézzen. Halálosan fáradt volt. Egész éjszaka le nem hunyta a szemét, és iszonyattal gondolt arra, amit elkövetett. Egyedül csak abban reménykedhetett, hogy a lövés talán nem ejtett halálos sebet, és Péter atya életben maradt. De ekkor ráeszmélt, hogy ha nem halt meg, minden eddiginél nagyobb veszély leselkedik a kisfiúra, hiszen a pap mindkettejüket meg tudja nevezni. Ezért egy útszéli, roskadozó kőfeszület elé térdelve s kezét imára kulcsolva, Hollós! azt a szörnyű fohászt küldte az Úrhoz, hogy bárcsak a pisztolylövés megölte volna a papot.

Ez az óhajta beteljesült. A piactérre érve ugyanis hallania kellett, amint éppen kidobolják: harminc aranytallér a jutalma annak, ki a protestáns gyilkos nyomára vezeti a hatóságokat. A titkár rémület fogta el, meghallván ezeket a szavakat. Attól félt, hogy a vásári forgatagban azonnal felismerik és kiszolgáltatják. Kisvártatva mégis megnyugodott, hiszen a közleményből kitetszett, hogy nem tudják, ki a tettes. Ennek ellenére úgy döntött, hogy a gyerekekkel együtt mihamarább kiszökik a városból, és valami biztonságos helyen húzza majd meg magát egy időre. Némi élelmiszert vásárolt, azután visszatért a pajtába. A kisfiú már felébredt, és türelmesen várta.

Miközben csendesen falatoztak, a titkár szemügyre vette a gyereket. Meglepődve látta, hogy milyen szép és milyen kedves. Felfedezése annál inkább meglepte, mivel a kisfiú azelőtt is gyakran a szeme előtt volt, de akkor soha nem tartotta különbnak akárki más négyéves gyerekénél. Most még az is feltűnt neki, hogy a fiúcska nyakán pici anyajegy van, és ha mosolyog, alig észrevehető gödröcske nyílik az arcán. De legjobban talán mégis a szeme tetszett. Szürkés-kék, kissé keskeny metszésű szeme volt a fiúnak, s Hollósi úgy érezte, ez értelmet és bátorságot fejez ki. „Nem hasonlít az apjára” – állapította meg, és meghökkent, hogy ez a gondolat milyen örömet okoz neki.

– Egyél csak, egyél – mormogta gyöngéden, majd váratlan elhatározással újra levette magáról az aranykeresztet, és a kisfiú nyakára kapcsolta. – Ez minden rossztól meg fog védeni.

Másnap megint kénytelen volt magára hagyni a gyereket. Körül kellett néznie és ki kellett tervelnie, hogyan ejthetnék majd szerét menekülésüknek. Elmerülten kémlelődéit a városkapu környékén, ahol igen nagy volt a forgalom, amikor egy bőrkesztyűs kéz nehezedett a vállára, s arra ocsúdott, hogy muskétás katonák veszik körül.

Nem vesztette el a lélekjelenlétét, fennhangon és felháborodottan tiltakozni kezdett az erőszak ellen. Hangosan kiáltozta, hogy alkalmasint összetévesztik valakivel. hiszen ő katolikus, és ezt bárki megbizonyíthatja, aki csak ismeri a városban. A katonák azonban szóra se méltatták, hanem egyenest bekísérték a városi őrházba. „Végem van” – gondolta Hollósi, de csodálkozva tapasztalta, hogy önmagában ez mennyire hidegen hagyja, s csak a gyerek miatt aggódik.

Az őrházban legyőzve büszkeségét, térdre vetette magát a parancsnokló tiszt előtt. Könyörögve kérte, hogy engedjék szabadon. A zsoldostiszt fagyos pillantást vetett rá,

és megkérdezte, igaz-e, hogy protestáns gyermeket rejteget. „Tehát nem a gyilkosság miatt...” – gondolta Hollósi, de megkönnyebbülést mégsem érzett, mert rájött, hogy ezek szerint valaki elárulta. „Csak nem a bátyám?” – s ettől egészen jéggé dermedt a szíve. Ám rögtön fellélegzett, mert látta, hogy bevezetik a helyiségbe Matuscsák céhmestert.

A kihallgatás sokáig elhúzódott. A céhmester kitartóan állította, hogy Hollósi a protestáns Servatius kereskedő kisfiával bebocsáttatást kért a házába. Hollósi körömszakadtáig tagadott.

A tiszt végül elunta a szócséplést, és intett a katonáknak.

– Vonjátok csigára mind a kettőt. Egyikük hazudik. És amelyik a hazug, az majd visszavonja a vallomását.

– Nemesember vagyok! – kiáltotta Hollósi, de a tiszt gúnyosan a szemébe nevetett.

Így történt, hogy másfél óra kínzás után, miközben mind a ketten több ízben is eszméletüket veszítették és már élő roncsokká váltak, a céhmester nem bírta tovább, és felkiáltott, hogy az ő vallomása volt a hamis.

A tiszt akkor megparancsolta, hogy a tímárt tüstént állítsák pellengérré, mivelhogy ártatlan katolikus embert rágalmazott meg, utána pedig koboztassék el minden vagyona, és nyilvánosan feje vétessék. Hollósit szabadon bocsátották.

Borzalmasan összetört testtel és egy újabb gyilkosság terhével vánszorgott vissza a rejtekhelyre, gondosan ügyelve arra, hogy kerülő utakat tegyen, így vezetve félre azokat, akik netalántán a nyomába szegődtek.

A pajtában a kisfiú mozdulatlanul dermedt, amikor meghallotta a lépéseket. Arcát, mintha csak ettől láthatatlanná válna, a meleg alomba temette. De azután simogató kezet érzett, s erre szemét felnyitotta. Megpillantotta a férfi vértelen arcát, megtört szemét, és váratlanul így szólt:

– Apa!

Hollósi beteg lett, napokig magas láz gyötörte. Olykor elveszítette az öntudatát, érthetetlen szavakat mormogott, és ide-oda dobálta magát fekhelyén. A kisfiú hiába szólongatta, nem tudott válaszolni neki. De ha magához tért, odahívta a gyereket, és hosszan, szótlánul, különös mosollyal fürkészte. Azután megint visszazuhant az eszméletlenségbe. Félrebeszél, s azt sem érezte, hogy a gyerek átkarolja a nyakát, szorosán hozzásimul, és szüntelenül csókolgatja izzadságban fürdő arcát. S mert a kisfiú éhes volt, mindennap kisettenkedett a pajtából. Riadozva bár, de az éhségtől üzve a szomszédos udvarokból gyümölcsöt, tojást, zöldséget lopott, sőt valamelyik üresen hagyott konyhából egyszer egy frissen sült kenyeret is elemeit. Miután jóllakott, apró darabkákat tört a kenyérből, és falatonként bedugdosta a férfi szájába.

Szent György napja után a titkár lassan összeszedte magát, és hamarosan talpra állt. A következő héten pedig szerencsésen kijutottak a városból. Egy közeli faluban húzódtak meg, amelyet elkerült a háború, és ahol jó szívvel fogadták őket.

Egy év telt el. Bethlen Gábor protestáns hadai megfutamították Wallensteint, és egymás után foglalták vissza a felföldi városokat. A fősereggel tért haza Nyitrára Servatius kereskedő is, aki derekasan verekedett számos csatákban.

Miután számba vette a pusztulást, amely házát érte, titkára és gyermeke felől kezdett kérdezősködni.

Így történt, hogy egy nap hajdúk jelentek meg abban a faluban, ahol Hollósi és a kisfiú meghúzódott. A hajdúk társzekerre ültették őket, és megindultak velük a városba.

Servatius úr széles mosollyal, öleléssel fogadta titkárát.

– Amit ígértem, megtartom – mondta. – Tetszése szerint óhajthat bármilyen jutalmat, szekretárius uram. Alkudozás nélkül megadom. – És gyönyörködve nézegette fiát, aki ott állt a titkár mellett, barnára sülve, megizmosodva.

Hollósi csendesen válaszolt:

– A gyereket kérem jutalmul.

A kereskedő elképedve bámult rá, azután nevetni kezdett, majd haragra gerjedt.

– Lökjétek ki! – kiáltotta a szolgálinak. – Adjatok neki egy zacskó aranyat, de meg ne engedjétek, hogy még egyszer a szemem elé kerüljön!

A szolgák Hollósira vetették magukat. A titkár kétségbeesetten védekezett, de egykettőre kihajították a házból. És amikor Servatius úr megdöbbenve hallotta, hogy a kisfia zokogásban tör ki, és azt kiáltozza:

– Apa! Édesapa! Ne hagyj itt! – miközben a titkár után akar szaladni, s épp elég dolgot ad a szolgálknak, hogy visszatartsák.

Hollósi magából kikelve futott a hatósághoz, és szinte esztét vesztve őrvongott, hogy elvették tőle a fiát. De a hatóságok sehol sem hallgatták meg. Tudták, hogy a gyermek Servatiusé, aki mellesleg gazdag és protestáns ember, míg ő szegény, akár a templom egere, és ráadásul katolikus, ami hivatalosan ugyan nem számít bűnnek, de inkább hátrányra szolgált, mint előnyre. Ezért aztán mindenünnen kidobták, de mert csak nem hagyta abba a zaklatást, végül már bolondnak kezdték tartani, sőt még azzal is meggyanúsították, hogy a gyerek révén a Servatius-vagyonra fáj a foga.

Hollósi nem sokra ment volna, ha abban az időben nem érkezik a városba hadimustrát tartani maga Bethlen Gábor. Az erdélyi fejedelem akkor már nagyon beteg volt. Az orvosok ugyan megállapították, hogy a veséje kínozza, de segíteni nem tudtak rajta. Egy nap, amikor különösen meggyötörte a fájdalom, jelentették neki, hogy jött valami ember, aki azt állítja, hogy orvosolni tudná a betegségét.

Ez az ember Hollósi volt. Amint kettesben maradtak a tágas teremben, nyomban térdre esett, és bevallotta, hogy az orvosláshoz mit sem konyít, de másként, mint e csalárdsággal, aligha nyerhetett volna bebocsátást, holott igen komoly kérése van.

A fejedelem lobbanékony természetű ember volt. Ha elöntötte a harag, cseppet sem tartóztatta meg magát a válogatott gorombaságoktól. Hollósit is leteremtette a sárga földig, szörnyű dolgokkal fenyegette meg, de azután indulata lecsillapult, és intett neki, hogy álljon fel, beszéljen. Úgy vélekedett ugyanis, hogy aki ilyen agyafúrt vakmerőségre vetemedik, annak valóban nagyon fontos közlendője lehet.

Hollósi látta, hogy a fejedelem mennyire szenved a görcseitől, s hogy fájdalmát palástolja, az ajkát rágja és a szakállát tépdesi, és ezért rövidre fogta elbeszélését.

A fejedelem türelmetlenül hallgatta végig. Fel-felugrált karosszékéből, és kínjában járkálni kezdett. Amikor pedig Hollósi befejezte, végigmérte, majd dühösen kifakadt :

– Szép kis imfámiába keverte magát, kegyelmed, hallja! Két gyilkosság, egy ígéret megszegése ... Gyönyörű pápista erények! Mit szólna ahhoz, ha most felhúznám az első fára? Ezúttal a kegyelmed anyaszentegyháza is élénken helyeselné!

A titkár közbeszólt, és azt mondta, hogy a gyerekért hajlandó akár nyomban áttérni a protestáns hitre. De a fejedelem ráripakodott, hogy botcsinálta protestánsokra nincs szüksége, hiszen amúgy is éppen elég képmutató szaladgál körülötte, és máskülönben is sokkal helyesebb és istennek tetszőbb dolog, ha egy kétszeres gyilkos megmarad a pápista hitben, még akkor is, ha a szóban forgó két gyilkosság olyan embereken esett meg, akiket bizonyára a pokol legmélyebb bugyrában szurokban sütögetnek már – remélhetőleg az idők végeztéig.

Hirtelen megtorpant Hollósi előtt, és áthatóan rámeredt.

– Tudja-e kegyelmed, hogy Servatius kalmár dúsgazdag ember? Hogyne tudná, hiszen a szekretáriusa volt! Nagy a vagyona, he? Roppantul nagy ...

Hollósi elpirult, és azt felelte, kész azon nyomban esküt tenni, hogy a vagyonából egy petákra sem tart igényt, neki csak a fia kell.

– De hiszen nem is a tied! – üvöltötte a fejedelem. – Nem a te véred, jó uram!

– Nem az én vérem, de az én fiam – mondta állhatatosan a titkár. – Minden, ami emberi benne, tőlem való.

A fejedelem megállt előtte, és megint szúrósan szemügyre vette. Talán két teljes percig is vizslatta az arcát.

– Most menj – intett azután bágyadtan –, menj Isten hírével, uram! Szombaton délben ítélőszéket tartok majd.

A különös esetnek csakhamar híre ment a városban, s természetesen annak is, hogy maga Gábiel Princeps mond ítéletet a pörös ügyben. Az emberek szerte a városban sokat vitatkoztak a dolgon, és a véleményük megoszlott. Némelyek úgy vélekedtek, hogy a születési jog az idők kezdete óta perdöntő, s a gyerek vitathatatlanul az igazi apát illeti, mivel annak a vére csörgedezik az ereiben. Mások viszont, akik töviről hegyire megismerték a szekretárius viszontagságait a kisfiú védelmében, azt hajtogatták: annyit szenvedett érte, hogy kétségtelenül ő érdemli. Szombaton délben aztán csak úgy feketéllett a magisztrátus előtti kövezett tér a kíváncsiskodóktól. A díszszálába csak kevesen jutottak be, azok csupán, akik nem sajnálták a fáradságot, és már napkeltekor odaálltak a kapu elé.

Amikor a jobb oldali ajtóban megjelent Servatius úr, kézen fogva a kisfiút, a hallgatóság felmorajlott. Mindenki láthatta, hogy a gyermek szomorú, és olyan rossz színben van, mintha a bánat emésztené. Ezzel szemben a kereskedő pirospozsgás arccal, igazának tudatában nyugodtan és magabiztosan várakozott. Kis főbiccentésekkel és fojtott mosolyokkal még üdvözölte is ismerőseit.

A hajdúk kinyitották a bal oldali ajtót, amelyen Hollósi jött be. Akik hosszú idő után ekkor látták először, csodálkozva állapították meg, hogy erősen megöszült, és szemlátomást megöregedett. A titkár nem nézett az emberek felé, csak a kisfiút nézte, aki megpillantva őt, nyomban hozzá akart szaladni, de a kereskedő visszatartotta.

Végül néhány előkelő úr kíséretében belépett a fejedelem, és erre nagy csend támadt. Ő azonban nem pillantott sem a hallgatóságra, sem a peres felekre, hanem minden ceremónia nélkül helyet foglalt a hosszú asztal közepén, a hatalmas karosszékekben. Két magas gyertya égett a két keze felől lassú lobogással, és az embereknek úgy rémlett, hogy módfelett rosszkedvében van.

– No, kezdjük! Elő a kauzákkal és az argumentumokkal, de ortálykodás nélkül! – szólt érdes hangon, s intett is rögtön a kereskedőnek, hogy lépjen elő. – Beszélj, uram, de velősen. Ne merj nagy feneket keríteni a dolognak!

– Nagyságos fejedelem, legkegyelmesebb urunk! – kezdte a kereskedő, s mély alázattal hajolt meg. Azután nyugodt, mély hangon, szabatosan formált mondatokban elbeszélte, miként is menekült el a városból, és annak előtte milyen feltételekkel bízta rá kisfiát a titkárára, akiben tökéletesen megbízott, s akiről sem álmában, sem a legvéresebb csaták közepette soha el nem gondolta volna, hogy ilyen álnak módon, a gyerek magához édesgetésével akarja kiforgatni a vagyonából.

A fejedelem ekkor nyersen félbeszakította, és azt mondta, senkit sem érdekel, mit gondolt álmában meg a legvéresebb csatákban Servatius úr, másrészt pediglen korántsem bizonyosodott be, hogy a szekretárius a vagyonra sóvárog, annál inkább nem, mivel éppen az ellenkezőjéről az ő színe előtt ünnepélyes esküt tett a minap. A

kereskedő némileg megijedt, és menten visszakozott is abban az állításában, miszerint a titkár a javaira törne, de – fűzte hozzá – nem is ez a poros ügy érdemi része, hanem az, hogy kié a gyerek. A gyerek pedig természetesen csakis az övé lehet, mert ő nemzette.

A fejedelem intett, hogy álljon vissza a helyére, de mindenki hallhatta, hogy közben azt mormogja:

– Bolond ember! Ez még nem tudja, hogy mindenkor csak a *mater* a bizonyos ...

Ezután Hollósit szólította elő, hogy beszéljen, de csakis a színtiszta igazat, mert ha bármilyen parányi hazugságon éri is, minden teketória nélkül egyenest a kaszatömlöcbe veteti.

A titkár mindenkire kedvezőtlen benyomást tett. Ziláltan, kapkodva beszélt, mint aki attól tart, hogy a következő minutumban elfogy a lélegzete, és nem tudja befejezni a mondatot, s közben le nem vette tekintetét a kisfiúról. Gondolták is néhányan: talán boszorkánymester és most megbűvöli. Mindenről beszélt. Elmondta, hogy milyen vegyes érzésekkel vette magához a gyereket, hogy miként kellett eljönnie a bátyja házából, és hogyan kergette el Matuscsák tímármester. Megvallotta Péter atya meggyilkolását is, meg elszánt hazudozását a császári zsoldostiszt előtt, amely miatt azután a céhmesternek halállal kellett lakolnia. Az emberek zúgtak, morajlottak. A fejedelem jelenléte sem tartotta őket vissza ettől.

– Szilencium! – vágott az asztalra Gábiel Princeps, s aztán újra a titkárra pillantott. – *Bene*. Kegyelmed tehát beismert két gyilkosságot. Azt állítja, hogy mindkettőt a gyermek érdekében követte el. Szép! Álljon vissza a helyére ...

Ezután sorban meghallgatta a tanúkat. Egyik részük esküvel vallotta, hogy a gyerek igazi apja valóban a kereskedő, másik részük szintúgy eskü alatt állította, hogy a szekretárius minden egyes szava szentigaz, a gyilkosságokat a fiú érdekében követte el, és a szenvedéseket is miatta tűrte.

Ekkor Hollósi, nem tudván tovább türtöztetni izgalmát, közbeszólt, hogy kérdezzék meg a gyereket is, kit tart apjának. A fejedelem azonban úgy rárvallt, hogy mindenkiben megfagyott a vér. Az ő dolga, hogy kit hallgat meg, bömbölte, senki emberfia tanácsára nincs szüksége, a gyermek pedig nem jöhet számba mint tanú, még egy ilyen nevetséges ügyben sem, s főleg úgy nem, hogy az utóbbi időket a szekretárius mellett töltötte, és ezért befolyásoltsága kétségtelen.

– Igaz is – fordult hirtelen a kereskedőhöz –, egyvalami még homályos előttem. Amikor kegyelmed elmenekült a városból, miért nem vitte magával a fiút is?

– Hiszen életveszélybe került volna! – kiáltott föl Servatius úr elszörnyedve.

– Úgy? Kegyelmed azonban vitézül kereket oldott, és ezt az embert meg a gyermeket a sorsára bízta. Mi több, ezt az embert gyilkosságokba is behajszolta. Ez a viselkedés nem az igaz relígió megkövetelte erényekre vall, tudod-e, uram? Semmilyen erényre nem vall! No persze – mormogta azután mindez nem dönti el az apaság kérdését. Nem vitás, mindkettőtöknek jussotok van a kölyökre ...

Az emberek csodálkozva látták, hogy Gábiel Princeps elhallgat, s tisztesség ne essék szólván, igen tanácstalanul forgatja a szemét. Voltak, akik a fejüket merték volna rátenni, hogy a mindig oly elmés és bölcs fejedelem ezúttal bizony nem tudja, mitévő legyen. Végül már a körmét is rágni kezdte, miközben lapos pillantásokat vetett hol Servatius úrra, hol a szekretáriusra. Akik az első sorokban szorongtak, utóbb ugyan azt állították, hogy a fejedelem felette ravasz ábrázatot vágott, sőt még el is vigyorodott egy kicsit. De ez csak amolyan mendemonda. Nem vágott ravasz arcot, se el nem vigyorodott, hanem épp ellenkezőleg: nagyon komolyan hajolt főudvarnokához, Mikó uramhoz, és hosszasan sugdosott valamit a fülébe.

A főudvarnok eltávozott, Gábrriel Princeps pedig egy mogorva sóhajjal belesüppedt a karosszékbe.

– Maga Bölcs Salamon se tudná eldönteni, kinek van itt igaza. Ezért hát olyan próbát teszünk, amely világosságot derít majd az ügyre.

Az emberek hüledezésére egyszer csak behoztak egy jókora almát és két díszes veretű kovás pisztolyt. A fejedelem belepislogott a pisztolyok csövébe, majd kezébe vette az almát, és begörbített mutatójával magához hívta a kisfiút.

– Állj oda, gyermekeske, és tedd a kobakodra az almát! De úgy állj ott, mint a cövek, különben rossz véged lesz!

A két férfit is maga elé szólította, és külön-külön kezükbe nyomta a pisztolyokat.

– Hallottátok Vilhelmus Tell hírért? Tíz lépésről le kell lőnötök a gyermek fejéről az almát. Ez a helvéciai próba. Amelyikőtök hibáznai fog, az nekem valamit hazudott. A hazug embernek pedig reszket a keze, és köztudomásúlag Isten se fogja a pártját.

A teremben nyugtalanság támadt. Mindenki látta, hogy Servatius boldogan elmosolyodik. Kitűnő lövész volt, az egész seregben híres éles szeméről, biztos célzásáról. A szekretárius halálsápadt lett. A földre ejtette a tekintetét.

– Rajta, Servatius! Mire vár kegyelmed? – recsegte a fejedelem. – Lépje ki a tíz lépést, és amikor tapsolok, lőjön!

Az embereik visszafojtották a lélegzetüket. Akik hátulra szorultak, lábujjhegyre álltak.

A kereskedő léptei kimérten koppantak. Hét... nyolc ... kilenc ... tíz ... Szembefordult a kisfiúval, aki rémulten bámult rá, majd higgadtan célzott, és a fejedelem tapsjelére meghúzta a ravaszt. Ám a dörrenés elmaradt, a fegyver csütörtököt mondott.

– Ej, ne vesztegessük az időt – türelmetlenkedett a fejedelem amíg újratöltik a mordályt, következzen a másik!

Hollósi ránézett a gyerekre. Fél szemét behunyta, célzott, de nem volt ember a teremben, aki ne látta volna, mint remeg a keze. A fejedelem összeütötte a tenyerét, és akkor Hollósi eldobta a pisztolyt. Nem tudott a kisfiúra lőni.

Gábrriel Princeps felállt.

– Íme – szólt ridegen –, bizonyítást nyert, hogy ki az igazi apa. A gyermeket a szekretáriusnak ítélem. A kalmár pedig örüljön, hogy nem töltöttem meg a pisztolyokat. Hidegvérrel agyonlőtte volna a fiút.

Azzal rájuk se hederített többé, mogorva arccal kisietett a teremből.

Mulatságos legenda arról, hogyan vívta meg a tatár Poltavát

Valaha hajdanán, amikor a tatároktól reszketett a fél világ, élt Poltava városában két szerfölött tiszt mesterember. Az egyiket, akinek kis tímárműhelye volt, Ábrám Mojszejevics Krzsgytenbrtyevicsnek hívták, de talán senki se veszi zokon tőlem, ha a továbbiakban Kohn Ábrahámnak nevezem majd. A másik vargamester volt, és messzi földön híres a szókimondásáról meg a gorombaságáról. Erre a névre hallgatott: Viasz

Vlaszics Kcstygyeszszmenko – én a Kuczorka Balázs névvel illetem. Mindketten a tabakosok során laktak, a városfal tövében, s nemcsak szomszédok voltak, de elválaszthatatlan jó barátok is, és kikezdhethetlen becsületben öszültek meg. Már a puszta becsületességük is elegendő lett volna, hogy köztisztelet övezze őket szerte Poltavában, ám az igazi tiszteletet mégis egy rendkívüli tulajdonságukkal vívták ki.

Hogy kiváltképp éles hallással áldotta-e meg kettejüket a gondviselés, vagy valami titkos csodatévő erő birtokában voltak-e – senki sem tudta, legkevésbé ők maguk, de bármint állt is a dolog, azzal a megfoghatatlan érzékkel rendelkeztek (a Kijevi Kódex a tanúm rá), hogy akár ébren voltak, akár az igazak álmát aludták, mindig tévedhetetlenül megneszelték a tatárok közeledtét. Nemezszer jó másfél napi járóföldre tanyázott még a kutyafejű sereg, de ők máris rohantak a falakra, és teli torokból fellármázták a várost.

– Hé, hé! Emberek! Jön a tatár! Nyakunkon a gaz kutyafejű!

Több sem kellett. Az emberek abba hagyták foglalatosságukat, a katonák magukra öltötték vértjüket, sisakjukat és kardot ragadtak, a környező földekről meg lélekszakadva futottak haza a parasztok. Fegyvert fogott a város apraja-nagyja, és Csnnbumpirityenkov, azaz Igmándi Dezső Róbert városkapitány vezényletével elfoglalta helyét a falakon.

Nagy volt a tatárok meglepetése és bosszúsága, amikor megpillantották a harcra kész védőkkel megsúfolt falakat, hiszen a kémeik azt jelentették, hogy a város éli a maga szokott, napi életét, és senki se gondol a veszedelemmel. Tudnivaló ugyanis, hogy Poltavát magas és erős kőfal vette körül, márpedig a tatárok, akiknek síkon, hegyvidéken, de még palánkvárban sem állhatott ellen senki, a kőfalú városokkal nemigen tudtak megbirkózni. A kőfalon nem fogtak ostromgépeik, égő nyilaik sem tehettek kárt benne, így hát csak a váratlan rajtaütésben bizakodhattak.

Természetesen mégis minden alkalommal megkísérelték bevenni Poltavát, ádáz üvöltéssel rohamozták a falakat, de a védőknek helyén volt a szívük, és mindmennyiszor véres fejjel kergették vissza őket. Talán mondanunk sem kell, hogy az öldöklésből Kohn Ábrahám és Kuczorka Balázs is derekasan kivette a részét, szabályokkal több tatár koponyát hasítottak ketté, mint ahány lélek Poltava városát lakta.

Így folyt ez nem is egy, nem is kettő, de sok-sok éven át, amidőn egyszer maga a rettenetes Batu kán vonult a város ellen. Akkortájt már a Kínai-tengertől az Adriáig minden falu és minden város a tatárok kezére került, csak Poltava állta a sarat. És megállta a győzhetetlen Batu kán ellenében is.

Pedig Batu úr, nagy fortélyosan, lopva, éjszaka sompolygott a város közelébe, valamennyi lova patáját rongyokba burkoltatta, s kemény parancsba adta, hogy aki hadában csak egyet pisszen is, annak azon nyomban feje vétessék. Nem is mert ott pisszenni senki emberfia, és a tengernagy sereg nesztelen kísértetként lopkodott egészen a falak tövébe. De amint felcsattant ajkukon a vérfagyasztó csatakiáltás, egyszeribe ezernyi fáklya lobbant fel a mellvédeken, s már ömlött is a kátrány meg a bugyogó olaj az ostromlók nyakába, süvítettek a nyílvezzők, zuhogtak a kövek. Három nap, három éjjel dült az ostrom, de egyetlen kutyafejű se tudott feljutni a falakra.

Gondolhatjuk, hogy Batu úr tajtékozott haragjában, és testes, sűrűvérű ember lévén, már-már a gutaütéstől kellett félni, de hiába is korbácsoltatta újból meg újból támadásra seregét, hiába is nyakasztatta le szép sorjában legfőbb vezéreit, a város bevehetetlennek bizonyult.

– Szörnyű! – sopánkodott egyik este legkedveltebb ágyasának. – Ha ez így folytatódik, hovatovább az egész birodalom rajtam fog kacagni. Csak tudnám, mi a

titkuk ezeknek a bitang poltavaiaknak!

Batu úr kínos helyzetben volt, hiszen – mint ismeretes – vérmes reményeket táplált a főkáni cím elnyerésére. De ugyan ki teszi majd nevetségessé magát a Nagytanácsban, hogy arra az emberre adja voksát, aki nem tudja bevenni ezt a rongyos várost?

Ám a szerencse váratlanul rámosolygott. Már éppen azt fontolgatta, hogy szégyenszemre mégis odébbáll, és a Nagytanácsban legfeljebb majd letagadja, hogy valaha is megfordult Poltava tájékán, mikor egyik reggel egy cingár, menyétképzű embert vezettek elébe. Ez az ember az ostrom kellős közepén, vigyázatlansága folytán, kibukott a sarokbástyáról, bele a vízzel töltött várárokba, de csudálatos módon sem a karók nem nyársalták föl, sem a felbőszült ostromlók nem vágták le, így végül egy tiszt fülön fogta, és idecipelte a kán sátrába.

A menyétképzű kis ember rémulten pislogott, és azt hajtogatta halálos riadalmában, hogy mindent elmond, amiről kérdezik, csak az életét hagyják meg.

Batu úr ekkor ráparancsolt, hogy a poltavaiak titkát fedje fel neki, az emberke pedig nagy sietve előadta Kohn Ábrahám és Kuczorka Balázs csodás képességét, amely lehetlenné tesz bárminő váratlan támadást, s mivel a nép, fűzte hozzá, ilyesformán biztonságban érzi magát, nem tart árulástól és ezért verekszik ilyen eszeveszetten.

– Hm! – mondta Batu úr, és mélyen eltűnődött.

A hóhér már elő is készítette pallosát, hogy bevett szokás szerint leüsse a fogoly fejét, de mindenki legnagyobb ámulatára a kán így szólt:

– Jól van, fiam! Helyre legény vagy! Adjatok neki hamar egy zacskó aranyat, és engedjétek vissza a városba. Te meg aztán mondd csak el odabenn, hogy nem emberevő az a Batu kán, tiszteli a méltó ellenfelet, és kész akár még barátságot is kötni vele. Mi is a neve a kapitányotoknak ?

– Igmándi Dezső Róbert a neve, nagy jó uram – felelte hajlongva a fogoly.

– Helyes! – paskolta meg a hátát nyájasan a kán. – Hát eredj csak, aztán kérdd meg Igmándi uramat, óhajt-e a barátom lenni.

Így aztán a menyétképzű emberke, bizonyos Nyikita Gavrilovics Weinberger, aki máskülönben a Szent Miklós-kolostor írnoke volt, inge alatt a zacskó arannyal, lelkendezve visszament a városba, magában erősen megfogadván, hogy szolgálataival újabb zacskó aranyakra is érdemessé teszi majd magát a kán előtt.

Másnap hajnalhasadáskor aztán nagy örömmel látták a város lakói, hogy szedelőzködik az ellenség, hömpölyögve vonul a roppant sereg dél felé, s csak valami hitvány utóvéd marad a kapuk előtt.

– Ojvé, nekem itt valami nem stimmel – csóváltgatta a fejét Kohn Ábrahám. – Ezek a kutyafejűek már megint törnek valamiben a fejüket. Disznóság lappang itt, Balázskám, én mondom néked.

– Rafinált népség, az már igaz – morogta erre Kuczorka Balázs, és mogorván pödörgette a bajuszát. – A nyámnyila magasságos isten csapjon belém a mennydörgős ménküjével, ha nincs néked igazad, te Ábris!

Le is hasalt íziben a földre, odatapasztván fülét a rögökhöz, és kisvártatva dühösen felordított:

– Hát persze hogy igazad van! Ott kuksolnak az ipsék az erdő mögött, a kerek domb tövében. Hé, emberek! Fegyverbe! Ravaszkodik a kutyafejű! Nem hordta még el az irháját!

Éppen arra sétált el a kíséretével Igmándi Dezső Róbert, és bosszúsan rádörrent:

– Te meg mit parancsolgatsz itt, testvér? Ki a vezér? Te vagy én?

– Te vagy az, bátyuska.

– No lám, én vagyok a vezér, mégis te parancsolgatsz. Tudd meg, testvér, hogyha nem ment is el a tatár, nem akar az már tőlünk semmi rosszat.

Kuczorka Balázs rágta a bajszát, nyelte a mérgét, de tudta, hogy ostrom idején mindenfajta széthúzás, civakodás az ellenségnek kedvez, és ezért csak ennyit szólt szelíden:

– Tévedsz, bátyuska. Egyébre se vár a kutyafejű, mint hogy azt gondoljuk róla: nem akar már semmi rosszat tőlünk.

– Ej, ej, testvér. Az izgágaság beszél belőled, semmi egyéb.

Azzal intett a kapitány a menyétképű írnoknak, aki ott állt mellette, hogy rajta, csak beszéljen. Az írnok előugrott, és töviről hegyire előadta Batu úr üzenetét, miközben azt sem hallgatta el, hogy ő maga milyen hősiesen viselkedett előtte.

A parasztok meg a városiak nem győztek álmélni. Még hogy tisztel bennünket? Meg hogy a barátságunkat óhajtja?

A városkapitány megbökte az írnokat.

– Az aranyakat is, Nyikita Gavrilics, mutasd csak meg nekik az aranyakat is...

Az emberek tátott szájjal bámultak. Ennyi fényes, csillogó aranyat álmukban sem láttak még soha.

– Ez aztán igen! – mondogatták izgatottan. – Gazdagabb vagy, Nyikita testvér, mint a novgorodi herceg!

– Mit a novgorodi herceg! – kiáltoztak mások. – Magánál a moszkvai nagyfejedelemnél is gazdagabb!...

Csak Kohn Ábrahám csóválgatta a fejét.

– Weinberger, Weinberger! Júdás pénz ez, fiam. Ha rám hallgatsz, tüstént a vizesárokba hajtod ...

– Azt már nem! – kiáltott fel az írnok. – De ha eszetek van, elfogadjátok Batu úr felkínált barátságát, és akkor annyi fényes aranyat küld be a városba, hogy majd csak számolni győzzétek!

– Úgy is van! – lármáztak az emberek. – Igazat szólsz, testvér! Miért ne fogadnánk el a békejobbot?

– Na látod, galambocskám – szólt Igmándi Dezső Róbert, s megveregette Kuczorka Balázs vállát. – Jobban teszed, ha te is hallgatsz az okos szóra. Mert mindennek megvan a maga ideje, testvér. A hősiességnek is meg a józan belátásnak is.

A két kis öreg hallgatott. És amikor kettesben maradtak, Kohn Ábrahám így szólt keserűen:

– Baj lesz ebből, Balázskám. Én mondom neked, hogy igen nagy baj...

Hanem a tatárok valóban felhagytak az ostrommal. Néhány nap múltán pedig követeket küldtek a városba. Három kordét töltött meg rogyásig a sok kelme, bőr, szörme, amit magukkal hoztak. A Szent Miklós-templom előtti térre gyűlt össze a városi nép, hogy láthassa a pogány követeket.

A követek mosolygósán nézegették a körülöttük zajgó kíváncsiskodókat, kacsingattak a lányoknak, mókás grimaszokat vágtak a gyerekeknek, egyszóval: nagyon barátságos pogányoknak látszottak. Csodálkoztak is az emberek körös-körül. Ezek lennének a vad kutyafejűek? Ezek, akikkel nemrég még életre-halálra tusakodtunk?

Végül díszpalástjában, oldalán két bojárral, nagy harangzúgás közepette megjelent Igmándi Dezső Róbert. A követek a földig hajoltak előtte, majd a főkövet

tisztelettudóan megszólalt:

– A dicsőséges és győzhetetlen kán, az én uram küldött hozzád, fényes vezér, hogy elismerje vitézségteket, mely előttünk is nagy becsben áll, és hogy békét megbarátságot ajánljon föl nektek.

Az emberek bökdösték egymást. No, ugye, hogy nem hazudott az írnök? Igazat beszélt...

– Ezenkívül a dicsőséges és győzhetetlen kán, az én uram, azt is javasolja – folytatta a főkövet –, hogy városotok nyomban lépjen kereskedelemre a mi hatalmas birodalmunkkal, melyben a nap soha le nem nyugszik. Bizonyára nálatok is akad eladni való, fölös portéka, akárcsak minálunk. Lássátok: e három kordé színültig van áruinkkal. Ezeket most mustrába és ajándékba küldi a dicsőséges és győzhetetlen kán, az én uram. És ha portékáink elnyerik tetszéséteket, kegyesen várja követeiteket és kereskedőiteket a táborába.

S ettől a naptól kezdve megváltozott az élet Poltavában. Elhalt a fegyvercsörgés, az emberek levetették kardjukat, vértjüket, szegre akasztották íjaikat. Az ifjak nem gyakorolták már magukat a nyíllövésben és a parittyázásban, az őrség pedig csak tessék-lássék végezte a napi strázsálást.

Özönlött a tatár portéka a városba, Poltavára soha nem látott jómód köszöntött. Az emberek kumiszt ittak és rizssört, arannyal átszőtt kelmékben feszítettek, bocskoraikat és csizmáikat pedig finom bőrből készült tatár lábbelikre cserélték ki. Utolsó garasaikat is odaadták, csak hogy tatár lovat vásárolhassanak, amelynek okosságáról és szívósságáról legendákat meséltek egymásnak. Az asszonyok eldobták régi öltözküket, selymet húztak magukra, brokátot meg bukovánt, fejüket meg pávatollal díszített bogtakkal ékesítették. Sokan jurtát vásároltak kölcsönre – mert a tatárok mindenkinek szíves-örömet adtak kölcsönt –, és kiköltözve sötét kis faházaikból, ezekben a tágas jurtákban laktak. Szegény nyomorultnak számított s le is nézték mélyen, aki nem tudott magának ilyen jurtát felállítani.

A két öreg pedig nevetség tárgya lett mindenütt.

Ott örködtek álló nap a falakon, árgus szemmel figyelve odaát a kicsiny tatár táborn. Ha az emberek összetalálkoztak velük, folyt az ugratás, a gúnyolódás.

– Mondjátok csak, bátyuskák – vigyorogtak rájuk –, hát jön-e a tatár? Ott kuksol-e még a kerek domb mögött? Igyatok kumiszt, testvérek. Elfáradhattatok a strázsán. Haha! Ne sajnáljátok a vidám, jó életet! Nézzétek csak, micsoda bőség és gazdagság!

– Gazdagság? – fortyant fel Kuczorka Balázs. – Csupa lopott holmi!

A parasztok részegek voltak a rizssörtől, dülöngéltek neveltükben.

– Lopott holmi? Halljátok, testvérek? Még hogy lopott holmi!

– Az hát, ti istenverte eszement népség! Ahová a tatár betör, onnét még a szalmaszálat is elrabolja.

– Még a szalmaszálat is ... – röhögtek az emberek. – Halljátok, testvérek! Haha! Még a szalmaszálat is!...

Kuczorka Balázs paprikavörös lett.

– Ó, ti, sok baromállat! Azt képzelitek, nem lesz böjtje ennek a dínom-dánomnak?

– Nono, bátyuska! – horkant fel egyikük. – Ügyelj a szádra, hallod-e! Nem szeretjük ám mi az ilyen károgozókat.

– Adj neki, Kuzmics! – biztatták a többiek – Szagoldtasd meg vele az öklödet!

– Pravoszlávok! – kiáltott Kohn Ábrahám. – Higgyetek nekünk! Hát elfelejtettétek már, hogyan vette be a tatár Kijevet, Vlagyimirt, Szuzdalt...

– Hallgattassátok el a vészmadarat! Le vele! Üssétek, testvérek...

Nem tudni, mi történt volna, de aligha bármi jó, ha nem érkezik oda éppen idejekorán Igmándi Dezső Róbert néhány katonával. Kiszabadította szorult helyzetéből a két öreget, és házába kísértette őket.

– Hallgassatok meg, testvérek – pillantott rájuk. – Most magatok is láthattátok, a nép mennyire ellenetek van. Azt beszélük, csak az irigység szól belőletek meg az összeférhetlenség.

– Miket nem mondasz, bátyuska? – szólt elkeseredve Kohn Ábrahám. – Hiszen mi Poltava javát akarjuk. Öregek vagyunk, ismerjük a tatár fondor észjárását. Ahol nem boldogul fegyverrel, csellel próbálkozik.

– És csak az alkalmas pillanatot lesi – bólogatott Kuczorka Balázs.

A városkapitány elkomorult. Előző nap Batu úr vendége volt, aki oly nagy tisztelességgel fogadta, mint valami fényes hírű nagyfejedelmet. Meg is kötötték, ünnepélyesen írásba is foglalták a békét. Egyet akart csak Batu úr, hogy a két öreget száműzzék a városból. És ő, a balga lélek, még védelmezte ezt a két megátalkodottat.

Homlokát redőkbe vonva, így szólt most hozzájuk:

– Rosszlelkűek vagytok, testvérek, és csak az acsarkodás meg az álnokság beszél belőletek. Nem szenvedett már eleget a város? Nem túrt már sokat a nép? Békességben akar élni és gazdagságban, a sok harc meg nélkülözés után.

– De hát miként élhetnénk békességben és gazdagságban, mondd, uram, amikor Kijev, Szuzdal, Novgorod, Vlagyimir és Moszkovia mind-mind a tatárt nyögi, s tőle senyved?

– Szófiabeszéd! – rivallt rájuk Igmándi Dezső Róbert. – Ha eme városokat nem a gyűlölet, hanem a megértés vezette volna, az ő soruk is más lenne ma. A tatár is ember. Szót lehet érteni vele. Aztán meg ugyan ki bír örökösen talpig vasban állni, háborúzni?

– Csak a győzelemig kell, bátyuska – felelte Kohn Ábrahám. – Amíg el nem takarodik falaink alól a horda. De addig muszáj...

A városkapitány megvetően mérte végig őket.

– Ti... vérgőzösek! Örökké csak gyilkolászásra buzdítanátok a népet! A tatár jól ismeri erőnket, tiszteli bátorságunkat; tudja, miért akar békességet velünk. És a megkötött békét nem szegi meg, mert ő is féli a maga isteneit.

Fölemelkedett az asztaltól, és a kardjára csapott.

– Ezennel kitiltalak benneteket a városból. Nosza, eredjetek isten hírével!

A két öreg sírva fakadt ennek hallatára, és könnyörgésre fogta a dolgot, de minden szavuk süket fülekre talált.

Még aznap délután néhány katona a városkapun kívülre kísérte és szélnek eresztette őket. Nyikita Gavrilovics Weinberger, a menyétképű írnok pedig szaladt Batu úr táborába, hogy hírül vigye neki az örvendetes újságot.

Batu úr hatalmasat kacagott.

– Jól van, fiam, helyre legény vagy! Jutalmazzatok meg íziben. Annyi aranyat neki, amennyi csak belefér!

Azzal ott helyiben felkoncolták az írnokot, bőrét lenyúzták, és degeszre töltötték arannyal.

Éjszaka pedig elősettenkedett a domb mögül a sereg, és megrohanta Poltavát.

És a városban nem volt senki, aki a falakra ugorva azt kiáltotta volna:

– Jön a tatár! Jön a tatár!

Fel Konstantinápolyba!

Este volt. Nem akaródzott hazamennem.

A hirdetőoszloptól hozzám lépett egy elegáns, finom úr.

– Nincs kedve közénk állni?

– Miért ne? – mondtam. – Semmi dolgom.

Az idős úr bizalomgerjesztő volt. Gomblyukában lila kokárda díszelgett.

Karon fogott, és bevezetett az első kapualjba.

Tagbaszakadt házmester toppant elénk.

– Jelszó?

– Trebitsch-Lincoln – vetette oda foghegyről az idős úr.

A házmester tisztelgésre emelte a seprűjét.

– Jó keddet, uraim!

Csodálkoztam, hiszen szombat volt.

Az idős úr a légópincébe kalauzolt. Zöldeskék lámpafény derengett.

– Fel Konstantinápolyba! – dörgött egy hang. – Be kell vennünk Konstantinápolyt!

– Miért? – kérdeztem.

Hasba rúgott valaki.

– Világos – bólintottam. – Fel Konstantinápolyba!

Egy bikinire vetkezett szexbomba lila kokárdát tűzött a mellemre.

– Éljen a haza! – Közben a fülembé súgta: – Tetszel, szivi. Impotens vagy?

– Az hát. Mikor láthatlak?

– Szerelmem! Majd Konstantinápolyban.

Egy vizespohárban két protézis társalgott.

– A személyiség szabadsága ...

– Úgy van! A személyiség abszolút szabadsága ...

Bűzpetárdák durrantak. A rezesbanda a Kék rapszódíát játszotta.

– A perfid Angliára számíthatnak – szólt egy hűvös hang. – God save the Queen!

Az idős úr az asztalhoz vezetett.

– Önkéntest hoztam.

Hátulról géppisztolyt akasztottak a nyakamba.

– Esküdjék fel – mondta őeminenciája az asztal mögött. – Egyedem-begyedem, tengertánc.

– Esküszöm – mondtam megilletődötten. – Egyedem-begyedem ...

Egy taláros úr torkaszakadtából üvöltött:

– Konstantinápoly a remény! Konstantinápoly a megváltó! Fel, fel Konstantinápolyba!

– Hurrá! – bömböltem. – Fel Konstantinápolyba!

Őrangyal közelgett.

– Megtalálták? – kérdezte.

– Nem vészett el – mondtam.

– Nem, amíg mi élünk – helyeselt öeminenciája.

Egy felszarvazott, kövér hentes a feleségét darabolta fel zokogva.

– Cherchez la femme ... – szólt a falon aranykeretben August Strindberg.

Kézigránátok robbantak. Két vénkisasszony a perzsa sahról álmodott.

– A Mars a Skorrrió jegyében – rikoltott hintáján a papagáj, és whisky nyakait. – Kedvező, kedvező!

Pucér görlok kalotaszegi csárdást lejtettek.

– És mit szól majd mindehhez Jean-Paul Sartre? – kérdezte riadtan egy kisdiák.

Az őrangyal reményevesztetten röpdösött.

– Megtalálták, megtalálták? Ki látta a Grün nagymamát? Nyoma vészett.

Konfetti és kéneső hullt.

– Ysa pur es chomuv uogmuc – szónokolt egy brilköves, fölemelt mutatóujj. – Fel Konstantinápolyba!

Kentaurok kislányokat kergettek. A kislányok aggastyánokat.

– Jelszavunk: hopp ide! hopp oda! – magyarázta egy rózsaszín szakállas úr, és ananászbefőttet falt.

A zokogó hentes keresztet vetett.

– Circumdederunt...

Kórsa kísértetek fluoreszkáltak. Néhány kurva eolhárját pengetett.

Egy pitecantrophus Elliot-verseket mormolt.

– Ön szerint hol a boldogság mostanában? – pillantott rám.

– Konstantinápolyban. Csapj fel, pajtás!

Finom mosollyal rázta meg a fejét.

– Inter arma... ó, nem, ez nem az én világom! – És megkérdezte: – Drakula benne van a buliban?

– Benne hát! – lelkeztem. – Frankenstein is. Egész Európa! Mindenki, aki csak számít!

– Ó, Spengler – ó, Abendlandes... – motyogta fájdalmasan.

Trombiták harsantak, recsegni kezdett a hangszóró.

– Figyelem, figyelem! Légiveszély, légiveszély! Achtung, achtung! Krokodil gross! Lichtspiele, Lichtspiele!

– Hát legyen! – sóhajtott a pitecantrophus. – Fel Konstantinápolyba! Hoci avval a lila kokárdával!

A Chippendale-szekrényben a vezérkar tanácskozott.

– Támadás tizenhat nulla-nullakor.

– Igenis! – szalutáltam. – Fel Konstantinápolyba!

Egy vak mecklenburgi ló megkérdezte:

– De hol van Konstantinápoly? Merre van?

– Éljen! – visított egy bakfis, és sárga bugyiját lengette. – Éljen Szodoma és Gonorrhoea!

A fáspercében hidrogénbombát robbantottak. Egy úr mámorosán kiáltozott:

– Hé, emberek! Hé, emberiség! Fel Konstantinápolyba! Új boldogság virrad reánk! Hopp-hopp!

A vak ló riadtan keringett.

– Hol van Konstantinápoly? Hol? Merre?

– Sorakozó! Fel Konstantinápolyba! – vezényelte ércesen a főtábornok. – De egyelőre sajnos még nem találjuk a térképen.

– Konstantinápoly! Konstantinápoly! Hol vagy? – zokogott a ló.

Egy vén kofa meghatottan simogatta meg a sörényét. A szexbomba, talpig feketében, szomorúan nézett rám.

– Nincs Konstantinápoly. Csak Isztambul van. Mindig mindegyik térképen csak Isztambul. Soha nem lehetek a tiéd, kedves.

– Kolostorba – mondtam –, menj kolostorba, Ofélia! Nyakába akasztottam a géppisztolyt, és fölmentem az udvarra.

Az udvaron embriók hógolyóztak. A porolón Mengele doktor üldögélt.

A házmester mellemnek szegezte a seprűjét.

– Jelszó?

– Marha – mondtam. – Lefújva az egész. Nem megyünk Konstantinápolyba.

– Hát persze – vigyorgott –, nincs is Konstantinápoly. Én mindjárt tudtam, hogy maga dezertőr. Jelszót!

– Trebitsch-Lincoln.

– Tévedés! A jelszó: Strassnoff Ignác.

Leütött, agyonvert, hullámat a csatornába lökte.

Fel Konstantinápolyba!

Szereti ön Fuchsot?

Az öregúr, aki hófehér kecskeszakállat viselt, rám mosolygott a kávéházban.

– Szereti ön Fuchsot?

Meglepődve néztem rá.

– Sajnos nincs szerencsém ismerni az illető urat. Szemlátomást rossz néven vette.

– Fuchs az nem úr – mondta kioktatólag. – Fuchs az Fuchs.

– Hát igen – heherésztem –, ami fix, az fix.

Az öregúrnak nem volt humorérzéke.

– Nem fix, hanem Fuchs. Szóval nem szereti őt, fiatalember? Azt mondja, hogy nem szereti Fuchsot?

A hangja már cseppet sem volt nyájas. A tekintete villámot szórt, szemöldöke felborzolódott.

– Nem – szeptentem meg. – Elnézést, uram, de... –Nincs elnézés! – ordított az öregúr. – Maga nem szereti Fuchsot!

Botjával az asztalra csapott és mindent lesöpört. Szemen köpött, fejbe vágott, majd elment.

A kedves pincérnő, kinek hébe-hóba udvarolgattam, szemrehányóan jött oda.

– No de uram!

A fejemet tapogattam.

– Ez az ember örült volt! Súlyos elmebeteg! Látja? Mindent szétvert... engem meg fejbe vágott... hívni kell a mentőket, a rendőrséget! Valami Fuchsról kérdezősködött

...

A kedves pincérnő mohón pillantott rám.

– Ön szereti Fuchsot? – suttogta.

– Nem, nem – mentegetőztem –, dehogy! Azt se tudom, ki fia-borja?

Hidegen mért végig.

– Úgy! Fizetni óhajt? Két konyak, egy kávé, egy herendi csésze – és visszakézből szájon vágott.

A villamoson rám kacsintott a kalauz.

– Szereti ön Fuchsot?

Eltakartam az arcom.

– Nem! Jusst se!

A kalauz kerekre tágult szemmel meredt rám. Az utasok iszonyodva mormolták:

– Nem szereti Fuchsot...

– Maga huligán – dünnyögte a kalauz, és lerúgott a robogó villamosról.

Hazabicegtem. A házmester fogadott.

– Tetszik szeretni Fuchsot?

Dadogni kezdtem.

– A ... éppen a lakbért hoznám ...

– Ne kerteljen, uram! Szereti ön Fuchsot?

– Ha-hallottam már róla ...

– Pofa be! Felelj! Szereted Fuchsot, vagy nem?

Sírva fakadtam.

Gyomron vágott, kiverte két fogam, és rátaposott az arcomra.

Félholtan vergődtem fel a manzárdomba.

Jött Georgina, az én tündérszép szeretőm, és az ölembe ült.

– Mondd, kedves, ugye szereted Fuchsot?

– Georgina! – könyörögtem.

Összeszűkülte a szeme.

– Te ... te nem szereted Fuchsot?

Úgy sziszegett, mint valami kígyó, és kiugrott az ölemből.

– Te dög! – hörögte. – Ó, te állat! És én még veled ... – Zokogni kezdett. – Átkozott legyen az óra, amikor megismertelek!...

Bebújtam a pamlag alá, és elkeseredve kiabáltam.

– Nem szeretem Fuchsot! Utálom! Érted? U-tá-lom ... Jaj!

Georgina a kebléből revolvert húzott elő, és belelőtt a lábamba.

Eltávozott, én meg reszketve kecmeregtem ki a pamlag alól.

Ekkor két markos férfi lépett be a tetőről. Komoran mutatták föl igazolványukat.

– Központi Lélekügyelet.

– Uraim, az isten küldte önöket! Segítsenek! Mentsenek meg!

Letelepedtek mellém. Egyikük tőlem jobbra, a másik balra.

– Nézzék... – mutattam a sebesült lábamat.

– Válaszoljon kérem: szereti ön Fuchsot?

Nyöszörögni kezdtem.

– Uraim az ég szerelmére ...

– Ne féljen, nem ütünk – szóltak hűvösen. – Őrizze meg a nyugalját, és a saját érdekében legyen becsületes. Szereti ön Fuchsot?

– Ki az a Fuchs? Esedezem! Kicsoda? Tudni szeretném!

– Magas kitüntetést fog kapni – biztattak. – Igen magas kitüntetést. Csak legyen becsületes. A saját érdekében. Nos, szereti ön Fuchsot?

– Kérem, kérem – rimázkodtam összefűzött kézzel –, kérve kérem önöket! Én rengeteg embert ismerek. Roppant sok embert... Az utcában is szinte mindenkit... De ezt a Fuchsot, uraim, Krisztus sebeire esküszöm, hogy őt nem, nem ...

– Hallgasson! – Arcukon megfeszült a bőr. – Szereti ön Fuchsot? Gyerünk! Beszélni!

Lehorgasztottam a fejem.

– Nem tudom – suttogtam. – Nem ismerem ...

Felálltak. Kötelet vettek elő, és az asztalra tették. Aztán egy fiolát is odaraktak mellé.

– Választhat. A méreg talán kényelmesebb. Elnézést a háborgatásért.

Egyikük a rádió-magazint kezdte böngészni, a másik hasra feküdt a pamlagon, és a bőrkötéses Baudelaire-be mélyedt...

Mindezek után fölébredtem.

A szívem zakatolt.

„Nahát – gondoltam. – Jó kis marhaságokat álmodom össze!”

A szobában egy sereg fiatalember nyüzsgött.

Felborították a bútorokat, és a könyveim közt kutattak. Mellükön géppisztoly csüngött.

Kiugrottam az ágyból.

– Miféle vicc ez? Azonnal takarodjanak!

Az egyik szakállas rám fogta a fegyverét.

– No, szereti ön Fuchsot?

Kihúztam magam.

– Igen. Szeretem!

Valamennyien tisztelegtek. Libasorban vonultak el.

Átmentem a szomszédomhoz, és megkérdeztem:

– Szereti ön Fuchsot?

A fejét rázta. Megfojtottam egy zsineggel, majd kiszúrtam a szemét.

Most már valóban szeretem Fuchsot.

Éjjel déli tizenkettőkor

Beléptem az ajtón. Valaki szájon vágott.

– Pardon, nem önt akartam.

Ajkamon kiserkent a vér. Vakon botorkáltam. Sötét volt. Valami nagyot durrant. Többen, köztük néhány nő is, csengőn felkacagtak.

– Lárifári – mondta valaki.

Macska lépdelt a levegőben. Éppen fölöttem megállt. Ezt onnan tudom, hogy villogott a szeme.

– Bocsánat – szólt félszegen. – A mellékhelyiséget keresem.

– Nem vagyok idevalósi. Mondja, pajtás, lehet errefelé valamit inni?

– Goethe vagyok – mondta egy hang. – Hallott már rólam, fiam.

Beljebb nyomakodtam. Mécses pislákol a sarokban. Egy hálósipkás úr ágytálon ült, és fütyörészett.

Keresztülbuktam egy széken. Csizmás láb hágott a nyakamra.

– Megvagy, piszok!

– Tévedés – nyögtem. – Engem nem Ferdinándnak hívnak.

– Ja, az más...

Repülő csészealj ütközött a fejemnek. Egy buzi hozzám törleszkedett.

– Nem haragszol? – suttogott. – Nézd, milyen szép a farom.

– Elnézést. Én csak inni szeretnék valamit.

– Disznó! – hörögte a homokos. – Segítség! Mentsenek meg! Egy Ferdinánd!

Kétfejű kutya ugatott. Belemart a lábamba.

– Jaj, ez fáj!

– Igazolja magát! – rivallt rám egy hang.

A zseblámpa mögött pápaszemes csősz állt, szúrós hegyű bottal a kezében.

Autó jött nesztelenül, és elgázolt.

Á csősz az igazolványomat forgatta.

– Halálra ítélem.

– De hát én nem Ferdinánd vagyok! – kiáltottam.

– Akkor menjen a dolgára. Hülye! Feltartja a forgalmat.

Havazott. A rekamién három öregúr seggrepacsit játszott. A rádióból dzsessz rikoltott.

– Hol lehet itt inni? A szentségit...

Dühödten törtetem előre. Körös-körül kombinés nők heverték. Egy körszakállas férfi gitározott.

Felrecsegett a hangszóró.

– Figyelem! Figyelem! Mindenki őrizze meg a nyugalma!

Géppuskasorozat süvített el a fülem mellett.

Behúzódtam az első ruhásszekrénybe. Egy rohamsisakos katona ajkára tette az ujját.

– Pszt! Azonnal rohamozunk.

– De nem velem! Én inni akarok!

– Menjen az anyjába! Maga biztos Ferdinánd. Hé, őrség! Leütni!

Kiléptem a szekrényből. Hullába ütköztem. A csillárról lógott. Mellén tábla: „Így jár minden Ferdinánd”.

– Nem vesz lottót? – kérdezte kalitkájából a kanári. – Ha tőlem veszi, ötöse lesz.

– Inni akarok! – üvöltöttem. – Hát nincs ebben a rohadt krecliben egy pofa konyak?

Egy vastag hang ünnepélyesen mondta:

– Liberté, égalité, fraternité ...

Az ablakon fehér köpenyes alak lépett be. Törét a mellemnek szegezte:

– Stop! Mit keres itt?

– Maga mit keres itt?

– Rohamosztagos vagyok. Mi az utolsó kívánsága?

Sarkon fordultam, és rohanni kezdtem.

– Hahaha – dühögött mögöttem a nevetés.

Gyermekkórus énekelt:

– Se-he-gi-híts me-heg, jó-hó-hó U-urunk ...

Jobbról libasorban futballcsapat közeledett.

– Hajrá, fiúk! Hol tudnék itt inni valamit?

Forró kar ölelt át. Egy hang mindenféle csacskaságokat lihegett.

Ráléptem a fejére.

– Kiirtunk, Ferdinánd! – mennydörögte valaki. – Szabadon akarunk élni! Hahó!

Zúgó taps.

Az asztal alatt mise folyt.

– Pater noster, Pater omnipotens ...

Sűrű cigarettafüst kóválygott.

– Szervusz – mondta a volt feleségem én félek itt.

– Fogd meg a kezem.

Mindenütt akasztott tetemek függtek.

– Inni kéne – suttogtam. – Semmi mást, csak inni még egyszer ebben a bűdös életben.

– Kérem tisztelettel, itt elgázosítunk – pattogott egy hang. – Felsőbb parancs. Mondjanak fohászt.

Az alácsüngő kötélén kifestett bohóc ereszkedett le.

– Jöjjenek velem.

Mentünk vele.

– Maga ugye Ferdinánd? – kérdezte együttérzően. – Én Ferenc vagyok, de magával mindig szimpatizáltam.

– Maga igen jóképű férfi – mondta a volt feleségem. – Nem néger vagy dzsesszdobos véletlenül?

Egyre magasabban jártunk. A kötélen, melyen fölfele kapaszkodtunk, lágyan ingott.

– Esküszöm, csak inni akarok valamit – magyaráztam. – Akármit, csak ne sör legyen, ha egy mód van rá.

– Halt! – reccsent egy hang. – Hände hoch! Wer da?

– Ajjaj – szólt a bohóc. – Már ezt is elfoglalták. Csúszhatunk vissza. Szar hely ez az Európa, mindig tudtam. Magának mi a foglalkozása?

Vállat vontam.

– Inni kéne.

Lefelé csúszunk, majd átröppentünk egy trapézra.

Vadászgép körözött. Mélyrepülésbe ereszkedett és géppuskázott.

– Magát keresi – nézett rám a bohóc. – Holnap már a Ferencekre is sor kerül.

– Jó volna kikerülni ebből a lakásból – mondta a volt feleségem, és remegett a hangja.

A szomszédos kötélén görények ereszkedtek le. Sisakjuk és géppisztolyuk tompán csillogott.

A bohóc dörmögött.

– Kutyaszorító. Nekem már fáj az ülepem ezen a trapézon.

– Inni kell – mondtam részegen bátrabb az ember. És ne lenne ilyen rohadt sötét. Hány óra?

Volt feleségem megnézte világítólapos karóráját.

– Dél van. Déli tizenkettő.

– Nem bírom tovább – szabadkozott a bohóc. – Ne haragudjanak. Macskásra zsibbadt a fenekem.

Átlendültünk a kötélre. Lefelé csúszunk.

A csilláron kör alakban tucatnyi ember függött. Megismertem apámat és a barátaimat. Meg C.-t, S.-t, a két T.-t, L.-t. De ott lógott J. is meg Zs. (de fura), és a kis B.

Eltakartam volt feleségem szemét.

– Ne nézz oda!

– Ismerte őket? – kérdezte részvétellel a bohóc.

A lakás parkettjén álltunk.

– A haza – ordított valaki. – A haza. A haza! A ha-za-a.

Kopaszodó fej hajolt fölénk. Mosolygott.

– Goethe vagyok.

– Aha – bólogattam. – Mi már találkoztunk egyszer.

A bohóc oldalba bökött.

– Hát, sajna ...

Görények álltak mindenfelé. Géppisztolyaikat ránk szegezték.

Volt feleségem sírva fakadt.

– Ne bőgj! – förmedtem rá. – Mit vagy úgy oda? Csak ihatnék még egyet utoljára ...

Dús keblű, mezítelen nő lépett hozzánk. Karján kisdedet tartott.

– Én vagyok a Nagyboldogasszony. Halálra vagytok ítélve, Ferdinánd.

A gramofon tölcseréből Elvis Presley vartyogott.

– Imádkozzatok – szólt a Nagyboldogasszony.

A görények közeledtek.

Fölöttünk Európa

A szennyvíz már a nyakamig ért. És egyre emelkedett. Két patkány érdeklődéssel figyelt.

– Tíz perc – szólt az egyik.

– Húsz – így a másik.

Láttam, stopperórát vesznek elő.

– Tiltakozom! – hördültem fel. – Az én bőrömre ne merészeljenek ... Hallják-e?

– Kuss – mondta egy hulla.

A víz színén lebegett, és ezt az egy szót hajtogatta. Már egy órája megfulladt, de a fejében még nem járt le a szerkezet.

– A Rumbach utca alatt vagyunk – magyarázta valaki.

– Segítség! örült! Fölöttünk a Fleet Street... Nem látják a táblát? „No smoking!”

– Esküszöm a madonnára, hogy amikor megnyílt alattam az aszfalt, galambokat ettem a Piazza del Popolón.

– Marha! Hogy lenne a Graben Rómában?

Nyájas, kopasz úr sodródott mellém. – Maga hány centi?

– Százhatvannyolc.

– Álljon lábujjhegyre – tanácsolta.

Már csak a feje búbja látszott. Melegen kezét szorítottunk, aztán elmerült.

– Kiröhögöm a világot – hetykélkedett egy kosárlabdás. – Itt mindenki rég puffadt hulla lesz, amikor én még mindig ...

Zsebkendők lobogtak mindenfelől.

– Amerika! Amerika!

A US Navy Independence nevű cirkálója bukkant elő.

Egy nő felsikoltott.

– Szatír! Eressze el a fenekemet!

A cirkáló tüzet nyitott.

– Schwarz az oka mindennek – mondta valaki. – Nigger.

Zengett a Stars and Stripes.

– Galádság! Ellopták a csekkfüzetem! – háborgott egy munkásvezér.

A lé az államot nyaldosta. Lábujjhegyre álltam.

– Öt perc – mondta a kövérebbik patkány.

– Tíz – vitatkozott a másik.

Apácák hűsítőket osztottak szét.

– Öszentsége imádkozik.

Egy szakállas öregúr a pápaszemét tisztogatta.

– Éppen feltaláltam ... khm ... khm ... a rák elleni szérumot. Kellett nekem a Boul' Mich'-en sétálnom? Sajnálatos ...

Denevér röpdösött. Prospektusokat szórt le. „Tegye pénzét takarékbába!”

– Egy húszasért fájdalom nélkül megölöm – súgta a fülembe egy ember, és a pisztolyát mutatta. – Beretta ...

– Kuss! – süvítette utoljára a hulla. Nagyot kattant, és elnémult.

– Jövőre az Opelünket kicseréljük egy Mercedesre – csacsogott egy fonnyadt hölgy magasra tartott orral.

Lelkes taps zúgott fel. Karok lendültek a magasba.

– 1966 a miénk!

Elvetélt magzatokat sodort az ár.

Egy dizóz a szerelemről lihegett.

Kamaszok onanizáltak a víz alatt.

– A felszerelési tárgyalások biztatóan haladnak – jelentette ki a rendkívüli és meghatalmazott miniszter.

Néhány macskacápa Henry Moore-t dicsérte.

– A sztrájkot levertük – jelentett strammul egy csendőr kapitány.

– O, Sole mio! – Gondola surrant el vérbajos nászutas párral.

Zöld transzparens feszült ki.

„Ünnepel az egész város, Bajnok lett a Ferencváros!”

– Még két perc – pillantott felém a kövér patkány.

– Négy – ellenkezett a társa. – Ne tessék csalni, Kubala úr!

Hidroplán berregett.

– Az ENSZ-akció! Az ENSZ-akció!

A gép néhány stollwerket dobott le, majd elhúzott. Herbert von Karajan vezényletével feldübörgött a IX. szimfónia.

– Helyzetünk, mint olyan, határszituáció – magyarázta egy filozófus.

Két superman a proskribáltak névsorát állította össze.

– A Ciklon B-t ismét az I. G. Farbentől kellene, Herr Obersturmbannführer – beszélgetett néhány komoly arcú úr.

Fanfárok harsogtak.

– The President – koppantott botjával a hopmester.

– The President of the United States...

– Csak a sárgák le ne dobják az atombombát! – riadozott egy női fodrász.

Rikkancs üvöltött.

– Ember a Marson! Szenzációs különkiadás!

– A százhatvanhét centisek kielégítően megfulladtak – közölte a megafon.

– Elvtársak! A forradalom beteljesült! – mondotta Christian Dior, a divatikirály.

– Vesztettem – morogta a kövér patkány, és az öklét rázta felém. – Hogy nem sülsz le a pofájáról... Hiszen lábujjhegyen áll! Csaló!

A lé már a szájamig ért.

Egy géplakatos halkán megkérdezte:

– De azért győzni fogunk?

– Feltétlenül – intettem neki, azzal megfulladtam.

TÜDŐSZANATÓRIUMI TÖRTÉNETEK 1962-BŐL

A hamiskártyás

– Az egy főre eső lábvíz Európában – mondta Terstyánszky úr, az öreg biztosítási ügynök. – A lábmosás emelkedő tendenciája a népi demokráciában a tőkés Nyugattal szemben ... Csak látták volna azokat a mesés grafikonokat! A párttitkárunk a hetedik mennyországban érezte magát. – Nyögdécselve megigazította a kötést a hóna alatt, és hanyatt dőlt a magasra polcolt párnán. – A viláért sem akarom megbántani párttitkári érzelmeiben, Stefanik úr – pillantott a bányászra –, de ha az az elvtársa kiteszi a fejét meg a seggét az ablakba, maga azt hiszi, hogy ikertestvérek.

Stefanik tüskésre nyírt, deres haját simogatta; szemlátomást nem volt elragadtatva a történet bevezetésétől.

– Micsoda marhaság lesz ez? – dörmögte lágy, palócos kiejtéssel.

– Egyáltalán nem lesz marhaság – ellenkezett a kisöreg. – Felelősségem teljes tudatában jelenthetem ki, hogy a szóban forgó lábmosás históriája, amelyben Terstyánszky Ernő meglehetősen szerephez jutott, ékesen jellemzi a magyar fejlődés egész karakterét.

– Nofene – csodálkozott rá Stefanik, bár széles arcáról nem tűnt el a gyanakvás, s átpillantott a szoba harmadik ágyára, ahol dr. Bozsik, a csontsovány, gyomorbeteg küllemű ügyvéd gubbasztott. – Lássuk hát, mi sül ki belőle!

Délután volt, a napi csendes kúra ideje, de ma elbliccették, és egy kis titkos poharazgatást csaptak itt hármásban, annak megünneplésére, hogy Terstyánszky úr megtudta a délelőtti kontrollon: a műtétje, minden jel szerint, kitűnően sikerült. Stefanik most töltött a demizsonból, melyet hazulról csempészték be neki a legutóbbi látogatási napon, és titokban elmosolyodott. Vasból van ez a kisöreg, gondolta. Ha nyitott pizsamakabátja alól nem látja elővillanni a vastag kötést, aligha hiszi el, hogy ez a hetven fölötti apró kis ember nemrég nehéz operáción esett át. Ahogy Terstyánszky úr ott trónolt az ágyban, bepólyált hátát a párnának vetve, fénylő, tojáskopasz kobakjával, pufók és derült ábrázattal, ravaszksávan csillogó szemmel, maga volt a testet öltött derű és egészség.

– No, hát halljuk – mondta Stefanik, miután kiitta a borát. – Hol történt a história? Hol és mikor?

A kisöreg fölemelte a poharát, egy pillanatra elgyönyörködött a ragyogó, rubintos

vörös borban.

– Inotán – felelte. – Inotán, ötvenegyben.

– Inotán? – Stefaniknak leesett az álla. – Hogy a csudában került maga Inotára?

Terstyánszky úr kuncogott, bár nem a legderűsebben. – Hát, nem éppen szabad akaratomból...

– Közveszélyes munkakerülés, mi? – szólalt meg rosszmájúan dr. Bozsik. – Avagy tiltott szerencsejáték? Halljuk, Terstyánszky, dicsekedjék csak! – És szigorúan tekintett a bányászra. – Tudja, hogy mi a breton-keverés? Nekem egy könnyelmű pillanatában bemutatta. Alávaló svindli. Eszébe ne jusson valaha is kártyázni ezzel a sipistával !

– Az esze tokját, drága doktor úr – pillantott rá nyájasan a kisöreg. – Maga hírből sem ismeri a talentum adta méltóságot. Mondja, kérem, el tudja képzelni, hogy Yehudi Menuhin koncertet adjon egy bárzongorista kíséretével? Ugye, nem? Hát, Terstyánszky Ernő sem ült le soha életében szurokmadarakkal olyan asztalhoz, ahol komoly játék folyt, komoly tétre. Jelzem, ez nem is annyira tisztesség, mint inkább önérzet dolga.

– Örülök, hogy jelzi – epéskedett dr. Bozsik. – Még sírva találtam volna fakadni ennyi nobilitás hallatán.

– Ami pedig a breton-keverést, a volta-ütést meg a többi huncut kunsztokat illeti – folytatta háborítatlanul a kisöreg –, biztosíthatom, kedves doktor úr, hogy kitanult gamblerek társaságában annyira sem menne velük, mintha széllel szemben próbálna pisálni. Egyébiránt hadd hívjam fel a szíves figyelmét arra a körülményre, hogy Terstyánszky Ernő büntetlen előéletű. Terstyánszky Ernőnek, uram, sohasem volt afférja a törvénnyel.

– Ez legfeljebb csak a törvény tökéletlenségét bizonyítja – lőtt vissza az ügyvéd.

Naphosszat egymást szekálták, főleg azóta, hogy a kisöreg az ágyához volt láncolva, s félő volt, hogy most is belemerülnek szokásos kötözködésükbe. Stefanik jónak látta, ha közbeavatkozik.

– Halljuk hát – nógatta Terstyánszky urat. – Ötvenegyben Inotára került... és nem köztörvényesként...

– Szó sincs róla – méltatlankodott a kisöreg. – Ellenséges, osztályidegen elemként. Holmi, állítólagos, népidemokrácia-ellenes izgatás ... – Közben behunyt szemmel, túláradó gyönyörrel hörpintette ki a poharát, de nem ám egy hajtásra, kontármód, ahogy a két szobatársa, hanem vérbeli ínyencként ízlelgetve, forgatva meg a szájában minden egyes kortyot. – Az előzményekhez ugyanis hozzátartozik – folytatta aztán, letéve a poharát –, hogy a fenti nyomós indokokból kifolyólag ezerkilencszázötven december harmincegyedikéi hatállyal rendőrhatóságilag kiutasítottak Nagy-Budapest egész területéről.

– Kitelepítés?

– Nem, legalábbis nem formailag. Nem jelöltek ki megszabott tartózkodási helyet. Budapesten kívül szabadon mozoghattam.

– Csak a fővárosi lakhatást vonták meg – bólintott az ügyvéd. – Ez volt az enyhébbik eset.

Stefanik is bólintott, de jobbnak látta nem firtatni. – No, és aztán ... aztán mi történt?

Terstyánszky úr a vállát vonogatta. – Holmi lakás- és vagyonekobbzás. Én meg a nyakamba vettem az országot. Némi érdektelen viszontagságok után végül Inotán kötöttem ki.

– Engem hónapokon át azzal etetett – krárogott megvetően dr. Bozsik. –, hogy

Dunapentelén volt kultúrfelelős.

– Hogyne – hagyta rá a kisöreg –, valaha meg Biarritzben krupié. Ha számításba veszem, hogy viszontagságos életem folyamán mintegy negyvenféle foglalkozást űztem, kétségtelenül ez a két időszak volt életem mélypontja.

Az ügyvéd legyintett. – Hiába is csüri-csavarja, Terstyánszky, amióta fölmetélték, többet konfabulál, mint azelőtt. Továbbá az sem tetszik nekem, hogy újabban nyakló nélkül politizál, és minden alkalmat megragad, hogy szidhassa a rendszert.

– Semmi konfabulálás – tiltakozott a kisöreg. – Ami a rendszer szidását illeti, abban már akad valamicske igazság, magam se tagadom. De először is garantálhatom, hogy minden más rendszert sokkal jobban tudok szidni, másodsor pedig az én esetemben, amint elmondandó történetemből is kiviláglik majd, ez a szidás kizárólag népen belüli, hogy azt ne mondjam, Terstyánszky-ságomon belüli ellentmondás, tehát korántsem antagonisztikus.

– Hm!... – hökkent meg dr. Bozsik, és olyan savanyú kifejezés jelent meg amúgy is örökké savanyú ábrázatán, hogy Stefanik önkéntelenül is elnevette magát. Busa szemöldöke alól elővilágító, jóindulatú kék szemével már megenyhülten vizsgálgatta a kisöreget.

– Folytassa csak – nógatta ne hagyja zargatni magát. Engem már, biz' isten, egész fölcsigázott! Szóval Inotára került. Az építkezésre? De hát mi az ördögöt csinált ott?

– Mint ellenséges, osztályidegen elem, segédraktárnoki minőségemben derekasan kivettem a részemet a November 7. Erőmű építéséből. Rettenetes munkaerőhiány volt ott, kérem. Így aztán priusz ide, priusz oda, két kézzel kaptak utánam abban a mizériában, pláne amikor kiderült, hogy valójában nagyon is használható osztályellenség vagyok én.

– És ott volt a buta párttitkár?

– Ott bizony – bólintott a kisöreg, s közben bámulatosan mozgékony arcán úgy váltakoztak a legkülönbözőbb grimaszok, hogy megint csak nevetni kellett rajta. – Azt hiszem, minden különösebb fantázia nélkül is elképzelhető, hogy egy majd kétméteresre sikeredett, legalább ötnegyed mázsát nyomó hústorony, aki ráadásul még párttitkár is, mennyire ott tud lenni azon a helyen, ahol éppen van. Irdatlan természeténél, mondhatom, csak a butasága volt irdatlanabb. Meg sem kísérelm, uraim, hogy leírjam önöknek, mert bármilyen megjegyzés lerontaná annak a piramidális butaságnak már-már megindító szépségét. Egyszóval: ritka nagy barom volt. De meg kell adni, okvetlenül a jóindulatú barmok közül. Egyébiránt Sillye Balázsnak hívták, és akadtak tanúk, akik szentül állították, hogy hibátlanul le tudja írni a nevét.

– Jó kis firma maga – dohogott Stefanik, de már csak mosolygott. Mint mindig, Terstyánszky úrban most is volt valami ellenállhatatlanul lefegyverző. – Hanem azt még mindig nem értem – tette hozzá –, hogy mi köze volt a buta párttitkárnak a lábmosáshoz.

– Ő volt az első, akit meg kellett nyerni a lábmosás ügyének.

– Aha – nyomta el a mosolyát Stefanik –, szóval ő sem mosta a lábát.

– Nem hát. Uradalmi cseléd volt azelőtt, és a Festeticsek latifundiumán tudtommal nem kergették éppen ustorral a zselléreket, hogy mossák a lábukat. Miután tehát Terstyánszky Ernő megérkezett Inotára, hogy építse a szocializmust és a helyszínen alaposan körülszimatolt, kénytelen volt megállapítani, hogy a szocializmus építése, tisztesség ne essék szólván, elég büdösen folyik. Önöknek bizonyára sejtelmük sincs róla, hogy egy tizenöt fős barakkban micsoda bűzegyveleget hoz létre harminc mosdatlan láb.

Az ügyvéd az orrát húzogatta. – Pfúj! Valami kevésbé gusztustalan témát is választhatott volna, Terstyánszky ... – De a bányász közbevetette, hogy akár tetszik, akár nem, az új társadalmat sehol sem rózsaszínű kékent ficsúrok építik.

– Ez igaz – helyeselt készséggel Terstyánszky úr –, hiszen már Lenin is megmondotta, hogy a szocializmushoz vezető úton olyan lábakkal kell járdalnunk, amilyenek a rendelkezésünkre állnak, ámde engedelmükkel, abban már kételkedem, hogy azt is hozzáfűzte volna, miszerint szilárd léptű lábainknak okvetlenül büdöseknek kell lenniük. Sőt pontosan az ellenkezőjéről vagyok meggyőződve. Tudniillik, ha igaz, amit alapfokú marxista szemináriumi tanulmányaim során szerencsés voltam elsajátítani, jelesül azt, hogy a tömegeket építésre kell szervezni, mert éppen az építés által lehet nevelni és forradalmasítani őket, akkor ez az elméleti sarkigazság véleményem szerint érvényes arra is, hogy tántoríthatatlanul előrehaladó lábaink éppen az előrehaladás folyamata közben tisztuljanak meg és áraszsanak éjjelente kellemes szappanillatot.

– Terstyánszky Ernő elmélyíti a marxizmust – káromta dr. Bozsik, és alattomos pillantást vetett rá. – Nekem itt csakugyan bűzlik valami, de nem az, ami magának. Az a gyanúm, hogy túl kényes az orra. Ez pedig individualizmusra vall.

A kisöreg vette a lapot. – Gondolja, doktor úr? – kérdezte barátságosan. – Nos, az meglehet kérem, hogy Terstyánszky Ernő származásánál és neveltetésénél fogva a sajnálatosan elmaradt országos átlagnál jóval érzékenyebb szaglószerével rendelkezett. Felőlem ezt akár individualista tulajdonságnak is elkönnyvelheti, kedves doktor úr, vagy akár másodlagos osztályrajtosságnak, ahogy magának tetszik. Csakhogy a kérdéses esetben kifinomult szimatát Terstyánszky Ernő egyáltalán nem használta fel ürügyül individualista elkülönülésre, hanem éppenséggel a közösség rendelkezésére bocsátotta. A kollektíva üdvére és épülésére óhajtotta volt kamatoztatni ... Min mulatnak, uraim? Én ebben semmi mulatságosat nem találok. Ha belegondolok abba, hogy az inotai kooperáció építkezésében sok ezren vettek részt, akkor becsületesen el kell ismerniük, hogy a lábmosás korántsem nevezhető smonca ügynek.

– Nem hát – bólogatott Stefanik –, persze hogy nemi

– A mi részlegünkben – magyarázta Terstyánszky úr –, a bérlista tanúsága szerint, négyszáznyolcvankét fő dolgozott. Mármost ha ebből leszámítok is circa háromtucatnyi mérnököt, műszakit, magamfajta deklasszált elemet, valamint a lábápolásra is szigorú gondot fordító, osztályöntudatos kőművest, még mindig marad négyszáznegyvenöt mosdatlan láb. Ez ugyebár testvérek közt sem csekély summa ...

– Az összeadás téves – szakította félbe ismét az ügyvéd. – Egy láb kimaradt az összegből.

Stefanik szemrehányóan nézett rá, hogy mi a fenének kukacoskodik még ebben is, de a kisöreg élénken megdicsérte: – Igen helyes észrevétel, doktor úr! Ám a végsumma mégsem hibádzik, tudniillik Kahulics bácsi, az éjjeliőr féllábú volt.

– Mindezek után – folytatta aztán – önök is igazat adhatnak Terstyánszky Ernőnek, aki egy szép napon gondolt egy nagyot és merészet, s e szavakkal állított be a pártirodára: „Kedves Sillye elvtárs, ez így nem mehet tovább ..Hazudnék, uraim, ha azt állítanám, hogy Sillye Balázs rokonszenvvel hallgatta meg a panaszaimat, de becsületére legyen mondva, meghallgatta. Azután feletta barátságatlanul csak annyi megjegyzést tett: ha valóban úgy áll a dolog, hogy a proletariátusnak még a szagát sem állhatom, akkor a legokosabb, amit tehetek, hogy kikérem a munkakönyvem, és elkotródok az építkezésről. Iparkodtam meggyőzni, hogy bennem szikrányi averzió sincs a proletariátus iránt, én csak a lábszagot utálok, arról viszont a világegyetem sem hiszem, hogy a proletariátus jellegzetes tulajdonsága volna. De hasztalanul. Láttam,

hogy minden szavam csak falra hányt borsó, és csak Sillye elvtárs bizalmatlanságát fokozom.

– Nem maradt más hátra, kidobtam az adumat. Emelt hangon a tudtára adtam, hogy a legkevésbé sem önös indítékokból fordultam hozzá, hanem azért, mert elvi kérdésről van szó, és az elvi kérdéseknek ő a helyi illetékese. Ezzel sikerült meglepnem. „Micsoda? Még hogy a lábszag... elvi kérdés?” „A lehető legnagyobb mértékben” – erősítettem meg, hozzátéve, hogy egy olyan öntudatos bolseviknek, mint amilyen ő, ezt igazán könnyű belátnia. Hiszen a lábmosás mint olyan, okvetlenül a felépítmény kategóriájába tartozik, mivel szükségképpen magába foglal bizonyos ideológiai tartalmakat. Jelesül, az átkos múlt visszahúzó erőként jelentkező maradványainak a problémáját. S minthogy tudjuk, miszerint a felépítmény visszahat az alapra és formálja azt, korántsem lehet közömbös a számunkra, hogy miként hat rá vissza: jól avagy károsan? Ha ugyanis bűnös közönnyel viseltetünk az iránt, hogy dolgozóink mossák-e a lábukat vagy sem, természetesen továbbra sem fogják mosni, miáltal akaratlanul is hozzájárulunk ahhoz, hogy a dolgozó tömegek változatlanul az elmaradottságnak abban a megalázó állapotában vesztegeljenek, ahová egykor kizsákmányolóik süllyesztették le őket. Mármost szerezhethetünk-e ennél nagyobb örömet az osztályellenségnek, melynek nincs hőbb vágya, mint hogy a proletariátus továbbra is elmaradottságban leledzzék. „Hm – mordult fel Sillye elvtárs. – Így, első hallomásra van benne valami. Am végleg lefegyvereznem csak akkor sikerült, amikor egy szerencsés fordulattal felhívtam rá a figyelmét, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom dicső győzelme után a bolsevik párt vezetői egyik legsürgetőbb feladatuknak tekintették az oroszországi gőz- és kádfürdők kisajátítását és ingyenessé tételét az egész dolgozó nép számára, mivel tudták, hogy a mosakodás minden válfaja, beleértve a lábmosást is, fegyver, amelyet ki kell csavarni az osztályellenség kezéből, s át kell adni a legszélesebb tömegeknek. Vagyis hát dicsekvés nélkül kijelenthetem önöknek, uraim, hogy érvelésem óriási hatást tett Sillye elvtársra. Ha létezik reveláció – ez volt az. „Igaza van – kurjantotta el magát, görögdinnye nagyságú öklét az asztallapra zuhintva –, igaza van, a szentségit, ezerszer is igaza!”

– Összeült hát pártvezetőségünk, és alapos elvi vita után úgy döntött, hogy bár Terstyánszky Ernő burzsoá-kispolgári beütés, az adott kérdésben helyes álláspontot foglal el, amely összhangban áll a Magyar Dolgozók Pártja második kongresszusának határozataival, s ezért fölemelt ötéves tervünk célkitűzéseinek a szellemében haladéktalanul hozzá kell látnunk a lábmosás terén mutatkozó súlyos helyi hiányosságok kijavításához. Vagyis az a nagy megtiszteltetés ért, uraim, hogy a népi demokrácia, fennállása óta első ízben, bizalmat szavazott nekem. Mi több, bizalma fokozott kinyilvánításaképpen felszólított, hogy a mosdatlan lábak ügyét vegyem a kezembe, és társadalmi munkában azonnal fogjak hozzá az áldatlan állapotok felszámolásához.

– Hiába nevetnek, uraim, ezt a támogatást én nem becsültem le. Éppen elég zegében-zugában megfordultam már a világnak ahhoz, hogy tudjam: a monte-carlói kaszinótól a londoni üdvhadseregig a földkerekség minden jelentősebb vállalkozása szilárdan megvetett ideológiai fundamentumra épül. Nagyon is csalatkoztak hát azok az elvtársak, akik a pártvezetőség egyöntetű bizalomnyilvánítása ellenére meglehetősen gyanakvással fogadták lábmosásfelelősi kinevezésemet. Ez a gyanakvás még jó darab ideig megmaradt, és az igazat megvallva, maga Sillye elvtárs sem volt teljesen mentes tőle. Ez akkor derült ki, amikor szokásos esti ultipartink közben, amelyen kettőnkön kívül egy volt balmazújvárosi partizán, továbbá Bablana Károly sztahanovista kőműves és kibicként Schönfeld Lipót bérelszámoló is részt vett, előterjesztettem két pontba sűrített akcióprogramomat. Mivel Sillye elvtársnak aznap este különlegesen jó lapjást biztosítottam, fenntartás nélkül egyetértett az első pontba foglaltakkal. Nevezetesen

azzal, hogy a legöntudatosabb párttagokból alakítsunk egy aktív magot, amelyre szervező munkánkban szilárdan támaszkodhatunk. Ám a második ponttal, amely a „lépésről lépésre győzni” módszer alkalmazását indítványozta a konkrét helyi viszonyokra, már egyáltalán nem értett egyet. Ezért főleg magamat kellett kárhozhatnom. A játék ördöge ugyanis bűnösen elragadott. Elkövettem azt az öreg hibát, hogy elfogtam az ultiját, holott szégyenszemre öt aduapot tartott a kezében. A csúfos fiaskó és a többiek dörgő hahotája úgy felhergelte, hogy hallani sem akart többé a „lépésről lépésre győzni” módszer alkalmazásáról, hanem az asztalt csapkodva azt követelte, hogy felemelt ötéves tervünk határidő előtti teljesítéséhez hasonlóan a lábmosás bevezetését is kettőzött ütemben valósítsuk meg. Először is figyelmeztettem rá, hogy guberálja le a veszteségét, majd óva intettem attól, hogy a dolgot elhamarkodja. Hacsak nem akarunk látszatsikereket aratni, mondtam, akkor bizony türelmes és szívós nevelő munkát kell kifejtenuk, s ez sok időbe kerül, máskülönbén ugyanolyan pancser módra befuccsolunk, ahogy ő az ultimójával az imént. Erre vérben forgó szemmel a tudomásomra hozta, hogy a körmömre fog majd nézni, ha a lábmosás bevezetésével gatyázni merészelek. Mit tehettem volna? Engedtem. Amilyen rabiátus ember volt, dühében még rám borította volna az asztalt.

– De már az első tapasztalatok is engem igazoltak. Az aktív mag ugyan napok alatt létrejött, mivel a taggyűlés határozattá emelte, hogy ezentúl, súlyos fegyelmi terhe mellett, valamennyi párttagnak és tagjelöltnek kommunista kötelessége az esténkénti lábmosás, de amint sejtettem, ez csak kiindulásnak volt elegendő. Mert bármilyen felemelő látványt nyújtottak is az elvtársak, ahogy estelente komor arccal a lábukat áztatták a barakkok előtt, bámulatos önmegtartóztatással túrva a kevésbé öntudatos dolgozók vaskos és bomlasztó gúnyolódását, példájuk egyáltalán nem talált követőkre. Sillye Balázs párttitkár ekkor ismételten önkritikát gyakorolt. Hozzárult, hogy munkánk súlypontját az agitációs és felvilágosító feladatokra helyezzük át, s hogy pártonkívüliek bevonásával létrehozunk egy öttagú operatív bizottságot az ügyek irányítására. A bizottság az ultiparti tagjaiból, Schönfeld Lipót párton kívüli bérelszámoló bevonásával, azon nyomban megalakult. A nevezett bizottság pedig első ülésén, Sillye elvtárs indítványára, engem kooptált elnökévé, s az ideológiai ellenőrzés jogát fenntartva, gyakorlatilag szabad kezet adott elgondolásaim végrehajtására. A munka oroszlánrésze tehát reám hárult, de én boldogan vállaltam. Annál is inkább, mivel Sillye elvtárs, becsületére legyen mondva, többé nem keresztezte elképzeléseimet, sőt az operatív bizottságban valamennyi vitás kérdés tárgyalásakor az én pártomra állt. „Az az ember – jelentette ki egy ízben mogorván –, aki akkor fogja el Sillye Balázs ultiját, amikor csak akarja, mindenképp alkalmas rá, hogy a Tiszta Lábbal Inotáért mozgalom teljhatalmú irányítója legyen.”

– Szerénytelenség nélkül mondhatom önöknek, uraim, hogy élni tudtam a bizalommal. Csakhamar örvendetes eredményekről adhattam számot. Jómagam, aki hajdanában-danában a reklámszakmába is belekóstoltam, mindenkor nagy fontosságot tulajdonítottam az ügyes, blikkfangos propagandának. S mivel szeminárium kötelező olvasmányaim egyikében örömmel felfedeztem, hogy ebbeni véleményemben Lenin elvtárs is osztozik, hangsúlyozván a jelszavak megválasztásának kivételes jelentőségét, a forradalmi vezetésben, teljes gőzzel hozzáálltam agitációnk előkészítéséhez. A helyes jelszavak megválasztása a mi esetünkben a különösen kényes dolgok közé tartozott. Egyetlen dolgozót sem lehetett volna megnyerni az ügynek ilyen jelszavakkal: moss lábat, mert bűdös vagy! Még kevésbé effélékkel: a lábmosás a higiénia elengedhetetlen tartozéka! Ezek a jelszavak részint sértőek lettek volna, részint csak növelték volna az amúgy is általános gyanakvást a haszontalan, úri huncutságnak és passzióknak tekintett lábmosás iránt. Ahhoz, hogy nagy tömegeket bevihezzünk a lábmosásba, más jelszavakra volt szükség. Olyanokra, amelyek tudatosították, hogy a lábápolás az adott

történelmi helyzetben politikailag felbecsülhetetlen értékű, konkrét forradalmi tett, és amelyek dolgozóinkkal megértették, hogy tulajdon emberi felemelkedésük nélkülözhetetlen feltétele is.

– Hát így indultunk neki, kérem. A faliújságok és a csasztuska-brigádok megkezdtek a felvilágosító munkát. Ma is emlékszem még néhány rigmusukra. „*Dúlhat-fúlhat Truman, Horthy / Lábat mos már minden proli!*” *Munkás-paraszt szövetség / A lábmosás egészség!*” „*Kiművelt fő, tiszta láb / Építsd a nép országát!*”

Stefanikra pillantott, aki nem állta meg nevetés nélkül, majd zavartalanul folytatta.

– Egy percig sem hivalkodom azzal, hogy ezek a rigmusok a Parnasszus ormait ostromolták, de jól szolgálták a célt, és megragadtak az emberek fülében. Aztán különböző plakátok jelentek meg, egyik napról a másikra valósággal kitapétázva a barakkok falait. Egy ma már országos hírnevű absztrakt festőművésznőnk, akkoriban még élmunkás fémmázoló, készítette őket remekbe. Az egyiken Sir Winston Churchill uszított a lábmosás ellen, egy másikon Truman elnök ragadta el a négerektől az utolsó vizeslavórjukat is. Egy harmadikon Franco éppen sortüzet vezényelt egy csapat asturiai bányászra, akik a rezsim elleni tiltakozásuk kifejezéseképp, feltűrt gatyaszárral és igen öntudatos arccal a lábukat áztatták. Az irodákban, a raktárakban, a felvonulási épületekben, az ebédlőben, de még a reteráton is öles lózungok függtek. „*Ne engedd át a lábmosás jogát az ellenségnek!*” „*Minden este lábmosással 5 éves tervünk diadaláért!*” „*Az új típusú ember lábat mos!*” „*Tiszta lábbal lépj a szocializmusba!*” Népi táncsoportunk az üveges tánc muzsikájára forró sikert aratott a szappanos táncsal és a lavór-csüördögölővel. öntevékeny színjatszóiink lábmosásra buzdító rövid jeleneteket mutattak be. Egyik szatirikus jelenetükben például két megátalkodott, sötét reakciós vérforralóan ocsmány gúnyolódást folytatott azon, hogy az uralomra került proliscsöcselék el akarja sajátítani a lábmosás művészetét, holott ország-világ előtt ismeretes, hogy a lábápolásra csak jó házból való, finom ízlésű, vérbeli úriembereknek van igényük és tehetségük. A nagyobb hitelesség kedvéért az illető úriemberek szerepét, hosszas rábeszélésemre, Péchy-Pucher Béla egykori bankvezér, a GYOSZ volt elnökségi tagja, és egy Z. Szabó nevezetű, kisajátított földbirtokos volt szíves elvállalni. Szerepüket olyan őszinte átéléssel alakították, hogy csakis Sillye Balázs herkulesi erejének és néhány jelenlevő párttag halált megvető bátorságának köszönhetjük, hogy a felbőszült nézőközönség végül meg nem lincselte őket.

– A rövidke jelenet mindenesetre fényesen beváltotta hozzáfűzött titkos reményeinket. Olyan viharos felháborodást keltett építkezés-szerte, hogy másnapról már tucatjával jelentkeztek lavórért, szappanéért, lábsóéért, és dühödten mosni kezdték a lábukat. A magasépítők pedig röpgyűlésükön felajánlották, hogy Rákosi Mátyás elvtárs közelgő ötvenkilencedik születésnapja tiszteletére, kollektíven bevezetik a rendszeres lábápolást. Felajánlásukat határidő előtt teljesítették, sőt mint utóbb kiderült, voltaképpen még túl is teljesítették, mert néhány különösen lelkes DISZ-ifi nemcsak estelente, de reggel, műszakkezdés előtt is buzgón megmosta a lábát ... Szabadna tudnom, hogy min kacag ilyen jóízűen, Stefanik úr?

S most már határozott méltatlankodással meredt a bányászra, aki a könnyeit törölgette nevében.

– Már elnézést – jelentette ki rosszállóan –, roppant furcsállom, Stefanik úr, hogy éppen ön fogadja ilyen komolytalanul az elbeszélésemet. Nagyon téved, kérem, ha azt képzelem, hogy holmi olcsó viccről vagy vásári komédiáról volt szó. Arról volt szó, kérem, hogy néhány ezer alacsony kultúrfokon élő embert a minimális civilizációs szintre kellett emelni. És engedelmével, ez aligha volt kevésbé lényeges, mint új gyárak vagy erőművek építése.

A bányász kézzel-lábbal integetett, hogy igaza van, maga is teljesen egyetért, de a

nevetéstől még mindig nem tudott szóhoz jutni.

– Az a benyomásom, uraim – folytatta Terstyánszky úr –, hogy önöknek fogalmuk sincs arról, micsoda keserves dolog igényeket teremteni. Olykor bizony mindennél keservebb. Nem dicsekedhetem el azzal, hogy valami alapos ismerője volnék Marx Károly munkásságának, de annyit még én is felcsippenttem belőle, hogy tudjam, mennyit kesergett azon a jelenségen, amit így fogalmazott volt meg: „az elnyomottak átkozott igénytelensége”. És ezt nem véletlenül tette, tisztelt uraim. Az igénytelenség szörnyű kölönc azok nyakában, akiknek fel kellene emelkedniük. Az igénytelenség az elmaradottság és a primitívség szimptomája. Elmaradott és primitív emberekkel pedig felette kilátástalan bármi olyasmibe fogni, amelyet elmaradottságuk és primitívségük miatt talán felérni sem tudnak.

– Nicsak! – ámuldozott dr. Bozsik. – Akár egy dühös néptribun!

– A primitívség elleni fellépést tehát még akkor is üdvözölni kell – szögezte le harciasán a kisöreg –, ha történetesen Terstyánszky Ernő kezdeményezi, aki máskülönben, mi tűrés-tagadás, valóban egy megveszekedett, öreg individualista.

– Ejnye már, no – csitította a bányász hiszen egyikünk se mondja, hogy nincs igaza! Én meg aztán különösen nem. Minden egyes betűjét aláírom annak, amit elmondott, de hát, ha egyszer mégis olyan fene mulatságos ...

Terstyánszky úr félbeszakította. – Nem, kérem, ez egyáltalán nem mulatságos. Sőt! ha mindenáron tudni akarják, inkább szomorú, hogy ilyen eszközökhöz kellett folyamodnunk. És legkivált az a szomorú, hogy az egész kérdés egyáltalán felvetődött. De felvetődött, és szembe kellett nézni vele, hogy megoldhassuk. Ez pedig nem volt nevetséges. És a marha jelszavaink sem voltak azok. Megfeleltek a korszak szellemének. Az a korszak naiv volt és gyermekes, akárcsak hősei, a tömegek. Olyanoknak kellett venni őket, amilyenek, hogy másokká váljanak. Éppen ezért odáig merészkedem, hogy még Sillye elvtárs tökféjének szüleménye, az egy főre eső európai lábvízstatisztika és lábmosásgrafikon sem volt nevetséges. Megcsináltam én azt is, kérem. Méghozzá szíves-örömet, és úgy, hogy hét nyelven beszélt!

– Annak a fémmázoló élmunkásnak a közreműködésével egyetlen éjszaka alatt elkészültek a mesés grafikonok. Az egész építkezés a csodájukra járt. Sillye elvtárs meg úgy odavolt a gyönyörűségtől, hogy meghatottságában szólni sem tudott, csak a kezünket szorongatta. Hát még később, amikor felállítottuk a barakkok előtt a lábmosási versenytáblákat, napról napra feltüntetve rajta a brigádok elért eredményeit. Látták volna csak az élenjárók büszkélkedését és a hátul kullogók savanyú ábrázatát! Lassacskán olyan közhangulat alakult ki, hogy a lábmosás ellenzőivel már kártyázni sem igen ültek le. „Előbb mosd meg a retkes csülkeidet, komám, mert erősen szaglik. Amikor pedig a szikár Schönfeld Lipót *Uncle Sam*nek öltözve, esténként végiglátogatta a barakkokat, hogy cilinderét megemelve, Truman elnök személyes hálóját tolmácsolja a dacos ellenszegülőiknek, a lábmosás hívei gurultak neveltükben, és vége-hossza nem volt a „retkes csülküek” ugratásának. Való igaz, sokan közülük csak azért adták be végül a derekukat, mert majd kiszekálták őket a világból. És amikor az élenjáró brigádok elnyerték a pártszervezet és az operatív bizottság Tiszta Lábbal Inotáért vándorzászlaját, amely egyben feljogosította őket, hogy barakkjuk bejáratára kiszögezzék a „Tiszta barakk, tiszta láb” szövegű táblácskát, divatba jött, hogy feltúrt gatyaszárban, patyolattiszta lábukat villogtatva, hetykén lefotografáltassák magukat a tábla alatt, és a csoportképeket hazaküldjék az otthoniaknak.

Terstyánszky úr intett Stefaniknak, hogy töltsön újra a demizsonból. Közben eltűnődött.

– Hanem a gondjaink éppen ettől szaporodtak meg – folytatta aztán. – Aki ugyanis

magáévá tette mozgalmunk ügyét, azt ingyen illette meg szappan, lavór, törülköző, lábsó, amelyet a szakszervezeti bizottság szociális keretéből vásároltunk. Csakhogy a mozgalom viharos fejlődésével a készleteink lassacskán kimerültek. Ez persze örvendetes gond volt, de mégiscsak gond. Ha visszautasítani kényszerülünk az újabb és újabb jelentkezőket, zátonyra futtathatjuk a Tiszta Lábbal Inotáért-mozgalom további fejlődését, sőt addigi eredményeit is. Bajban voltunk, uraim. A szakszervezeti bizottság anyagi lehetőségeit már teljesen fölemésztettük. A főépítésvezetőség pedig, bárhogy könyörögtünk is, mereven elzárkózott, és egyetlen krajcárt sem áldozott erre a célra. Sillye elvtárs káromkodott, mint a jégverés. Az operatív bizottság többi tagja az orrát lógatta. Ügy látszott, füstbe mennek a szép álmaink. Például azoknak az új zuhanyozóknak az építése is, amelyek régóta dédelgetett terveink közé tartoztak. Pedig a vízvezeték szerelők felajánlották, hogy társadalmi munkában megcsinálják, de hát a csöveket, a csaptelepeket, a zuhanyrózsákat meg a többi szerelvényt nekünk kellett előteremtenünk. Igen ám, de miből? Bablena Károly indítványozta, hogy írjunk levelet a Központi Vezetőségnek. A balmazújvárosi partizán meg azt, hogy a szükséges summát kötelező önkéntes adakozásból gyűjtsük össze. Az első javaslatot azzal vetettük el, hogy a Központi Vezetőséget mégsem illik mindenféle csip-csup problémával zargatni, a másodikat pedig azzal, hogy a kunyerálás összeegyeztethetetlen mozgalmunk céljával, és egyébként is félő, hogy dolgozóink körében visszatetszést szülne. „Befuccsoltunk, elvtársak – jelentette be letörten Sillye elvtárs –, de be ám, a hétszentséges kutyaúrstenit! Itt már csak maga húzhat ki bennünket a slamasztikából, Terstyánszky, ha mától fogva elkezd nagy pénzben huszonegyezni, mi pedig megszavazzuk az engedélyt, hogy bevethesse a mocskos kártyatrükkjeit.”

– Ettől vérszemet kaptam. Javaslatát ugyan méltatlankodva visszautasítottam, viszont támadt egy pompás ötletem. Hozzájárulna-e a tisztelt operatív bizottság ahhoz, kérdeztem, hogy nemes célunk érdekében átmenetileg felhasználjam még meglévő kispolgári csökevényeimet, és hajdani magánzói élelmességem kamatoztatásával gerillaakcióba bocsátkozzam? A balmazújvárosi partizán rögvest lelkes támogatásáról biztosított, mert neki minden ilyesmi módfelett kedvére való volt, s ha már a kezdet kezdetén nem engedték meg, hogy létrehozza a féllegális Vörös Lábmosó Brigádot, amelynek segítségével kissé diktatórikusan óhajtotta volna a lábmosás bevezetését megoldani, legalább egy kis partizánkodás legyen a dologban. Ötletemet a többiek is helyeselték. Így aztán Sillye Balázs ezzel rekesztette be az ülést: „Üsse kő, csak aztán galiba ne legyen belőle!” Megnyugtattam, hogy rám bízhatja a dolgot.

– Késedelem nélkül hozzá is láttam. Feltettem magamban a kérdést: vajon csücsülhet-e olyan ember a veszprémi VASÉRT főlerakatában, akivel szót ne érthetnék? Kaptam magam, és beutaztam Veszprémbe. Mit is mondhatnék, uraim? Szerencsés csillagzat alatt születtem. Annak a raktárnak a főnöke ugyanis a kis Weisz volt, Weisz Rezső, a régi haver, aki valaha a vasszakmában vigéckedett, de igazi hírnevet azzal szerzett magának, hogy közeli rokona lévén Schlesinger versenystálló-tulajdonosnak, a Teréz körúti Terminus kávéházban prima lóversenytippeket árult. Egy időben magam is rendes kuncsaftjai közé tartoztam, tudva róla, hogy az öt legmegbízhatóbb pesti tipszter egyike. Azonkívül régi lekötelezettem volt. És bízam benne, hogy Weisz Rezső nem felejtette el, kinek a közreműködésével jutott negyvennégy áprilisában a kitűnő svéd *Schutzbrief*-hez, és hogy ki passzolta át neki azt a táblát, amely mindvégig ott díszelgett Cséngery utcai lakásának ajtaján: „*Ezen lakás a Svéd Királyi Követség oltalma által áll.*” Jelzem, a tábla tényleg valódi volt, ami a védlevélről már nem mondható el. Hát az a Weisz, kérem, az olyan *követtel* fogadott, hogy még ma is belepirulok, ha eszembe jut. „Életemet és véretem, Emőkém – közölte mindjárt előljáróban –, sőt neked még zabot is, mert Weisz Rezső nem egy smucig magyar főúr.” Egyszóval biankó csekként kínálta föl magát, kérhetek tőle, amit akarok.

– Éhem – köhécselt közbe dr. Bozsik –, pedzem már, Terstyánszky! Ott valami sötét disznóság történt, mi?

– Ugyan, doktor úr! – A kisöreg meg volt botránkozva. – Csak nem képzeled, hogy egy fityinggel is megkárosítottunk bárkit? Nem mondom, elvettük az államtól, amire szüksége amúgy sem volt, de amit elvettünk tőle, nem ám a saját zsebünkbe dugtuk, hanem átadtuk az inotai dolgozóknak. Végtére is az állam az övéké volt, hát nem igaz?

– Egyre szebb – bólogatott az ügyvéd. – No és a számlázás, a könyvelés, ha szabad firtatnom?

Terstyánszky úr kortyintott a borából.

– Szabad, doktor úr – kuncogott derűsen –, hát hogyne szabadna! Szegény Weisz azóta már alulról szagolja az ibolyát, az ügyecske meg úgyis elévült. Egyébiránt a szavamat adom rá, hogy nagyon picinyke svindli volt az. Olyan pirinyó, hogy legfeljebb hat hónapot sóztak volna ránk érte, valószínűleg azt is csak felfüggesztve. Anyagi kárt ugyanis, nem győzöm hangsúlyozni, egy lyukas fillérnyit sem okoztunk. Némi fantázia kellett hozzá, uraim, csipetnyi talpraesettség, egy adag kurázi és egy életrevaló tipp. No meg, ha csak öntömjénezésnek nem veszik, két akkora észkombájn, mint a megboldogult Weisz és az önök Terstyánszky Ernője. A rizikó, kérem, egyenesen a nullával volt egyenlő. Magam se hittem volna, ha nem a tulajdon két szememmel látom, hogy egy olyan hatalmas lerakatban micsoda irdatlan tömegű elfekvő készlet halmozódik fel, amelyen túladni minden raktáros álma. Kérem, uraim, tegyék a kezüket a szívükre! Hát jobb lett volna, ha az a rengeteg szerelvény, ami a kutyának se kellett, az idők végezetéig ott rozsdásodik? Hiszen már régóta kálónak számított az egész stósz, csak ostoba éberségből meg rosszul értelmezett takarékoságból nem szórták ki a szeméttelpre. A mi szerelőink arany kezében viszont kincset érvé vált volna minden egyes darabja. Tudtam, mesés zuhanyozókat bütykölnének belőlük. „Na, nézd csak, Emőkém – mondotta nekem akkor a Weisz, amikor összedugtuk a koponyánkat –, volna nekem egy écám. Olyan könnyen megkártyázható, hogy direkt szégyen két ilyen okos emberre nézve.” Hát az a Weisz, aki valóban kapitális egy éceszgéber volt, kisütötte, kérem, hogy valami mondvacsinált ürüggyel leltárt készített. S minthogy a leltárkészletet nem árufajták, hanem forintérték alapján tartották nyilván, a leltározás során a nekünk kellő alkatrészeket, plusz háromezer alumínium mosdótálat, az elfekvő készletből mint kálót kiselejtezték. Azután mindezt lemásztatták, és a valóban kálókészlethez csapva, egy tételben felkínálta a helyi MÉH-nek. Emlékeznek még rá? „*Gyújtsd a vasat és a fémet, ezzel is a békét véded!*” Azok persze kaptak rajta, akár a cukron. Még hálálkodtak is neki, mert túlteljesíthették a negyedéves tervüket. Ők hát szép csendben megkötötték egymással a seftet, én meg azon nyomban befuvaroztattam az építkezésről Weisznek a megfelelő mennyiséget ócskavasban, amit ő a kiselejtezett áru helyett a MÉH-nek továbbított. Egy deka hiány nem volt ott, kérem. És sokat mondok, ha az egész tranzakció lebonyolítása tíz korsó sörünkbe belekerült.

– Bűnbanda – jelentette ki lesújtóan dr. Bozsik.

Terstyánszky úr gyöngyöző kacagásra fakadt. – Látta volna csak Sillye elvtársat! Majdhogynem eljárta a *kállai kettőst*, és kis híján összeroppantott mámoros boldogságában, amikor a keblére ölelt. „Ez tököcs munka volt, Terstyánszky! Osztályidegen elembe nem ismerem még egy olyan karakán, rendes elvtársat, mint maga!” De kisvártatva elcsüggedt. Azt kérdezte, honnét szerezzük be a többi cuccot. Szűkén számítva mintegy harmincezer közepes minőségű szappanra, potom másfél mázsa lábsóra és öt-hatezer törülközőre volt még szükségünk. Mondtam neki, ne csüggedjen, mert egy bolsevikhoz nem illik a kishitűség, bennem meg csak bízson továbbra is, mert vannak még rejtett tartalékaim.

– Ami a másfél mázsa lábsó beszerzését illeti, arra vesztegetni sem érdemes a szót. Magyarországon az ilyesmi kisdedeknek való húsvéti multság. A szappanok ügyében sem vallottam kudarcot. Mert hisz mi a feltétele harmincezer katonai szappan ellenszolgáltatás nélküli vételezésének? Némi kincstári bürokrácia, amitől – hála az égnek! – új típusú néphadseregünk sem volt mentes, bizonyos járatosság géhá-ügyekben, mindenekelőtt pedig egy Tölgyessy nevezetű alezredes a Honvédelmi Minisztériumban. Nagylelkűen módot adtam neki, hogy törlessze régi adósságát. Tudni való ugyanis, hogy ez a Tölgyessy annak idején, amikor szakaszvezetői rangban Soroksárnál védte a Kárpát-Duna Nagyhatát, orosz fogságba került, de a főváros felszabadulása után valami úton-módon meglógott a cinkotai gyűjtőtáborból, és sógoránál, a Szent István körúti Club kávéház Elemér úr néven közismert főpincérénél húzta meg magát. Talán még ma is ott, abban a Csanády utcai szenespincében bujkálna, ha Elemér úrnak nem lett volna annyi esze, hogy két kiló melasz és egy üveg repceolaj társaságában fölkeressen. Elemér úr kedvéért aztán az akkor már félig bedilizett és páni rettegésében öngyilkossági szándékokkal kacérkodó Tölgyessyt, állíthatom, hogy bagóért, egy olyan *própuszk* meg egy olyan *dokument* birtokába juttattam, amelynek láttán a Vörös Hadsereg összes patrulja csaknem dízsörtüzet adott le a tiszteletére. Ebben a világon semmi meglepő nem volt, ha bizalmasan elárulom, hogy az említett papírok nagy hírű hazánkfia, a szakmai berkekben Európa-szerte köztiszteletben álló, zseniális okirat-hamisító, az öreg Vámosi-Waldeck Hajós utcai műhelyéből kerültek ki, s magának Vorosilov marsallnak az aláírását és pecsétjét viselték.

– Mindazonáltal hűtlen volnék az igazsághoz, uraim, ha azzal dicsekednék, hogy minisztériumi hivatalában Tölgyessy alezredes túlradó örömmel fogadott. Elannyira nem, hogy szégyenszemre az őrséggel akart elvitetni. „Ne hamarkodja el a dolgot, aleskám – figyelmeztettem barátilag, noha a hideg futkározott a hátamon főleg pedig ne blamálja magát, mert ha rumli lesz, lássa be, hogy nekem is ki kell majd nyitnom a számat, és annak nemcsak rám nézve lennének gyászos következményei.” Azzal melegen gratuláltam neki, hogy látom, jól sáfárkodott az öreg Vámosi-Waldeck mestermunkájával, s hogy a magyar királyi honvédség sarzsijából dolgozó népünk hadseregének szépen dekorált, magas rangú tisztjévé sikerült előrukkolnia. Tény és való, hogy Tölgyessy ales ettől mindjárt nyájasabb lett. Miután értesült jövetelem céljáról, rövid spekulálás után szívélyesen rám mosolygott, és tisztí becsületszavát adta, hogy a harmincezer kincstári szappan tíz nap leforgása alatt Inotán lesz. Mit mondhatnék még? Nem tudom, mit ókumlált ki, és fogalmam sincs, hogyan ütötte nyélbe, de szent igaz, hogy ígérétenek hiánytalanul eleget tett.

– Zsarolás – közölte jegesen dr. Bozsik.

– Meglehet – hagyta rá békésen a kisöreg –, bár a doktor úr helyében én okvetlenül eufemisztikusabban fejezném ki magam. Akárcsak vitéz Nagyszénási Géza esetében, aki szigorúan véve, szintúgy Terstyánszky Ernő nyomásának engedett, amikor önzetlen nagylelkűségében bizonyos nem lebecsülendő összeggel sietett a Tiszta Lábbal Inotáért-mozgalom segítségére.

– Tudniillik a törülközők beszerzése bizonyult a legfogasabb problémának. Az már bizony fejfájást okozott! Szégyen, gyalázat, uraim, de férfiasán be kell vallanom, hogy az idő tájt egyetlen kurrens ismerősöm se forgolódott Röltex Rózsi háza táján, s már épp azon voltam, hogy jelentsem csődömet az operatív bizottságnak, amikor is, miként Pállasz Athéné Zeusz homlokából, úgy pattant elő az én szürke agysejtjeimből az említett érdemdús férfiú neve. Kizárt dolognak tartottam, hogy vitéz Nagyszénási Géza, az Első Magyar Len- és Kendernagykereskedelmi Rt. elnök-vezérigazgatója az államosításkor úgy hagyta volna el a boltocskát, hogy ne tudna nekem leguberálni

annyi pénzmagot a mellényzsebéből, amiből hatezer frottírtörülköző vígan megvásárolható. Nem volt könnyű kinyomoznom a hollétét, mert afféle egyszerű, könyökvédős kis könyvelőként dolgozott a Kender-Jutában, mesés pasaréti villájából pedig, melyből óvoda lett, egy Teve utcai bérház szobakonyhájába költözött. Rövid levélkém megfogalmazása viszont nem okozott gondot. *„Igen Tisztelt Elnök-Vezérigazgató Úr! Hivatkozással egykori szívélyes nexusunkra, fontos népi demokratikus célok érdekében, égető szükségem van 6000 azaz hatezer minőségi frottírtörülközőre, amelyet az ön postai terhére, tíz napon belül, ötvenes tételekre bontva az alábbi inotai raktári címre szíveskedjék elküldeni. Maradok régi híve: Terstyánszky Ernő.”* A válasz kurta volt, ám annál velősebb. *„Maga megőrült! N. G.”*

A kisöreg az ügyvédre mosolygott.

– Nos – mondta el kell ismernie, kedves doktor úr, hogy levelemben a népi demokratikus érdekek kidomborításával a lehető legtisztább eszközöket vetettem latba. A goromba visszautasításra már csak azért sem szolgáltam rá, mert tökéletesen megfelelt a valóságnak ama állításom, hogy Nagyszénási vezérigazgató úrral a negyvenes évek elején szívélyes kapcsolatban álltam. Akkoriban ugyanis, mint stróman, átmenetileg én igazgattam a rózsadombi Titine Clubot, annak köszönhetőleg, hogy az első zsidótörvények következményeképp a bordélyszakma árja potentátjai erélyes kurzust indítottak az iparág keresztényi tisztaságáért. Minthogy a Thék Endre utcai kis kuplerájosból *self-made-manként* a Titine tulajdonos-igazgatójává emelkedett kitűnő Feldmann Miksa, aki pechjére még ortodox hitelveket is vallott, a keresztényi tisztaság kötelmeinek semmi esetre sem felelt meg, kénytelen volt visszahúzódni a nyilvánosság elől. Miután földim és szegről-végről rokonom, egy Haraklanyi nevű hírlapíró, az Est-lapok rendőri riportere, mint slágfertig, filoszemita gójt, beprotezsált Feldmann Miksánál, az öreg szorult helyzetében öskeresztény dzsentriségemre ruházta át a megtisztelő direktori címet, teljes egyetértésben Nagyszénási vezérigazgató úrral, akit csendestársként komoly üzleti érdekek fűztek a Titine további prosperálásához. Akkortájt egy olyan zártkörű, különleges minőségű és kiképzésű hölgyeket kínáló, diszkréciójában pedig még a svájci banktitkot is lepipáló intézet, mint amilyen a Titine volt, a maga csillagászati díjszabásával, rendkívül csinos hasznot hajtott a befektetőknek. Túlzás nélkül elmondhatom, uraim, hogy provizórikus aladári minőségemben nemcsak hogy megőriztem a Titine Club arisztokratikus tekintélyét és hírnevét, de még fel is lendítettem, elsősorban azoknak az éppen akkoriban Lengyelországból hozzánk menekülő szépasszonyoknak a jóvoltából, akik felvétel céljából valósággal megostromolták intézetünket. Nagyszénási Géza elégedettsége kifejezéséül egy arany Doxával honorálta hozzáértő ügyvezetésemet.

– Így hát, hajdani meghitt kapcsolatunkra emlékezve, felhatalmazva éreztem magam, hogy következő levelemben az előzőnél már jóval bizalmasabb tónust bátorkodjam megütni. *„Kedves Gézám! jóllehet mi sem áll tőlem távolabb, régi hívedtől, mint bizonyos nemtelen eszközök alkalmazása, mégsem tartom fölöslegesnek felhívnom nagybecsű figyelmedet arra, hogy népi demokratikus bűnüldöző szerveink hihetőleg érdeklődéssel fogadnának egy olyan természetű bejelentést, amely kb. harminc kilogramm rúdarany határainkon túli kicsempészésére és a zürichi Schweizerische Bankgesellschaftban történt elhelyezésére vonatkozna. Minthogy biztos forrásokból származó értesüléseim szerint a törvénytelen tranzakciót még 1947-ben lebonyolító dr. Szekeres követség! titkár néhány más, hasonló jellegű bűncselekmény elkövetése miatt tízévi fegyházbüntetését tölti, koronatanúként való bírósági megidézése, véleményem szerint, nem ütközne nehézségbe. Baráti öleléssel, régi tisztelőd: Ernő.”*

– No, persze nem ettem meszet, hogy ezt a levelet postára tegyem. Egyik vasárnap

feljöttem Pestre, és magam dobtam be a Teve utcai lakás postaládájába. Az igazat megvallva, levelemben akadt egy adag blöff is. Az aranytű dák kicsempészéséhez nem férhetett kétség, hiszen erről még annak idején az öreg Szláviktól, a patinás múltú s épp akkortájt megújódott DDDD, a Drimmer és Dvorák Demokratikus Detektíviroda jeles magánhekusától, a pesti pénzvilág avatott szakértőjétől értesültem, akinek ilyen jellegű felvilágosításaira mérget lehetett venni. Ezzel szemben Szekeres követség! titkár úr fegyházbüntetése nem fedte a valóságot. Néhány nagybani valutakijárlási és csempészügylet sikeres lebonyolítása után kilépett berni követségünkről, és esze ágában sem volt hazatérni. Máig sem tudom, hogy Nagyszénási Géza bedőlt-e a blöffömnek, vagy csak úgy okoskodott, hogy rongyos hatezer törülköző ára semmiféle rizikót nem ér meg, de akármint történt is, harmadnapra sürgönyt kaptam tőle. „*Kérésedet örömmel teljesítem. Az első ajándékcsomag útban van. Gézád.*” Kérem, uraim, higgyék el, ha most neuchâтели villájában Nagyszénási vezérigazgató úr véletlenül épp Terstyánszky Ernőre gondol, szemében hálás könnyekkel teszi.

– Én viszont a legkevésbé sem könnyekkel a szememben azt az észrevételt teszem – jegyezte meg dr. Bozsik –, hogy már eddig is csinos halmazatú bűnlajstromát egy újabbal tetézte. Bűnpártolással. Elmulasztotta, hogy eleget tegyen bejelentési kötelezettségének.

Terstyánszky úr hörpintett a borából, élvezettel cuppogott.

– Hagyjuk ezt, doktorkám – legyintett –, hagyjuk csak! Terstyánszky Ernő előbb gyilkolna meg valakit, semmint hogy feljelentse. De ettől eltekintve, ugyan mi haszna lett volna, ha feladom őt? Az aranyat már visszaszerezni úgysem lehetett, viszont ugrott volna az a hatezer prima törülköző. Egyébként is a fene ette volna meg azt a sok, készpénznek vett feljelentést meg azt a sóik esztelen leültetést, kitelepítést! Ebben a süket országban Pusztaszer óta sem tanultak meg gondolkozni. A londoni rádió hallgatása miatt, feljelentésre, osztályellenségnek minősítettek és kitelepítettek például egy hatvankilenc éves özvegy trafikosnőt, akivel történetesen egy házban laktam, csakúgy, mint azt a túrapataki Thuránszky Benedek, volt kúriai bírót, akinek a tanácsa előtt politikai vádlott még akkor sem úszta meg tizenöt éven alul, ha olyan ártatlan volt is, akár a ma született csecsemő. A hírhedt Töreky kismiska volt hozzá képest. Az ellenségem se gyanúsíthatna azzal, hogy vérszomjas ember vagyok, de ha ökegyelmessége vígan űzött justizmordjaira gondolok, kivégzett és börtönben megrohadt elítélteinek tucatjaira, akkor vagyok olyan bátor kijelenteni, hogy legalábbis kötelet érdemelt volna. Ezzel szemben a hadiözvegy trafikosné, akár hallgatta a londoni rádiót, akár nem, semmi esetre sem szolgált rá arra, hogy egy szabolcsi tanyán krumpliszákókat cipeljen. Agyrém volt ez, eszelős dolog... Egy Mandl nevezetű, klasszis zsokét például az éppen akkoriban Budapesthez csatolt Árpádföldről kitelepítették az onnét tízpercnyre fekvő Csömör nagyközségbe. Esküszöm, ilyesmit kitalálni se lehetne! Azonkívül sikerült mártírokat faragni a legnagyobb csirkefogókból. Ismertem egy dúsgazdag háztulajdonost, aki glóriás nemzeti hőssé avansált egy zalai faluban, holott az ipse tulajdonképpen boldog volt, hogy megúszta kisajátítással és kitelepítéssel, ahelyett hogy nehéz százezrekért kitataroztatták volna vele a háborús károkat szenvedett huszonnyolc belvárosi bérházát, és ilyen módon vagyonszármazékát, melyet az inflációs években ügyes spekulációval megsokszorozott, átmenthette langyosabb időkbe. Mit ért volna hát a népi demokrácia azzal, ha teszem azt, kitelepíti Nagyszénási elnök-vezérigazgató urat? Hát annyit biztosan elért volna, hogy megvadít egy fél falut a vértanúságával, amire a Kender-Jutában aligha nyílt lehetősége.

– No, de mi lett a mozgalommal? – vetette közbe Stefanik, mert ez a téma szemlátomást nem volt ínyére való.

A kisöreg lehajtotta azt a néhány cseppet, ami még a pohara fenekén maradt.

– Egy darabig még ment minden, akár a karikacsapás – mondta. – Továbbra is mindenkit megilletett a térítésmentes lavór, szappan, lábsó és törülköző. Akkor már az óriási többség magáévá tette az ügyet, és a lábmosás mindennapos, bevett szokássá vált. Természetesen általában a tisztálkodás is. A maroknyi kisebbséggel szemben pedig, nos... hát igen, velük szemben kétségtelenül alkalmaztunk bizonyos erőszakot. A szép szó nem fogott rajtuk, s ezért operatív bizottságunk szemet hunyt azon, hogy a balmazújvárosi partizán sutyiban mégiscsak megalakította a Vörös Lábmosó Brigádot, ezt a legmarkosabb párttagokból összeválogatott, önkéntes rohamosztagot, amely aztán meglehetősen forradalmi szigorral letörte a maradék ellenállását. Túlkapás volt, uraim, túlkapás, készségesen elismerem, de hát ugyebár, honalapító István királyunk sem mézes puszedlival csalogatta a folyókba a megkeresztelkedni sehogy sem akaró pogány népséget...

– Egy szó, mint száz-, a lábszag ismeretlen fogalom lett nálunk. De eltűnt a tetű, a bolha meg a rüh is. Az építkezés főorvosa csodáról zengedezett. Öröm volt látni, hogy kikupálódott az a szedett-vedett, mosdatlan társaság. Szavamra mondom, még az arckifejezésük is megváltozott. Civilizált, ápolt emberek lettek. A legtöbbjük már csak csodálkozással elegendő utálattal tudott visszaemlékezni arra az időre, amikor még beteges víziszonyban szenvedett. Sikerünkön felbuzdulva már épp azon kezdtük törni a fejünket, hogy mozgalmunkat miként szélesíthetnénk országossá, amikor becsapott a ménkő. Sillye Balázs, legnagyobb kétségbeesésére, abban a megtiszteltetésben részesült, hogy felkerült Pestre, a pártfőiskolára. Pestről ellenben megérkezett Gágyor elvtárs, hogy átvegye helyette a pártszervezet irányítását.

A bányász elborultan pillantott rá. – Az is marha volt?

– Nem, Gágyor elvtárs nem volt marha – mondta csendesen a kisöreg. – Sillye Balásznál nagyobb marhát amúgy is lámpással kellett volna keresni az MDP soraiban. Pedig hát, hajjaj ... ugye, egyetért velem, ha be nem is vallja, drága jó Stefanik úr?

– Ha így folytatja – morgott Stefanik –, a végén még én is igazat adok a doktor úrnak, hogy maga destruál.

Terstyánszky úr figyelmesen nézte néhány pillanatig.

– Mondok én magának valamit, Stefanik úr – szólalt meg hirtelen. – Egy ilyen magamfajta lecsúszott vén dzsentrinek elhiheti. Buta embert sohase lett volna szabad fölvenni a pártba. Buta ember, kérem szépen, nem lehet jó kommunista. A buta embernek ugyanis megvan az a rémes tulajdonsága, hogy egyetlen nap alatt elrontja tíz lángész több évi munkáját, ha módjában áll. És ez mindenre érvényes, Stefanik úr. Fájdalom, még a munkásmozgalom se kivétel.

Dr. Bozsik kárörvendőn nevetett. – Most kibújt a szög a zsákból! Maga mégiscsak egy sötét entellektüel, Terstyánszky ... – De váratlanul elhallgatott, és mindkettejük meglepetésére dühösen hozzátette: – Egyébként igaza van, a fene egye meg!

– Gágyor elvtársnál tartottunk – figyelmeztette a kisöreg Stefanik, és újra töltött a poharába.

– Igen – bólintott Terstyánszky úr –, Gágyor elvtársnál. Nem, ő egyáltalán nem volt buta. Úgyannyira nem, hogy még engem is átejtett. Megérkezett, körülnézett, majd originál nyírségi tájszólásban, joszifviisszarionovicsi bajuszát cibálgatva, mindent, de mindent tönkretett. És itt egy meakulpát kell közbevetnem, uraim. Életem legsajnálatosabb tévedését követtem el, és annak aztán meg is ittam a levét. Tudniillik ez a Gágyor elvtárs egyáltalán nem volt Gágyor, még kevésbé az a szabolcsi kubikosgyerek, akinek ha nyíltan éppen nem is adta ki magát, finom célzások formájában sejtetni engedte. De hát egy fenét, uraim, egy fészkes fityfenét! Úgy volt ő

kubikosgyerek, ahogy én a pancsen láma.

Terstyánszky úr bosszúsan nevetett.

– Egy kisvárosi honorácior família elfajzott sarja volt, kérem, ez a való igaz. Apja, néhai Gádor Illés, kezdetben Mátészalkán, később Nyíregyházán, majd a húszas évek végétől a budai Koronaőr utcában tartott fenn szolid forgalmú ügyvédi irodát. Behízalgó modorú, kitűnő megjelenésű férfi volt, amolyan törülmetszett, igazi magyar úr, s hamarosan a krisztinavárosi és várbeli keresztény középosztály felkapott fiskálisa lett. Ám éppen az idő tájt, amikor csillaga ilyen magasra futott, egyetlen fia, az Inotán Gágyor elvtársként feltűnt Lajos, botrányos körülmények közepette elhagyni kényszerült a Pázmány Péter Tudományegyetem jogi karát. A szépreményű joghallgató ugyanis hat kerek esztendő leforgása alatt egyetlen egy vizsgakötelezettségének sem tett eleget, és ezt még ott sem nézték el neki. Kicsapatása nem dúlhatta fel túlságosan, mert ezután a pesti éjszaka egyik ismert léhűtőjeként a jómódú aranyifjak életét élte. Végül aztán Gádor Illés, aki azért mégsem volt Krózus, megsokallta csemetéje pénzherdálását és közölte vele, hogy tőle ugyan többé egy fillért se lát. Ez már érzékenyen érintette Lajoskánkat. Az atyai pénzforrás bedugulásának hatására egyik napról a másikra *enfant terrible*-lé vedlett át. Bár életmódján vajmi keveset kellett változtatnia, mivel szerető édesanyja titokban továbbra is dugdosott neki némi pénzmagot, egy Hanna nevű kis táncosnő a Moulin Rouge-ból pedig jószerével kitarotta, az atyai eljárást megbosszulandó, mindenféle polgárpukkasztó randalírozásokra adta a fejét. Több ízben is meggyűlt a baja a rendőrséggel. Egyszer nagy nyilvánosság előtt hangoztatott állam- és vallásgyalázó kijelentések címén állítólag még őrizetbe is vették. De bármit tett is, Gádor Illésnek nexusai révén mindannyiszor sikerült kihúznia a slamasztikából.

– A negyvenes évek elején aztán jó vagy rossz sorsa – ezt talán önök döntsék el, uraim! – összehozta egy Billonics névre hallgató, felette kétes egyénnel. Ez a Billonics, aki saját állítása szerint az illegális kommunista párt tagjai közé tartozott, sokak szerint súlyos pszichotikus volt, mások szerint trockista, még mások szerint pedig a politikai rendszet beugrató spiclije. Elég az hozzá, hogy miután Lajoskánk számlájára néhány kellemes estét eltöltöttek a Parisienne-ben, úgy egymásra találtak, hogy összeszűrték a levét. Elhatározták, hogy az anarchista nézeteiről közismert Czóbel-Czwittinger Gyula antikvárius közreműködésével és dinamitkészletével felrobbantják az Apponyi téri Werbőczy- és Pázmány-szobrot. A muníció azonban nem bizonyult elegendőnek mindkét szobor levegőbe röpítéséhez; Billonics a Werbőczy-szoborhoz ragaszkodott, Lajoskánk viszont, nyilván az egyetem iránti bosszúvágyától fűtve, a Pázmányéhoz. Ezen végül sikerült úgy összeveszniük, hogy Czóbel-Czwittinger visszavette a dinamitot, Billonics meg dühében mindkettőjüket beköpte a rendőrségen. A boldogtalan ódondász a vizsgálati fogságban eredményes öngyilkossági kísérletet hajtott végre, ami pedig Lajoskánkat illeti, ebben az ügyben már az atyai nexusok sem segíthettek rajta. Így aztán negyvenegy őszén bevonult a szegedi Csillagba, és a történelem tréfás szeszélye folytán csak negyvenötben, Dachauból szabadult.

– *Opfer des Faschismus* – mormolta az ügyvéd. – Szenzációs!

Terstyánszky úr fanyarul rávigyorgott. – Úgy ahogy mondja, doktor úr! Lajoskánk nem esett a feje lágyára. Elég élelmes volt ahhoz, hogy véletlen viszontagságaiból tőkét kovácsoljon magának, és úgy is mint bebörtönzött illegális, úgy is mint a fasizmus üldözöttje, nevét akkor már Gágyorra mozgalmasítva, negyvenöt tavaszán bagariacsizmában, Sztálin-bajusszal egyszer csak feltűnjék az MKP Tisza Kálmán téri székházában. És attól kezdve számos helyen töltött be párttitkári funkciót. De amit mindeddig elmondtam róla: *filius ante patrem*. Mert amikor megjelent ott nálunk, Inotán, korábbi viselt dolgairól, sajnos, mit sem tudtam. Való igaz, hogy kezdettől

fogva gyanakodtam rá, mert nem tetszett nekem sem a szájtépése, sem az, ahogy kimondatlanul is a szabolcsi agrárprolit adja, de végzetesnek bizonyuló jóhiszeműségemben csupán azt gondoltam, ő is egyike azoknak a neofita polgárentellektüelleknek, akik mindennél fontosabbnak tartják, hogy letről jött népi kádernak gerálják magukat, és a képtelenségig rálicitáljanak mindenre.

Keserű grimaszt vágott, és sóhajtott egyet.

– Hát ebbe bukott bele, kérem, a Tiszta Lábbal Inotáért-mozgalom, de személy szerint jómagam is. Tudni-illik alig egy héttel Gágyor elvtárs megjelenése után a veszprémi ÁVH fogdájában találtam magam. Onnan aztán egy fegyveres szervezkedésért letartóztatott volt testőr főhadnagy meg egy valutarejtegető magánkisiparos társaságában útnak indítottak a recski munkatáborba, ahol majdnem két évet nyomtam le. Semmi mondanivalóm arról a húsz hónapról. Vagy talán csak annyi, hogy gyógyíthatatlan tüdőbetegségemet ott szereztem be. De ez már privát ügy. Csakis rám tartozik.

Dr. Bozsik felháborodottan meresztette ki a szemét.

– Mit beszél? Még hogy gyógyíthatatlan? Hát tudja, Terstyánszky – hördült fel –, ilyesmit állítani az én jelenlétemben valóban a szemtelenség csimborasszója!

– Ne vigasztaljon, doktor úr – intette le a kisöreg. – Mondja inkább, hogy balek vagyok, és megérdemeltem, amit kaptam, vagy ha féltékeny a betegségemre, nem bánom, inkább vitassuk meg a maga hipochonder képzeletének agyrémét, a nem létező, sorvasztó tüdőrákját. Csak arra az egyre kérem, hogy ne vigasztaljon.

Csend volt. Az ügyvéd valamit mormogott magában, de ez egyszer nem tett ellenvetést. Stefanik cigarettára gyújtott, mély szippantásokkal nyelte a füstöt.

– Igaza van – bólintott. – Megértem. És gondolom, amúgy is rehabilitálták aztán. És vissza is kapta mindenét, ugye?

– Megkövettek – mondta Terstyánszky úr. – Még bánatpénzt is nyomtak a markomba. Szép summa volt. Azután visszavettek a biztosítóhoz, ahonnan akkor megyek nyugdíjba, amikor kedvem tartja. Ez a privilégiumom. Nem panaszkodom. Miért is tenném? Az egészségem már úgyis odavan, azon hiába keseregnék. És hasonló döreség lenne a Bem rakparti kis garzonomat siratnom. Azt nem kaptam vissza, mert hát mégiscsak kis pont vagyok én, a lakásínség meg nagy. De ez sem panasz. Nagyon jól megvagyok én mint szobaúr. Kitűnően érzem magam abban a két és félszer három és feles Éva utcai albérlésben, amely ilyen kis növésű öregembernek még direkt tágas is ... Lám, kedves doktor úr – pillantott az ügyvédre, és koccintásra emelte a poharát –, íme egy hamiskártyás, aki ilyen szegény legény maradt.

Koccintottak, ittak mind a hárman. Aztán Stefanik lepöckölte cigarettájáról a hamut, és megkérdezte:

– Hanem valamit még nem tisztáztunk. Végül is... mit tett az a gazember? Az a Gágyor?

Terstyánszky úr vállat vont. – Semmi különöset. Csak fölemelte a telefonkagylót.

– De miért?

– Talán irritálta a szappanszag.

– Ez ... vicc?

– Az hát – mondta a kisöreg. – De az már félig sem volt vicc, hogy bomlasztó gúnyolódással, a pártszervezet tekintélyének lejáratásával és fondorlatos ellenséges propagandával vádolt meg. Mi több: a proletárdiktatúra érdekeit sértő izgatással. Hű, csak látták volna, micsoda őrvongást rendezett! Saját kezűleg tépdeste le a transzparenszeket, szaggatta szét a plakátokat. „Vége a kutyakomédiának! – üvöltötte. –

Maga csúfot űz a munkásosztályból! De ezt megkeserüli, maga kávéházi patkány! Fasiszta szemét!” Úgy tajtékzott, hogy azt hittem, menten megüti a guta ...

– De nem ütötte meg, mi? – dörmögte rosszkedvűen Stefanik.

Terstyánszky úr tekintete hirtelen megfáradt.

– Nem – mondta csendesen –, én ütöttem meg, kérem.

– Maga? – Az ügyvéd csak bámult rá tágra nyílt szemmel.

– Addig is, azóta is sokat lenyeltem, de az a fasiszta titulus meghaladta a tűrőképességemet. – Nevetett. – Hát nem vagyok egy kötözni való bolond? Igaz, akkor már tudtam, nekem úgylis befellegzett.

A bányásznak orrán-száján dőlt a cigarettafüst.

– Hát az elvtársak? – kérdezte komoran. – Az elvtársak mit szóltak hozzá?

– Hallgattak. Tiszta sor! Gágyor elvtárs a párttitkárunk volt. Ezzel szemben ki voltam én?

Stefanik tiltakozott. – A kérdést nem lehet így fölvetni.

– De így vetődött fel – pillantott rá szelíden a kisöreg. – A balmazújvárosi partizán volt az egyetlen, aki kiállt értem. Kapott is aztán olyan fegyelmet, hogy majd belefeketedett. Örülhetett, hogy nem vágták ki a pártból.

Terstyánszky úr felsóhajtott, megsimogatta fénylő, tar koponyáját.

– Mindent egybevetve, szomorú história – mondta. – Mi tűrés-tagadás, roppant sajnálom Terstyánszky Ernőt. Nem érdemelte meg, hogy ilyen csúf sorsra jusson. Adni kellett volna neki egy plecsnit, vagy ha netán valamiben mégis túllőtt a célon és marhaságokat íratott ki azokra a transzparenszre, hát akkor szép csendben meg kellett volna mosni a fejét. De Recskre internálni... így elbánni vele, ilyen cudarul! És úgy elbánni ott, azokkal az emberekkel! Mert ebben az egész históriában mégiscsak az a legszomorúbb. Nem, ne higgyék, kérem, hogy ez egy hetvenkét éves buta vénember szentimentalizmusa! Hiszen Gágyor elvtárs, mint értesültem róla, ma Lewis Gádor néven jól menő ingatlanközvetítő irodát tart fenn Torontóban, és Kanadába szakadt hazánkfiái birtok- és telekügyeleteit bonyolítja, mi azonban itt állunk mosdatlan lábak számlálhatatlan sokaságával. Többek között azokéval is, akik akkor Gágyor elvtárs kivont lángpallosa láttán, abbahagyták a mosakodást – és valószínűleg örökre. Engedelmmükkel ugyanis kötve hiszem, hogy ebben az életben még egyszer rávehetné valaki őket erre. Micsoda fiaskó ...

Megdörzsölte a halántékát, és bágyadt mosollyal rájuk pillantott.

– De megmondanák nekem, hogy miért bánt engem ez a fiaskó? Hogy miért nem hagy nyugodni azóta sem? Hát valóban megbolondultam? Vagy talán még mindig valami bűvölet tart fogva?

Egyikük sem válaszolt. Ő pedig kiitta maradék borát, és szórakozottan, tűnődve nézett el a fejük fölött, mint aki a kérdésére nem is vár feleletet.

***Králik Béla törvénytelen születésű,
újpesti cipőfelsőrész-készítő
életének és halálának
felette különös históriája,***

ahogy
*az *-hegyi Állami Tüdőszanatórium 229-es szobájának*
betegei előtt
1962-ben, egy szeptemberi estén
Babrián Dezső ötvenkilenc éves író elbeszélte

Élt Újpesten, a századforduló utáni legszebb békeévekben egy felvidéki születésű, kenyerét takarítással kereső, elnyűtt kis teremtés. Egy csúnyácska, vézna, csupagondképű árnyalak, egyike ama lényeknek, akiknek az életkora teljesen meghatározhatatlan, s akiket soha senki észre nem vesz, nem tart számon. Králik Máriának hívták. De nevét talán még azok a szatócsok, boltosok sem ismerték, akik felfogadták egy-egy éjszakára, hogy nyomorúságos butikjaikat rendbe tegye. Abban a vigasztalan Árpád úti bérkaszárnnyában pedig, ahol meghúzta magát, a pusztaság létezésére is csak akkor figyeltek fel, amikor 1907 szeptemberében váratlanul lebetegedett. Erre a hírről még a bérkaszárnny mindenbe belefásult, soha semmin sem csodálkozó lakói is eltátották a szájukat. Álmélkodva kérdezték egymást, ugyan miféle emberfia lehetett az, akinek öröme telt egy ilyen szárnny kis penészvirág felcsinálásában.

Ezt sohasem tudhatták meg. Amit megtudtak, csupán annyi volt, hogy Králik Mária a sötét és nyirkos földszinti odúban, amelyet egy Tóth Borbála nevezetű, tenyeres-talpas mosónővel osztott meg, kinkeserves vajúdság után egy koraszülött fiúgyermeknek adott életet – a maga igénytelen élete árán. A rendellenesen kicsiny és satnya csecsemő ott feküdt halott anyja mellett, a dohos szalmazsákon. Az összecsendült, sopánkodó házbéli asszonyok néhány órát sem jósoltak neki.

Ám ő mégis életben maradt. Mindenekelőtt a már említett Tóth Borbála jóvoltából, no meg annak a körülménynek köszönhetően, hogy a szintén megesezt, fiatal mosónő alig néhány héttel azelőtt halva született csecsemőt hozott a világra, és a teje még nem apadt el. Tóth Borbála jóakarátú teremtés volt, gyerekekre is nagyon vágyott, emlőjét pedig amúgy is erősen feszítette a tej. Megindult hát szíve az elkékült, szánnivalóan csúnya kis porontyon, s elhatározta, hogy elsiratott mazgatja helyébe fogadja, és saját fiaként, illően felneveli. Ezért aztán a keresztségben, amiként tulajdon csecsemőjének szerette volna volt, a Béla nevet adatta neki – szomorú megemlékezésül arra a szerelemmel szeretett, szép szál, Leiner-gyári enyvfüző legényre, aki a tavalyi betegsegélyző bál után a munkásotthon padlásán teherbe ejtette, s akiről tudván tudta, hogy nem hagyta volna el csalárdul, ha az azóta már vörös csütörtökként emlegetett, októberi pesti tüntetésen egy módfelett kíváncsi természetű rendfenntartó közegnek az a leküzdhetetlen ingere nem támad, hogy addig kardlapozza a tarkóját, míg csak teljes bizonyossággal meg nem győződik róla, hogy holmi rühös, cucilista proli agyában is rejtőzhet-e agyvelő.

Semmi kétség, hogy Tóth Borbála, híven feltett szándékához, féltő gonddal és odaadással nevelte volna fel fogadott gyermekét, ha a sors az Országos Stefánia Anya-és Kisdédvédelmi Liga helyi bizottságában társelnöki tisztelet betöltő háziúr személyében közbe nem avatkozik. A kérlelhetetlen sorsakarátot megtestesítő férfiú társelnökileg nagyon is érthető okokból sem a tulajdonát képező ingatlan, sem önmaga tisztos jó híre nem volt hajlandó kockára tenni a feslett erkölcsű perszóna kedvéért, s ezért élve törvény biztosította jogával, Tóth Borbálának haladéktalanul felmondott, és a bérleményből karhatalmi eréllyel kilakoltatta. Közismert nemeslelkűségét mindazonáltal még a ringyó bakasáritól és neki tulajdonított zabikölykétől sem tudta megtagadni, és a felmondással egyidejűleg kiutaltatott részükre egy községi tulajdonban álló, térítésköteles szalmazsákokot a hajléktalanok újpesti népszállásán, ahol éppen az idő tájt hivatalosan meg nem erősített, ám a szállóvendégeket annál erősebben

tizedelő járványos hastífusz dühöngött.

A közelgő városi képviselőtestületi választásokra való tekintettel tisztifőorvosilag agyafúrt szocialista propagandának nyilvánított és el nem ismert járvány alig néhány nap leforgása alatt Tóth Borbálát ugyan elragadta, de az immár másodízben árvaságra jutott kisdéd jövője biztosítottnak látszott. Abból a megfontolásból, hogy ványadt proliferajzattól is lehet majdan vitéz hősi halott, a magyar királyi állam óvó szárnyai alá vette, elhelyezvén az őfensége Mária Valéria főhercegasszony nevét viselő és közvetlen védnökségét élvező újpesti fiúlelencházban.

Árvaházi elhelyezésének napjától egészen tizenöt esztendőig Králik Bélával, mondhatni, semmilyen nevezetes esemény nem történt. Említésre is csak egyetlen epizód érdemes, amely harmadik osztályos népiskolai tanuló korában esett meg vele, amikor is az egyik hit- és erkölcsstanórán a szelíd szavú Teofil atya rettenetes felfedezést tett. A fiú imakönyvében egy töredezett szélű, színezett fotográfiára bukkant, Králik Mária egyetlen fényképére, amelynek a hátán verébfejnyi ákombákom betűkkel ez állt: MAMA SZENCSEGES SZŰZANYA.¹ Az iszonytató blaszfémian megdühödött hitoktató atya, a megszeppent osztály színe előtt, dörgő hangon, ördöggel cimborálkodó, eltévelyedett báránynak titulálta a fiút, majd cingár testéből az ördögöt kiűzendő, őt magát pedig az akolba visszatérítendő, addig rugdalta fel-alá a padsorok között, míg csak kipukkadt békaként el nem nyúlt a népiskolai rendtartás értelmében fáradt gépolajjal bekent padlón, ezután pedig, mintegy önnön extázisa csúcsára hágván, „vadé retro, Satana!” kiáltással keresztet rajzolt a levegőbe, s az elkárhozott, parázna cemende ficnikre tépdesztet képmását az örökösen széngázbúzt eresztő Hungária márkájú vaskályhába szórta.

Jóllehet a torquemadai szigorral végrehajtott és a harcos egyház szelleméhez mindenképp méltó lelkipásztori cselekedet Králik Bélából egyszer s mindenkorra kiölte a hitbuzgalomnak még a csíráját is, életének döntő sorsfordulatát korántsem ez az incidens jelentette. Mint ahogy azok az esztendőkkel később lezajlott, érthetetlen események sem, amelyek azzal vették kezdetüket, hogy egy kora tavaszi délelőtt néhány sovány képű, fáradt, börzekés ember elzavarta az árvaház egész nevelőtestületét, és a hálótermekben kiaggatott, kincstári feszületeket piros ötágú csillagokkal cserélte fel. A börzekés személyek ezután a törvénytelen proletár származását egyszeriben szerfelett büszkén hangoztató lelencházi pedellust, bizonyos Plattkó Mihályt nevezték ki az immár Liebknecht Károly és Luxemburg Róza Vörös Proletárárva Otthonnak nevezett intézet igazgatójává. A városszerte ötliteres szeszakánként emlegetett új proletárigazgató hivatalos direktóriummi kinevezését azon frissiben megyeri kertés házának felvirágoztatására kamatoztatta. Részint úgy, hogy a felügyelete alá helyezett pokolra való, ellenforradalmi burzsujfiókákat, diktatórikus népforradalmi pofonok sűrű eszközlésével, már kora hajnalban kihajtotta veteményese gondozására, részint úgy, hogy „aki nem dolgozik, ne is egyék” jelszóval, a direktórium pénzutralványait korántsem a kényeskedő, korcs kis tőkés ivadékok zabáltatására, hanem tulajdon megszolgált, egyszerű proletár hajlékának nyári konyhával, folyóvízzel és villanyvilágítással való gyarapítására használta fel, nem is szólva pincéi pálinkakészletének jelentős mérvű feltöltéséről. Alighanem ennek tudható be, hogy egyetlen növendékének sem szakadt meg érte a szíve, amikor nem sokkal Szent István napja előtt mindenféle fehér kesztyűs, gamásnis, csuda előkelő fiatal emberek toppantak be az időközben szakszervezeti kormányhatározattal már Lassalle Ferdinánd Iparoslelenc Menhelyre átkeresztelt árvaházba, hogy Plattkó Mihály vörösdirektort, mint Szamuely Tibor népbiztos közismert bűnsegédjét, a véres kezű Lenin-fiút az udvaron árválkodó akácfára statáriális gyorsasággal és rendkívüli szakavatottsággal felkössék.

Nem, Králik Béla sorsának döntő fordulatát egy másik esemény idézte elő, amelyre 1922 végén egy borongós, baljós hangulatú téli délután került sor. A végzetterhes sorsforduló azzal vette kezdetét, hogy az árvaház lomtárát takarítva, véletlenül rábukkant a Kommunista Kiáltvány egy szakadozott, számárfüles 1919-es kiadású példányára, és azzal folytatódott, hogy el is olvasta. Ettől a naptól fogva aztán minden második mondata az osztályharcról, a proletariátus láncairól, a világforradalomról, valamint a kommunizmus kísértetéről szólt. Elmondható, hogy betéve megtanult citátumaival röpké hetek alatt sikerült megfertőznie a menhely többi apátlan- anyátlanjának mind az idáig államilag garantált ártatlan lelkületét is. E magyar királyi minisztertanácsi rendelettel betiltott és semmisnek nyilvánított, istenkáromló tévtanok hirdetésétől még az sem tántoríthatta el, hogy a lelencház igazgatója – egy világháborús Signum laudiszszal kitüntetett, majd katonaeorvosilag notórius hülyének minősített és kiszuperált tüzér főhadnagy, Gorlice hőse – az intézet udvarán kiköttette és huszonöt reguláris k. u. k. pálcaütéssel illette pucér és igen keszeg hátsó felét. De még az sem, hogy a négyszögbe felsorakoztatott, azaz a *geschlossenes Bataillon* szolgálati szabályzatban előírt alakzatát öltő növendékek erkölcsi okulására, a felforgató tartalmú nyomdaterméket mind az utolsó betűig megzabáltatta vele, a szakállas szerzők fényképmellékletével egyetemben. A katonás szigorral megejtett, elrettentő célzatú pedagógiai ráhatás azonban Králik Bélát a legkevésbé sem térítette észhez. Éppen ellenkezőleg, arra a megátalkodott elhatározásra indította, hogy ha Marx Károly és Engels Frigyes tanítása immár a szó szoros értelmében beléje hatolt, akkor becsületbeli kötelessége e tanítást önmagában mielőbb anyagi erővé változtatni, s egyúttal leendő életét széles körű terjesztésének szentelni.

Kiindulva abból, hogy a „kommunisták nem titkolják nézeteiket és szándékaikat a fennálló állapotok megdöntésére”, Králik Béla, hurkává naspángolt fenekének borogatása közben, úgy vélekedett, hogy semmi néven nevezendő ok nem forog fenn, amely megtilthatná nézetei és szándékai fennen hangoztatását s hozzáférhetővé tételeit társai számára. Továbbá az sem lehet habozás tárgya, hogy menhelyi osztályos testvéreit tevőlegesen is nyílt forradalmi fellépésre ösztönözze. Úgy döntött tehát, mihamarább meg kell győzni valamennyiüket arról, hogy „e harcban a proletárok csak láncukat veszíthetik”. Minthogy lelencházi osztályos testvérei egytől egyig törzsökös proletárok voltak és láncukat már csak azért is kézzelfogható valóságnak érezték, mivel Gorlice hőse legcsekélyebb függelemsértésüket is huszonnégy órás tyúkólbeli láncra veréssel torolta meg, mi sem volt természetesebb annál, hogy a lázító agitáció termékeny talajra lelt bennük. Amellett Králik Béla korántsem tévesztette szem elől ama gondolat mélyenszántó forradalmi hatását, miszerint „bár a kommunisták a jelenbeni mozgalomban a mozgalom jövőjét képviselik, a munkásosztály legközvetlenebb érdekeiért és céljaiért is síkraszállnak”.

Ekképp aztán egy szép napon az intézet árvái, három esztendőstől tizenhat évesig egy emberként tagadták meg a szokásosnál egyébként semmivel sem rothadtabb napi káposztafőzelék elfogyasztását; sőt vakmerő szemérmertlenségükben odáig vetemedtek, hogy felhánytorgatták a magát rémületében összevizező Gorlice hősének ama birtokában levő két pesti bérház vételárát, amelyet viszonylag rövid direktori működése alatt, hadiszállítókat megszégyenítő találékonysággal lopkodott össze, és ezzel szoros összefüggésben legalább kéthetente egyszer húsételt tartalmazó menü bevezetését követelték tőle.

Miután Újpest rendezett tanácsú város árvaszéki ülnöksége, a képviselőtestület egyetértő felhatalmazásával, a zendülést kivezényelt rendészeti erőkkkel elfojtatta, Králik Bélát mint főkolompot bolsevik fertőnek nyilvánította, és a lelencházból azonnali hatállyal eltávolíttatta. Egyidejűleg intézkedett arról, hogy a fiatalkorú hazátlan bitang a városszerte osztatlan közmegebecsülésnek örvendő Stupák Lajos

ezüstkoszorús cipész- és csizmadiamester, a helyi Iparostestület pénztárnoka, a Caritas jótékonyági egyesület választmányi tagja, az Alkohol-ellenes Segédek Szövetsége újpesti szekciójának díszelnöke és *Spiritus rectora*, harmadosztályú vaskorona-keresztel dekorált, világháborús számvivő őrmester felelős gyámsága alá helyeztessék. Minthogy a gyámhatósági végzés záradéka Stupák Lajost arra kötelezte, hogy a felügyeletére bízott koszt-kvartélyos tanoncból mihamarább hívó és hazafias iparosembert faragjon, az érdekes mester a reá háramló felelősség tudatától áthatva egy üveg törköllyel fűtötte fel magát, hogy a bűnözőjelölt siheder megfaragásához néhány előlegezett nyaklevessel hozzájárjon. És azon melegében hozzá is látott, mihelyt az rendőri kísérettel Kemény Gusztáv utcai műhelyébe megérkezett.

Maga Králik Béla azonban munkásmozgalmi pályafutásának nyitányát csak abban a későbbi verésben jelölte meg, amelyet kötelelességtudó gyámatyja sós vízbe mártogatott fregolikötéssel ejtett meg, 1924. május i-én. A világproletariátus nemzetközi ünnepén ugyanis Králik Béla gyújtó hatású szónoklatban mutatott rá a műhelyben Stupák Lajos történelmileg elkerülhetetlen bukására s a proletariátus szükségszerű végső győzelmére. Egyúttal rögvest felszólította inastársait és a potenciális társutasoknak tekinthető segédeket a tőkés magántulajdon ismérvét kimerítő cipézműhely, valamint Stupák Lajos erőszakos forradalmi kisajátítására, hacsak maga Stupák Lajos a saját jószántából lehetőséget nem nyújt e kisajátítás békés végrehajtására. Az inasok és segédek egyöntetű helyeslésétől kísért háromnegyed órás adjusztálás Králik Bélát döntő felismerésre vezette. Felismerése abban állt, hogy részint semmi sem sürgetőbb a szolgálalkúségbe nyomorodott, széles néptömegek öntudatra ébresztésénél, részint hiú ábránd a kizsákmányolók békés meggyőzhetőségében reménykedni. Ekképp a helyes cselekvés vezérfonala más nem lehet, mint a vörös proletár fregolikötél szembeszegezése a fehér tőkés fregolikötélnel. Történelmi jelentőségű felismerése – amellyel, tudtán kívül, teljes egészében magáévá tette a III. Internacionálé második moszkvai kongresszusának huszonegy pontba foglalt programját – mindenestre arra serkentette, hogy agitációját mind szélesebb körre terjessze ki. Ennek következtében egy hónap sem telt bele, és már a szomszédos műhelyek mesterei is megkülönböztetetten gondos kezelésükbe vették.

Amikor tehát Králik Béla 1927 karácsonyán, huszadik születésnapján, visszapillantott addigi tanoncéveire, szerénytelenség nélküli jogos elégedettséget érezhetett. Történelmileg igen rövid idő alatt oly mértékben sikerült kihívnia maga ellen az osztályellenség ádáz haragját – amelynél szebb elismerés forradalmi harcost nem jutalmazhat –, hogy kivéve az Úr által megszentelt vasárnapot, már a hét valamennyi napján vastag eldöngetésekben részesült, s alig húszévesen már több pofont kapott, mint a leghazafiasabb kurzusidőkben egy egész zsidó hitközség gyülekezete együttvéve. Mindazonáltal jó egészségnek örvendve, optimizmusában megizmosodva ünnepelhette születésnapját. Az elkövetkező esztendőök elébe pedig már csak azért is bizakodva tekintett, mert az időközben szívgyöngeségben elhalálozott Stupák Lajos kétségbeesett özvegye, zsíros vesztegetések árán, kikilincselte nagykorúsítását és segédlevele kiadatását.

Felszabadulva hát a tanoncsorból, Králik Béla tüstént munkára jelentkezett, és fel is vétetett a hatalmas Váci úti bőrüzembe, báró újpesti Wolfner Gyula, a kényes ízlésű műgyűjtő bűzös illatú birodalmába. Ezzel régóta dédelgetett vágya teljesült, forradalmi agitációját ezután nagyüzemi méretekben fejthette ki.

Mi sem volt tehát magától értetődőbb annál, hogy röpke hetek elteltével nemcsak művezetőjével és az előmunkásokkal gyűlt meg a baja, hanem a bőrös szakszervezet és a Szociáldemokrata Párt üzemi bizottságainak korifeusaival is. Egyszóval a gyepálások *trade unionista* korszaka vette kezdetét ifjonti életében. A szervezett munkásság e két

gyári szervezetének vezetői ugyanis csakhamar kénytelenek voltak rádöbbenni, hogy Králik Béla vékony hangjának elnémításához a legjobb szervezett szaktársak legjobban szervezett akciói sem elegendők. A helyzet kritikusságára való tekintettel átmenetileg felfüggesztették a bérharc, a választójog és a szervezeti szabályzat kérdésében mutatkozó, olykor harcos pofozkodásokká fajuló vitáikat, és egységfrontra léptek egymással. E célból rendkívüli összevont vezetőségi ülést hívtak egybe az Attila utcai Három Heteshez címzett kiskocsmába, amelynek vendéglőse kitűnő pacalpörköltjével és még kitűnőbb kadarkájával már régóta kivívta az újpesti szervezett munkásság képviselőinek megkülönböztetett szolidaritását.

A kölcsönös szaktársi egység, megértés és együttműködés légkörében megtartott összehívott ülés már csak azért sem tűrhetett halasztást, mert a május végi „Két fillérrel több hetibért!” jelszóval meghirdetett sztrájk – Králik Béla legjobb erőfeszítése ellenére is – csúfos kudarcba fulladt, miáltal a kevésbé osztályérett, öntudatilag alacsonyabb nivójú szaktársak körében meglehetősen elvi fejtelenség kapott lábra. Kétségtelenül erre utaltak ama záporozó szemek köpések, amelyekkel némely kipróbált és provokációknak soha fel nem ülő szakszervezeti és pártbizalmi szaktársakat illettek, akik higgadt körültekintésükben a sztrájk egész idejére rendes fizetéses szabadságot vettek ki.

Ám a Három Hetesben összegyűlt bizalmi férfiakat szaktársaik e fájó hálátlanságánál is jobban elkésérette a vezérigazgatóság különmegbízottjának drasztikus ultimátuma. A különmegbízott éppen előző nap adta nyomatékosan a tudtukra: még egy hasonlóan maximális és teljesíthetetlen követeléseket támaztó bérsztrájk, és – hivatkozással az 1922:XII. munkásvédelmi törvény megfelelő novellájára – a vezérigazgatóság meg fogja tenni a szükséges lépéseket, hogy dolgozói részére valami rendesebb üzemi munkásképviseletet biztosítson. A vérlázítóan orcátlan tökéz jogtiprástól és a sűrűn hörpintgetett, nehéz kadarkától felhevült bizalmi férfiak úgy döntöttek, hogy harci posztjukról egyetlen tapodtat sem hátrálnak. Evégett lelkes közfelkiáltással elfogadták azt az indítványt, hogy petícióval forduljanak a vezérigazgatósághoz.

Az elfogadott határozati javaslat értelmében 1928. június 18-án, vitéz nagybányai Horthy Miklós, Magyarország kormányzója hatvanadik születésnapján, ünneplőbe öltözött küldöttségük felkereste a vezérigazgatóság különmegbízottját. Kifejezván a gyár dolgozók munkásembereinek ama tiszteletteljes kérelmét, hogy az elnök-vezérigazgató kegyelmes báró úr volna kegyes tolmácsolni kérges tenyerű, de becsületes, magyar munkásszívük forrón dobbanó háláját a kormányzó úr őfőméltóságának, felolvasták a két proletár érdekképviseleti szerv üzemi vezetőségének a Három Hetes különszobájában megfogalmazott közös nyilatkozatát. A nyilatkozat éles szavakkal bélyegezte meg a gyárvezetőség munkásérdekeket sértő, oportúnus politikáját, amely megengedhetetlen elnézésével lehetővé teszi, hogy bizonyos Králik Béla, Moszkvából pénzelt és irányított kommunista egyén, Virág utca 17/b szám alatti lakos, befurakodjék a becsületes szaktársak soraiba, s azok mértékletes és méltóságteljes bérharcát, a maga demagóg mesterkedéseivel, nemzetellenes felforgató üzelmek céljaira próbálja kihasználni. Ennélfogva a gyár szervezett munkássága, mely ezen egységbomlasztó honáruólótól ezennel egy emberként elhatárolja magát, ha szükséges, tántoríthatatlan tiltakozó sztrájkokkal fogja kivívni arra irányuló akaratának érvényesítését, hogy a fent nevezett, exponens vörös bolsevista elemet azonnali hatállyal eltávolítsák soraiból.

Miután az üzem vezérigazgatósága meghunyászkodott a szervezett munkásság szószólóinak illetően erélyes fellépése előtt, Králik Béla az újpesti rendőrkapitányság alagsorában kettős bordatörést szenvedett. Hosszú lábadozása alatt aztán éppen

elegendő ideje maradt arra, hogy meghányván-vetvén magában nagyüzemi tapasztalatait, leszűrje a megfelelő tanulságot. Egy fecske még a mozgalomban sem csinálhat nyarat. Mielőbb kapcsolatot kell hát találnia a Kommunisták Magyarországi Pártja helyi illegális csoportjához.

A kapcsolat felvétele, alig ötnegyed éves lankadatlan szorgalmú magánnyomozás után, végül is merő véletlenségből sikerült. Jelesül egy dr. Hercz Ida nevű élemedett hajadon révén, aki Templom utcai szerény kis fogorvosi rendelőjében minden egyes hozzá forduló munkanélkülit ingyenes kezelésben részesített, s emiatt az egész fogászceh előtt olyan agyalágyult bolond hírében állt, akinek a bolondériáit még aggszűzsége sem menthette. Amikor Králik Béla egy különösen kiadós verés után vérző és törött fogakkal eltámolygott hozzá, dr. Hercz Ida kisasszony nemcsak néhány fogától szabadította meg, hanem – lévén Freud Zsigmond nagy tisztelője és követője – mindjárt analízisbe is vette. Az analízis olyan eredményesnek bizonyult, hogy Králik Béla, aki iránt ennyi figyelmet és érdeklődést születése óta még senki sem tanúsított, legvégül szíve hő kívánságát is feltárta előtte.

Elhamarkodott vallomásának, amellyel dr. Hercz Idát könnyekre fakasztotta, sajnos mindkettőjükre nézve gyászos következményei lettek. Egyrészt a párt helyi földalatti szervezetének vezetősége a kérést továbbító dr. Hercz Idával, mint lefekedetettel, azon nyomban megszakított minden kapcsolatot – akit a „lehagyás” olyan érzékenyen érintett, hogy néhány hasonlóan örökzöld és hasonlóan sértett régi elvtársnővel egyetemben, bosszúból megalakította a Freudo-marxista Szocialisták Újpesti Társaságát, s egyben megindította a Társaság munkások számára készült, negyedévente megjelenő, szexuálpatológiai folyóiratát, Proletár Libidó címmel; másrészt a pártvezetőség tagjai Králik Bélában beépülni szándékozó, agyafűrt rendőrspiclit gyanítottak, amely gyanújukban tagfelvételi kérelme csak megerősítette őket, s ezért egyhangú határozatot fogadtak el a minden hájjal megkent provokátor példás megleckéztetésére.

Így történt, hogy a megyeri temetőbe megbeszélte első illegális találkozására boldog lámpalázzal siető Králik Bélát a határozat végrehajtásával megbízott két öles termetű Mauthner-gyári kazánkovács fogadta. Se szó, se beszéd, nekiestek, és úgy helybenhagyták, hogy órák hosszat hevert öntudatlanul egy friss virágokkal elborított sírhant tövében. Csak szürkületkor bukkant rá egy arra vetődő kaptos, vén sírásó, aki soványka bérét a sírokról begyűjtött virágok árusításával egészítette ki. Jóllehet az öreg korhely fontolóra vette, hogy ha a pasas már amúgy is ott döglik, egy füst alatt akár el is kaparhatná, irgalmas szívűvé tette a jófajta kisüsti, amellyel igencsak leszopta magát. Így aztán Králik Bélát felhajította targoncájára, az elorzott, illatozó rózsák közé, s víg dudorászások közepette, minden egyes útba eső italmérésben még jobban felöntve a garatra, végül szerencsésen befuvarozta a gróf Károlyi-közkórházba, amelynek kapuja előtt a látogatási napokon feketén szokta árulni szebbnél szebb csokrait.

A gróf Károlyi-közkórházban Králik Bélát előbb gondosan magához térítették, majd eszméletlenre verve kirúgták, formailag is kifogástalanul megtartva a népjóléti miniszter szimuláns munkanélküliekre vonatkozó bizalmas köriratának rendelkezéseit. Lassú felépülésének nehezen telő hetei alatt – az északi összekötő vasúti híd melletti csőlakásában, ahová két jószívű guberáló fogadta be – Králik Bélának ismét bőséges szabad ideje maradt arra, hogy újra meg újra átgondolja s kellőképp megítélje magában a történeteket. Végül is belátván a párt szükséges éberségének jogosságát, úgy döntött, forradalmi agitátori munkálkodását kettőzött erővel folytatja a továbbiakban, míg csak alkalmá nem nyílik elvtársai megtisztelő bizalmának elnyerésére.

A történelem nem hagyta cserben. Hamarosan kiváló lehetőséget biztosított neki, hogy az áhított bizalmat kivívhatta. 1930. szeptember 1-én Králik Béla a hatalmasan

hömpölygő munkástömeg első soraiban követelt munkát és kenyeret, amikor pedig a helyzet fölöttébb melege fordult, a Millenniumi emlékoszlopnál, az angyalföldi vasasok élére állva, kezében kibontott vörös lobogóval, ajkán harsány „Éljen a Szovjet! Éljen a Kommün!” kiáltással, oroszlátként vetette magát a bazaltkockákból hevenyészett barikádokon tomboló osztályháborúba. Társaival vállvetve, kora délelőttől késő délutánig verte vissza a lovas rendőrök és a pestvidéki csendőrlegénység meg-megújuló attackjait, miután pedig a túlerő végül mégis felülkerekedett és véres kézitusában sorra elestek a barikádok, kezében a féltve őrzött lobogóval a rendőr lovasok közé vetette magát, hogy aztán összekaszabolva, patáktól megtiportan terüljön el, tulajdon vérével festvén a zászló vásznát még vörösebbre.

S ahogy ott hevert a vériszamos kövezeten, a lobogó rúdját még eszméletlenségében is görcsösen szorítva magához, a lovas rendőrök csatárláncából vasderesén nyalkán előrúgtatott Balogh VII. András tizedes, és szolgálati oldalfegyverének egyetlen villámló suhintásával lenyisszantotta Králik Béla jobb fülét. Ezután kardpengéje hegyére tűzte, s mintegy diadalmi trófeaként mutatta fel Párducos Árpádnak, aki ott magaslott fölöttük bronzlován és vezérei társaságában komoran figyelte a Népszava másnapi kiadásában „sajnálatos, általában elítélendő, de helyenként kétségtelenül szükséges” kommentárral summázott karhatalmi mézszárlás szanaszét heverő áldozatait.

Rettenthetetlen bátorságról tanúskodó fegyvertényéért Balogh VII. András tizedes soron kívül előléptetve szakaszvezetői rangot, Králik Béla megrögzött munkakerülő pedig lázításért, lázadásért és hatóság elleni erőszakért, szintúgy soron kívül, gyorsított törvényszéki eljárással, ötévi szigorított fegyházbüntetést kapott – az 1920:26. törvénycikk idevonatkozó rendelkezésének értelmében, heti kétszeri botozással súlyosbítva.

Az öt csöndes börtönév, amelyet a szegedi Csillagban morzsolt le, Králik Béla hányatott ifjúságának legnyugodalmasabb korszakát s egyben lezárulását jelentette. Életében először volt biztos hajléka, saját fekvőhelye, és az éhhalál réme sem fenyegette. Napjában háromszor is belökték a csajkáját színültig telimerve ínycsiklandozó rántottlevessel vagy répafőzelékkel, amelyen olykor-olykor még néhány zsírfolt is megcsillant, s amelyből, jóízű korpakenyeret harapva hozzá, kedvére lakmározhatott, akár egy főherceg.

Így aztán 1935 októberében csaknem negyvenöt kilóra hízza, megférriasodva, kitűnő erőnlétben hagyta el a Csillagbörtönt. De már nem ám afféle magányos harcosként, hiszen a fegyházban működő illegális pártsejt, teljesítve óhaját, az élcsapat sorába emelte. Alig két héttel később pedig, felvéve a felveendő kapcsolatokat, már hivatásos forradalmi minőségben lépte át Kőszegnél az osztrák határt, hogy fontos párizsi futárküldetésének eleget tegyen. Ezzel életének új korszaka köszöntött rá. A nemzetközi hirigelések korszaka.

Miután Králik Bélát fél Európa határőrsége, vámőrsége, rendőrsége, csendőrsége, elhárítása és belbiztonsági szolgálata végigverte, lecsukatta, kitoloncolta – a miatt az apró malőr miatt, hogy hamisított Nansen-útlevele Antoniosz Vaszilikosz törökországi görög menekült nevére szólt, ő meg sajna, egy árva kukkot sem értett ó-, sem újgörögül, még kevésbé törökül –, futárküldetését eredményesen teljesítette. Mindebből mit sem vont le az a körülmény, hogy a gondjaira bízott és a legkeményebb hatósági ütlegetések közepette is hétpecsétetes titokként megőrzött, szigorúan konspiratív üzenetről a címzett párizsi emigráns elvtársak már vagy fél éve pontos tudomást szereztek a l'Humanité hasábjairól. Így tehát, felgyógyulva nyugat-európai küldetésének maradandó nyomokat hagyó viszontagságaiból, talán épp érdemei elismeréseképpen, Párizsban újabb fontos megbízatást kapott.

1937 áprilisában, már mint tapasztalt utazó, egy baszk elvtárs kalauzolásával illegálisan átkelt a Pireneusokon, és a Spanyol Köztársaság földjére lépett, hogy megbízatása értelmében mielőbb csatlakozzék a legendás 11. Nemzetközi Brigád kötelékében harcoló honfitársaihoz. Port-Bou kikötővárosában felszállt arra a vörös csillaggal, zászlókkal és transzparenszekkel katonailag gondosan álcázott szerelvényre, amely hétszáz olasz garibaldista önkéntest vitt Barcelonába, ahová a vonatot szakadatlanul támadó, teljességgel ismeretlen felségjelű Messerschmitt-bombázókötelékek minden igyekezete ellenére is, 1937. május 2-án szerencsésen megérkezett.

A barcelonai főpályaudvarra begördülő vonatból elsőként ugrott ki és ökölbe szorított kezét magasra emelve, harsány „Salud! Viva la República!” kiáltással köszöntötte a peronon érkezésükre felsorakozott katonákat. Erre egyikük mindjárt úgy csapta fejbe a puskája tusával, hogy hangtalanul összecsuklott.

E nem várt és meglepően barátságtalan fogadtatás jelentős mértékben összefüggött azzal a sajnálatos eseménnyel – amelyről, szemben a szerelvény anarchista személyzetével, sem Králik Béla, sem garibaldista elvtársai nem tudtak –, hogy Barcelonában aznap reggel a POUM nevű trockista mozgalom és az Ibériai Anarchista Szövetség katonai alakulatai „Tökéletes szociális forradalmat – akasztófára a kommunistákkal!” jeligéjű fegyveres lázadást robbantottak ki, és a véres utcai harcok során az összes stratégiai fontosságú objektumot, így a főpályaudvart is a kezükbe kaparintották.

Amikor a délutáni órákra a köztársasági milícia és a Nemzetközi Brigádok Hans Beimler zászlóalja a zendülést felszámolva a főpályaudvart visszafoglalta, a puccsisták Králik Bélát és olasz elvtársait géppuskatűzzel már régesrég lemészárolták és a fűtőház mögött sebtében ásott tömegsírba vetették. Minthogy azonban jellemző anarchista henyeségükben a gödör behantolására türelmükből már nem futotta, a sír előtt tisztelgő Hans Beimler zászlóalj önkéntesei közül egy Helmut Hanke nevezetű lipcsei énektanár, a Tamás-templom egykori szólóbaritonja, akinek rendkívül kifinomult, abszolút hallása volt, halk sóhajokra és nyögdecselekre lett figyelmes.

Králik Béla hét sebből vérző testét lázas keresgélés után végül előhúzták a már kihűlt és megmerevedett tetemek alól, és lóhalálában a Nemzetközi Brigádok hadikórházába szállították. Prof. dr. Frantisek Neumann-Nejedly prágai sebész főorvos, a Károly Egyetem tanára mindmáig praxisa egyik legszebb operációjaként tartja számon azt a hat és fél órás műtétet, amellyel Králik Bélát nemcsak megmentette az életnek, hanem mondhatni, új életre keltette, két ízben is a klinikai halál állapotából cibálva vissza.

Ekképp aztán érthető, hogy amikor Králik Béla súlyos mellkasi sebeiből és fejsérüléséből, mely örök életére dadogóssá tette, hónapok múltán már felépült annyira, hogy hebegni tudjon, a szomszéd ágyban tüdőlövéssel bajlódó, csongrádi kubikoslegény, a mahomet termetű Kis Karikó Péter – aki Mindszentről gyalogszerrel kelt át Nyugat-Európán, hogy részt vehessen a guadalajarai áttörésben – kereken nekiszegezte: „No komám, néked, ki a túlvilágról gyüttél vissza, már most igaz böcsületedre meg köll vallanod, hogy tanálkoztál-e ottan valamiféle atyaúristennel?” Králik Béla eltűnődött a fogas kérdésen. De mivel tekintete épp rátévedt a kórterem meszelt falán függő Marx-képre, igenlőleg intett. „T-találkoztam veled – jelentette ki teljes komolysággal. – H-hatalmas szakálla volt, mint egy M-Mózesnek, és b-boltos homlokának sűrű szemöldöke alól k-komorán pillantott rám. »Genosse Králik!« – szólított meg sz-szigorúan. »Valami jöttment proudhonista Straubinger ön, vagy meggyőződéses osztályharcos? Ha osztályharcos, semmi keresnivalója idefenn. Vegye tudomásul, hogy holmi fejlődés ürügyén nincs joga dezertálni az osztályháború elkövetkezendő csatáiból. Inkább emlegesse csak meg a burzsoázia az ön fejsebét is

ugyanúgy, amiként az én karbunkulusaimat megemlegette. Legyen állhatatos és golyóálló forradalmár, ne pedig az első fejlődéstől berezelt, parittyafingot sem érő filiszter mesterlegény. Az osztályharcban, ezt jegyezze meg, mein Genosse, nincs beszarás!« N-no – fejezte be Králik Béla, a kórterem soknációjú sebesültjeinek és haldoklóinak nagy hahotája közepette –, n-no hát, ilyen legfelső b-bírálat után mi mást is t-tehettem volna, hagytam, hogy a cs-cseszki elvtárs visszaadjon a m-mozgalomnak.”

És ama naptól a Marx-kép alatt ott díszelgett a falon több nyelven is a lózung: „AZ OSZTÁLYHÁBORÚBAN NINCS BESZARÁS, MEINE GENOSSEN!” Sőt ott ékeskedett még azután is, hogy a népszövetségi egyezmény értelmében a Spanyol Köztársaság területéről kivonták a Nemzetközi Brigádok összes önkénteseit, az egyetlen Králik Béla kivételével, akit súlyos sebei továbbra is a kórházi ágyhoz kötöttek.

Csak 1939 februárjában épült fel annyira, hogy a kórház parancsnokságán haladéktalanul frontszolgálatra jelentkezhessek. De a köztársaság ügye akkorra már visszavonhatatlanul elveszett, aminthogy jómaga ezt éppenséggel a saját bőrén tapasztalta ki. A halotti némaságba burkolózó katalán fővárosba, Francisco Franco caudillói előlovaglásával bevonuló fasiszta ezredek első útja a hadikórházba vezetett. Ott előbb meghallgatták a barcelonai hercegérsek tiszteletükre celebrált Te Deumát, minekutána csordultig telve keresztényi megbocsátással, minden teketória nélkül az ablakokon át az utcára hajigálták a köztársasági hadsereg sebesültjeit. A több emeletnyi salto mortalét alighanem egyedül Králik Béla úszta meg élve közülük, nagyot puffanva egy odalent éppen hálaimát rebegő, a nemzetközi vörös egyházüldözés dacára is módfelett dagadtra gömbölyödött Jézus Társaság-beli szerzetesen, akinek mártíromságát azóta egy kápolna, több utca, valamint a pederasztá barátok részére anyaszentegyháziilag alapított, szigorú erkölcsű kolostor neve őrzi az utókornak. De hogy a hájas jezsuita atyán szerencsésen landoló Králik Bélával aztán a barcelonai érsekség által szervezett, spontán szerzetesi népharag sem végzett, az már korántsem a kifürkészhetetlen szeszélyű gondviselésnek, hanem az éppen arrafelé strichelő, Conchita nevezetű, jószívű és köztársasági érzelmű bárcásnak volt köszönhető, aki „Eresszétek! Krisztus hét sebére, ő az én strigóm!” sikollyal a lincselésre éhes atyák közé vetette magát, s hála dokkmunkást megszegyenítő természetének és izmainak, Králik Bélát pogány kézitusa után ki is mentette a karmaik közül.

A derék Conchita ezután a széplányok negyedében, egy patkánylakta, hűgyszagú garnihotelben rejtegette az ő *guapóját*. Eltartotta, ápolta, csucsujgatta, őrangyali buzgalmában még roppant bájait sem tagadván meg tőle, míg csak a bős papi hirigelés nyomaiból talpra nem állította. Akkor pedig Carlos Marx, a guadalupeai Szűzanya, továbbá két emigrálni készülő kikötőmunkás, régi kuncaftjai oltalmába ajánlotta, és záporozó könnyek közt búcsút vett tőle.

A baloldali anarchista elveket valló két katalán Králik Bélát úttalan utakon a Pireneusokba menekítette, majd a francia határ tőszomszédságában ronggyá verve a sorsára hagyta. Ez logikus folyománya volt ama egész úton folytatott buzgó agitációjának, amellyel zavaros, durrutista anarchizmusukból kijózanítva, a tudományos szocializmus tanításának óhajtotta megnyerni őket.

Alighogy átvergődött Franciaországba, egy határvadász járőr feltartóztatta. A határőrségen – a spanyolországi menekültekre vonatkozó szolgálati parancsnak megfelelően – előbb dagadtra pofozták, majd bilincsbe verve késedelem nélkül útnak indították a párizsi Népfrentkormány szolidaritásából a Nemzetközi Brigádok önkéntesei részére felállított vernet-i internáló táborba.

Ott minden addiginál jobban kijutott neki. Megtudván magyar honosságát, főleg az

őrszolgálatot ellátó szenegáli lövészek csépeltek különös előszeretettel, mivel a derék fekete pretoriánusok még akkortájt is becsületbeli kötelességüknek tekintették, hogy valahány kezük ügyébe kerülő magyar állampolgáron elégtételt vegyenek az ezred renoméján 1919 őszén esett súlyos sérelemért, amikor is a szegedi Tisza-parton egy – máskülönben a helyszínen felkoncolt – ifjú, bolsevik terroristanő szemén köpte a francia ezredesüket, akit minden bizonnyal azért tiszteltek oly mérhetetlen gyermeki ragaszkodással, mert rangkülönbségre való részrehajlás nélkül szólongatta valamennyiőjüket bűzös, fekete majmoknak. A szenegáli ütlegeket általában a foglyok közé beépített, denunciáns nemzetközi trockisták permanens pofonjai váltották fel, de – úgyszintén nemzetközi alapon – Králik Bélát gyakran a saját elvtársai is a körmeik közé kapták, mert hajmeresztő barcelonai viszontagságai hallatán a *Deuxième bureau* kitanult és különösen veszélyes *agent provocateurst* gyanították benne. Ekképp még az sem lobbantható szemükre, hogy több alkalommal is kísérletet tettek toxikációs úton való likvidálására.

Az egyik effajta, hetekig elhúzódó, igen komplikált utóhatásokat produkáló mérgezés után, amelyet a perpignani rabkórházban sikertelenül próbáltak bevégzett tényé tenni, a III. Köztársaság hatáságainak egyszer s mindenkorra elégük lett belőle. Hivatkozással tehát piszkos balkáni származására, azonnali hatállyal felzsuppolták az éppen Marseille-ben horgonyzó *Gavrilo Princip* nevű jugoszláv teherhajóra, a kézzel-lábbal tiltakozó kapitánnyal pedig röviden közölték, hogy nincs apelláta, a *sale métèque* igenis a hajójára kerül, ámbár a francia felségvizeken kívül felőlük akár zsákba varrva a tengerbe is lökheti.

Ha erre a kegyeletes tengerészeti szertartásra – talán alkalmas zsák híján – nem került is sor, a rozoga teknőn tett kéjutazása folyamán Králik Bélát éppen elégszer megszakolták ahhoz, hogy abszolút kimerítő tapasztalatokat szerezzen a délszláv népek robbanékony temperamentumáról és átkozottul kemény ökléről, továbbá arról a rendkívüli népszerűségről, amely a Magyar Királyság állampolgárait az Adria mentén is osztatlanul üldözte. Fájdalmait mindazonáltal gyógyító írként enyhítette ama örvendetes felismerése, hogy a *Gavrilo Princip* vasöklű legénysége korántsem holmi méltatlan nacionalista előítélettől elvakítva, hanem a Horthy-fasizmus elleni nagyon is helyénvaló haragtól sarkallva gyepálja. Mi sem tehetette volna hát boldogabbá annál, hogy a politikai öntudat és tisztánlátás e meglehetősen magas érettségi fokát a személyzet szerb, dalmát, Crna Gora-i, szlovén, sőt horvát nemzetiségű tagjaiban egyként föllelte, leszámítva az idős dubrovniki fedélzetmestert, aki bundás indulatában még mindig az 1868-as magyar-horvát államjogi szerződés passzusait pofozta le rajta.

Egyszóval be kellett látnia, hogy valóban remek kompánia hirigeli a *Gavrilo Principen*, sok-sok nagyszerű, potenciális elvtárs, akikkel ha legnagyobb bánatára szót érteni nem tudott is, vitathatatlanul egy nyelvet beszélt. Így hát tény és való, hogy szívében őszinte baráti érzelmekkel vált el tőlük, amikor 1939. szeptember i-én horgonyt vetettek a spliti kikötőben, ahol az ominózus történelmi napnak betudhatóan rendőri készültség és egy zsuppkocsi várta. Haladéktalanul vonatra ültették, és erőhatalmi fedezettel a határra toloncolták. Orcáin még ott vöröslőitek az autonóm horvát búcsúpofonok, amikor a murakeresztúri határátkelő állomáson, a defenzív osztály fogadására kirendelt nyomozóitól már megkapta az első agyloccsantó királyi magyar ökölcsapásokat, amelyek sokévi, honvágy gyötörte távolléte után, szégyenszemre, örömkönnyeket csaltak elő a szeméből.

Minthogy a Vemet d'Ariège-i internáló táborban munkálkodó trockista ügynökség kifogástalanul látta el feladatát, Králik Béla hosszú hónapokra a Margit körúti katonai fogház kiváltképpen megbecsült őrizetese lett. Titokban maga is gyakran elcsodálkozott a megkülönböztetett figyelmen, amelyben keszeg és szerény személyét

részesítették, s még inkább azokon a bámulatosan vastag dossziékon, amelyekbe mozgalmi tevékenységének terhelő bizonyítékait gyűjtötték. Hetente kétszer is elővezetették, fejére tormászacskót húztak, s eközben hol körömtépkedéssel, hol villanyozással noszogatva, párizsi futárküldetéséről és spanyolországi kapcsolatairól kapacitáltak – lényegesen kevesebb sikerrel, mintha egy született kukát próbáltak volna szóra bírni.

Amikor aztán 1941 júniusában beütött a Szovjetnek küldött Legfőbb Hadúri hadüzenet, az eredménytelen verésekbe belefáradt defenzív osztály két kézzel kapott a soha vissza nem térő alkalmon, és más irányú fontos nemzetvédelmi kötelezettségekre hivatkozva, Králik Béla ügyét alig titkolt kárörömmel nagy sietve áttette a rivális csendőrségi elhárításra, őt magát pedig még nagyobb sietséggel az Andrássylaktanyába. Ott felsőfokú Gestapo-tanfolyamot végzett, tanulmányait SS-Reichsführeri dicsérettel abszolvált, mondhatni, professzori képzettségű csendőr nyomozók vették gondjaikba, ők csaknem kizárólagosan hazai illegális pártkapcsolatai felől faggatták, méghozzá nem hebehurgya katonatiszti intuícióra, hanem szigorúan tudományos alapokra fektetett, pszichológiai effektusokat is alkalmazó, módszeres kínvallatások eszközlésével. A majdnem húsz hónapig tartó tudományos megruházások mindazonáltal azzal a szomorú eredménnyel zárultak, hogy a kihallgatásokat váltott műszakban folytató mindkét nyomozócsoporthoz országos csendőr-főparancsnoki döntéssel feloszlatták, tagjai egy részét nyugállományba helyezték, más részét lefokozták, harmadrészét pedig az első menetszázaddal a doni frontra irányították.

Králik Béla ekkor átkerült az Országos Rendőr-főkapitányságra, ahonnan a politikai rendészeti osztály főnöke, dr. Sombor-Schweinitzer József rendőrfőtanácsos kezdeményezésére és ökegyelmessége vitéz Keresztes-Fischer Ferenc királyi belügyminiszter személyes utasítására haladéktalanul szabadlábra helyezték, sőt a politikai rendészet egyszerűbb lelkületű nyomozóinak döbbségre még csak rendőri felügyelet alá helyezéséről sem intézkedtek.

A magyar királyi államrendőrség történetében e teljesen példa nélkül álló eset – melynek hallatára egy lelkes hevületű, ifjú segédfogalmazó a honáruló, szabadkőműves rendőrhatalom elleni tiltakozásul, szolgálati maroklöfegyverével a főkapitányság tisztiklozettségébe lökte magát – az akkori évek egyik legfondorlatosabb rendőri akciójának nyitányát jelentette. A főkapitányság politikai rendészetén ugyanis hónapok óta mindinkább fokozódó nyugtalanságot, sőt nem titkolt aggodalmat keltett az a körülmény, hogy a Kommunisták Magyarországi Pártja már jó ideje a legcsekélyebb életjelt sem adja magáról. Mivel a politikai rendészet vezetői éltek a gyanúperrel, hogy ez az aggasztó hallgatás nem egyéb nagy horderejű stratégiai döntések és szerfölött veszedelmesnek ígérkező felforgató akciók álcázására szolgáló, körmönfont taktikai manővernél, minden reményüket a szabadon bocsátott Králik Bélába vetették, abban bizakodva, hogy szigorúan gondos megfigyelésével előbb-utóbb a szőrén-szálán eltűnt illegális párt nyomára bukkanhatnak.

A kezdetben „Félfülű”, később „Csalétek”, legvégül pedig „Nagyvad” fedőnévvel jelölt, jókora apparátust mozgósító, operatív rendőrségi akció minden kétséget kizárólag csakis azon az előre be nem kalkulált, örületes balszerencsén bukott el, hogy az éber szaglancokról egyébként mit sem sejtő Králik Bélának legjobb igyekezete ellenére sem sikerült semmiféle illegális kapcsolatot felvennie. Ez pedig korántsem ügyefogyottságának, hanem csakis annak az előtte is teljességgel ismeretlen körülménynek volt tulajdonítható, hogy a párt éppen az idő tájt feloszlatta magát, és a zavaros háborús helyzetre való tekintettel működését átmenetileg szüneteltette.

A mindkét felet egyaránt lesújtó felsülésből végül kiki a magának megfelelő konzekvenciákat vont le. A politikai rendészet magas rangú öreg rókái alapos

gyanújukat végképp igazoltnak látták, s arra a meggyőződésre jutottak, hogy szemmel tartottjukban kétségtelenül olyan nagy kaliberű és rendkívüli konspirációs képességekkel megáldott személyt kerítettek hálójukba, aki minden jel szerint legalábbis felső, ha ugyan nem legfelső kapcsolatokkal rendelkezik. Ezért éberségüket és apparátusukat megkettőzve, fokozott vadászszennedéllyel adtak parancsot a „Nagyvad” operáció lankadatlan folytatására. Králik Béla pedig beletörődve a kapcsolatfelvétel kilátástalanságába, hosszas tanakodás eredményeképpen úgy döntött, inkább vállalja a hamarosan beköszöntő magyar proletárforradalom győzelme utáni súlyos pártfegyelmet, semmint hogy ölbe tett kézzel szemlélje az osztályellenség egyre pimaszabb háborús garázdálkodását. Így hát, egy elemisták részére gyártott játéknymoda segítségével, az alulról jövő egyéni kezdeményezés útját választva, késlekedés nélkül a cselekvés mezejére lépett.

Attól a naptól kezdve a politikai rendszet kopói fogcsikorgatva voltak kénytelenek szemet hunyni azon, hogy éjszakánként a maga nyomtatta „A KMP él! Le a háborúval! Vesszenek a horthysta labancok!” szövegű röpcédulák tucatjait szórja szét Újpest város főútvonalain és közterein, amelyeket hajnalra egy külön e feladat végrehajtására alakított detektívbrigád izzadságos fáradozással gyűjtött össze és szolgáltatott be a főkapitányság archívumába.

1943 végétől már személyesen Hain Péter detektív főfelügyelő, a kommunistaszimuláció kormánytanácsosi címmel jutalmazott mesterszaglása vette át a továbbra is bulldogszívóssággal folytatott „Nagyvad” akció irányítását. Éber elővigyázatosságában még a helyi nyilaskeresztes rohamosztagosoknak is csak azzal a szigorú kikötéssel engedélyezte Králik Béla heti egyszeri eldöngetését, hogy a fontos nemzetvédelmi érdekekre való tekintettel testi épségéért a tulajdon fejükkel felelnek. Ennek köszönhetőleg Králik Béla lagymatag hungarista bunkózások közepette – mondhatni, rendőrhatalommal – tökéletes háborítatlanságban végezhetette földalatti agitációs tevékenységét, mígnem 1944. március 19-én, a német bevonulás napján, ennek az idillnek vége szakadt. A finom rendőri sakkhúzásokat mindig is semmibe vevő Gestapo Králik Bélát az elsők között hurcolta el Luther Márton utcai hónapos szobájából.

Miután abban a kitüntetésben részesült, hogy a svábhegyi Mirabelle-panzió pincéjében, megátalkodottan konok hallgatása jutalmául, Hermann Krumey SS-Obersturmbannführer saját lábúlag rugdosta püffedtre a heréit, a Sicherheitspolizei und Sicherheitsdienst zsidótlanítási részlege nem sokat kakecolt vele. A magyar belügyekbe való be nem avatkozás pedáns tiszteletben tartásával Králik Bélát a királyi csendőrség hasonló ügyleteket bonyolító Nemzetközi Beraktározási és Szállítási Kft elnevezésű leányirodájának cégintézőire bízta. A korlátolt felelősségű speditőr iroda a gondjára bízott egyéni szállítmányt egy nagyobb tételt képező, agg izraelitákból összeválogatott transzporthoz csapva, a józsefvárosi teherpályaudvaron bevagonírozta egy valaha jobb fuvarárut látott, dán sertésszállító vagonba, és a németországi export-megrendelő kívánságának megfelelően útnak indította a buchenwaldi Birodalmi Munkahajlamosító Főtáborba.

A szövetséges bombázások miatt csaknem kéthetes késéssel céljához érkező szállítmány egy tételben éhen halt kétszáz *unnütze Esserje* közül, mint afféle „minta érték nélkül”, egyedül Králik Béla került átvételre, amivel is az árja Übermensch sportrekordokat mindenkor lelkesen méltányoló SS-Totenkopfverband magas beosztású közegeinek legteljesebb elismerését sikerült kivívnia. Minthogy azonban minősíthetetlenül trágár taglejtésekkel otrombán visszautasította azt a személye iránti megbecsülésről tanúskodó ajánlatot, hogy kápóvá neveztesék ki, rövidesen elfoglalhatta az őt megillető harmincöt köblábnyi légteret a XXVI. blokk 12.

barakkjában, ahol már másnap az SS-örség lefegyverzésére irányuló lázadásra szólította fel társait.

A tábori házirend kötelmeinek e flagrális megszegésére bujtogató kísérletéért a táborparancsnokság magas rangú képviselői és több ezer Häftling jelenlétében, a lágerzenekar által intonált *Tűzvarázs* hangjaira, Králik Bélát a kistábor Appellplatzán még aznap délután javító-nevelő fenyítésben részesítették. A munkahajlamosító célzatú, nyilvános javító-nevelő fenyítés szokásos záróakkordjára, a kiheréléssel egybekötött, ceremonikus trágyalébe fojtásra mindazonáltal nem került sor. A hivatalból jelenlévő dr. Schidlowsky lágerfőorvos fölfigyelt ugyanis a megfenyített fogoly szenzációs szívósságára, s ezért engedélyt kért és kapott, hogy sürgetőleg fontos birodalmi érdekeket szolgáló és az IG Farbenindustrie bőkezű pártfogását élvező, kombinált gyógyászati kísérleteknek vethesse alá – amiért is napokig szenvedhette aztán a táborparancsnok iparművész hitvesének, Ilse Koch asszonynak sértődött duzzogását, aki Králik Béla gyenge bőrét különösen alkalmasnak találta mindenféle szép lámpaernyők készítésére.

Sajnos a birodalmi orvostan és az SS-immunológia nemzetközi hírnevet minden bizonnyal méltán öregbítő, több hónapos kísérletsorozat – mely gondosan kidolgozott gyógyszereléssel a szakirodalomban mindaddig ismeretlen máj- és veseinfekciót idézett elő –, közvetlenül a sikert koronázó exitus előtt, barbár tudományellenes erők közbeavatkozása folytán félbeszakadt.

A lágerfoglyok győzelmes felkelése után a már felszabadult tábort diadalmasan elfoglaló amerikai páncélos egységek egészségügyi szolgálatosai Králik Béla csonttá aszalódott porhüvelyét, elnyűhetetlen lelkével egyetemben, a weimari UNRRA-szanatóriumba szállították, és abban a szobában helyezték el, ahol becses személyemen kívül még két francia maquisard, egy szlovák partizánkomisszár, valamint egy világhírű holland elméleti fizikus, a vonatrobantások kiváló specialistája, tizenhét Wehrmacht-csapatszallító szerelvény levegőbe röptője feküdt, haldoklását végezve.

Elég volt csak egyetlen pillantást vetnünk rá, hogy egyöntetűen megállapítsuk magunkban, a pasas életéért már egy füleden pitykét sem adnánk, s ebbeli véleményünkben a III. Medical Collecting Company egész orvosi és ápolói személyzete kivétel nélkül osztozott. De hiszen, amikor két kóma között olykor-olykor rövid percekre magához tért, maga Králik Béla is eldadozta valami csöndes és derűs belenyugvással: „M-mindenesetre tartom szerencsémnek, b-bajtársak, hogy ilyen k-kitűnő kollektívában h-hunyhatok el...”

Halálba vetett optimizmusa azonban felette elhamarkodottnak bizonyult. Az igazat megvallva, az osztály orvosai emiatt csupán annyiban voltak kárhoztathatóak, hogy állapotát eleve reménytelennek ítélve, kezelésével már meg sem próbálkoztak. Hónapokkal később ugyan a szanatórium parancsnok-helyettese, Major of U. S. Army dr. Jesuah Goldman, az ismert brooklyni pszichiáter, alighanem több dioptriás rövidlátásának betudhatóan, egy New York-i pszichológiai szaklapban közzétett dolgozatában Králik Béla orvostörténetileg példátlan és viharos gyorsaságú felépülését a szenvedés négyezer éves próbatételeit mindenkor töretlenül kiálló, zsidó ösztön-Én páratlan túlélő erejével magyarázta, ezzel szemben az igazság – mely tudvalevőleg mindig konkrét – az volt, hogy gyógyulását egy közönséges Siemens gyártmányú fülhallgató kórházi rádiókészülék idézte elő, amelyen még agonizálása közben is feszült figyelemmel kísérte a világpolitika legfrissebb fejleményeit. E megbocsáthatatlanul könnyelmű kíváncsisága azzal járt, hogy megneszelvén, majd átlátván a náci kapitulációt haladéktalanul követő angolszász cselszövések világforradalom-ellenes tendenciáinak fenyegető veszedelmességét, proletárharcos öntudata újólgy oly hevesen lángolt fel, hogy többé semmi meg nem akadályozhatta talpra

állásában s abban, hogy talpra állását történelmileg reá háruló szükségszerű kötelezettségnek fogván fel, a munkásmozgalom további küzdelmeiben előreláthatólag részére tartogatott verések kezdetét akár csak ideig-óráig is halogassa.

Ha nem is éppen az elsők között érkezett haza, ahhoz még éppen idejekorán, hogy becsülettel kivegye a részét azokból az impozáns méretű utcai tömegbunyókból, amelyek során az Auschwitzban megtollasodott zsidó plutokraták pénzelt Baloldali Blokk éhenkórász prolicsürhéje, a nemtelen ököljoghoz folyamodva, drasztikus bestialitással rendre szétugrasztotta ama honfélő és hitbuzgalmi tüntetések békés mértékletességgel gyújtogató és lövöldöző demokratáit, akik az 1945. augusztus 6-i hirosimai atombomba-bevetés fényes sikerén felbuzdulva egyre gyakrabban siettek kinyilvánítani a harmadik világháború leendő győzteseire iránti hazafias szimpátiájukat.

Bár egy efféle hercegrímásilag megáldott tüntetés alkalmával, amikor is több száz istenfélő kiskereskedő vonult törve-zúzva az MKP Tisza Kálmán téri székháza elé, hogy a Werbőczy-féle Tripartitum hatályaiba ütköző, jogtalan földreform azonnali és végleges visszavonását követelje, az elvtársaival védőkordont alkotó Králik Bélának egy szűzmáriás zászlóval kiütötték az egyik szemét; fél szemének elvesztése a legkevésbé sem csüggesztette el – hiszen nemcsak szeme világát, de akár életét is boldog-örömetest pártjáért áldozta volna –, s még kevésbé hátráltatta abban, hogy kapván egy szép üvegszemet, 1945 októberében, a földosztás utolsó etapjában a Somogy vármegyei Földbirtokrendező Tanács egyik kommunista tagjaként tevékenykedjék. Ebbéli minőségében gróf Széchenyi György hűségese tisztartói egyik éjszaka vasvillával döfték keresztül és Marcali határában egy kies trágyagödörbe hajították.

A legszebb somogyországi prónaysta hagyományokat idéző, igazságosztó programszolgáltatás azonban az ilyenkor előírt, jeltelen szabványelföldelés elmulasztása miatt, ítéletvégzésében oly szakszerűtlenül végrehajtott silány pancsermunkának bizonyult, hogy az éltes gróf – egykoron maga is gyakorló, jeles prónaysta – fogta koldusbotját, s szégyenében-bújában külhoni számkivetettségre adta meggyalázott, turáni ősz fejét. Miközben felsőausztriai kastélyában a bujdosás keserű kenyerét eszegette, a haza jövője és a korcs utódok iránti mélabúját talán csak az orvosolta volna, ha hírét veszi, hogy a nevében s becsületén esett súlyos csorba kiköszörülését egy *paranoia religiosa* szenvedélyétől fűtött, Irgalmas rendi apácánövendék vállalta fel, akinek a fentebb említett igazságbevégezéssel elhantolás kifogástalan lebonyolítása esetén semmi esetre sem nyílik alkalma véghezvinni ama cselekedetét, amely Krisztus szeplőtlen jegyeséhez és a halhatatlan egri amazonok emlékéhez egyképp méltó volt.

Noha az ifjú novícia az 1947-es választási kampány napjaiban „Pusztulj, Marat!” sikoltással egy rozsdamarta Wehrmacht szolgálati bajonettet mártott az egri székesegyház előtt agitáló és 1-ES LISTA: KOMMUNISTA tartalmú röpcédulákat osztogató Králik Béla pogány hátába, sajnálatosan hiányos harckiképzése folytán képtelen volt megismételni Corday Sarolta hajdani tördőfésének tökélyét. Annyit azonban kétségtelenül elért, hogy Králik Bélának csalatkoznia kellett ama vérmes reményében, hogy végre-valahára méltóképpen bekapcsolódhat a 3 éves terv országépítő célkitűzéseinek megvalósításába. Felgyógyulása után ugyanis, a párt figyelmességének köszönhetően, több hetes külföldi szanatóriumi pihenés várt rá. Hiába is tiltakozott, kilincsel, rimánkodott, futkosván Ponciustól Pilátusig, s végső érvként fölvetvén még azt is, ha már mindenáron külföldre akarják küldeni, küldjék hát legalább Görögországba, a Grammoszon egyre szorongatottabb helyzetben harcoló partizánok közé, végül engedelmeskednie kellett a szervezeti fegyelemnek.

Így aztán fájo szívvel bár, de elutazott élete első és utolsó üdülésére, a napfényes

dalmát tengerpart egyik – I. V. Sztálinról elnevezett – pompás partizánszanatóriumába, ahonnan megérkezése másnapján eszméletlen állapotban, súlyos belső vérzés gyanújával szállították be a dubrovnikai kórház belgyógyászati osztályára. Fegyházbüntetésként felfogott üdülésének eme örvendetes jobbra fordulását az az őszinte elvtársi légkörben, ámbár kölcsönös meg nem értésben lezajlott, tüzes eszmecsere idézte elő, amelynek során az I. V. Sztálin partizán szanatórium egynemely hevesebb vérmérsékletű veteránja megkísérelte eltéríteni szilárdan képviselt álláspontjától, amelyet a Kommunista és Munkáspártok Tájékoztató Irodájának a derült mediterrán égből szárazmennykőként lecsapó, közismert határozata nyomán alakított ki – igaz, csak az után, hogy kétségbevonhatatlanul meggyőződött róla, a nyilatkozatot a Magyar Dolgozók Pártja is jóváhagyta.

A szövetségi alapon kiosztott dalmáciai veterán ökölcsepások okozta sérüléseiből csak jó háromnegyed év múltán épült fel teljesen a budapesti pártkórházban. Fél fülére örök életére megsüketülve, de igen jó hangulatban és a lehető legharcakészebb állapotban jelentkezett újabb pártmunkára. Mint a legbátrabbak közül való, megfélemlíthetetlen elvtársnak, hamarosan lehetővé is tették, hogy a párt egyik dél-alföldi megyébe kirendelt, egyszerű közkádereként bekapcsolódhasson a termelőszövetkezetek megalakítását szorgalmazó országos szervező kampányba, amire tökéletes mezőgazdasági járatlansága amúgy is mintegy eleve predestinálta. Az önkéntes belépés lenini elvét mindvégig következetesen tiszteletben tartó szervezői munkája folyamán működési körzetében ugyan egyetlen szövetkezet sem alakult meg, ám agitatori buzgalmát ez a fiaskó éppoly kevésbé hűtötte le, mint annak a gémeskútnak a jéghideg vize, ahová egy békés, fehér téli éjszakán néhány sértődött nagygazda, löccsel és petrencerúddal eszközölt akkurátus megnyüstölése végső kifejeletként behajította. Szerencsétlenségére a kút birtokosa, egy ingadozó középparaszt, hosszas morfondírozás után a segítségére sietett és kihúzta, hogy aztán népes családja közreműködésével, félholtra verje, és pucérra vetkőztetve a behavazott földekre kergesse. Ez annak a kurta, noha meglehetősen tüzes hangnemű vitának a logikus folyománya volt, amelynek során Králik Béla hálátlanul megtagadta, hogy megmentőjét holmi protekcionista alapon további szervezői tevékenysége alól kivonja – sőt még anyaszült meztelenül, teljesen lilára gémberedve is elszánt erőfeszítéseket tett, hogy a szövetkezeti mozgalom történelmi szükségszerűségéről, valamint a közösbe való belépés népgazdasági és osztálypolitikai jelentőségéről meggyőze.

Miközben Králik Béla az emlékezetes télvízi éjszakán szerzett zúzódásaival, másodfokú fagyási sérüléseivel és elkomplikálódott szövődményes tüdőgyulladásával a kórházi ágyat nyomta, Joseph McCarthy wisconsini szenátor a washingtoni törvényhozásban nyilvánosságra hozta a kommunista beszivárgásról és a szövetségi kormányapparátusba beépült vörös ötödik hadoszlopról szóló jelentését, mellyel szoros összefüggésben James Forrestall hadügyminiszter a bethesda-i haditengerészeti ideggyógyintézet tizenhatodik emeletéről „A Vörös Hadsereg partra szállt!” kiáltással kivetette magát az ablakon, a Magyar írók Szövetségében tartott harcos felszólalásában pedig egy magát akkortájt már országos hírnévre nyalonckodó ditirambuspoéta, a láncoskutyázás felülmúlhatatlan bajnoka, újabb Rajk- és Kosztov-bűnbándák sürgető leleplezésére hívta fel a béketábor országait. Mellesleg említve, a koreai háború kellős közepén jártunk, és Douglas MacArthur tábornok, a hadra kelt ENSZ-csapatok főparancsnoka vörös szimpátiákkal gyanúsította meg Harry S. Truman demokrata párti elnököt, aki a U.S. Air Force vezérkarának a hidrogénbomba azonnali phenjani és pekingi bevetése helyett, jellemző liberális érzélgősségtől indítva, csak napalmbombák és baktériumfegyverek alkalmazását engedélyezte.

A Králik Béla életének további menetében bekövetkező veréseket mindazonáltal korántsem az a körülmény okozta, hogy felsőbb pártfórumok elutasították önkéntesi

jelentkezését a koreai hadszíntérre, de még csak az sem, hogy felgyógyulása után hozzájárultak vidéki téesz-szervező munkája haladéktalan folytatásához – a további bajokat kizárólag annak köszönhetette, hogy a feszült hidegháborús nemzetközi helyzetben és a kiadós kulákhushángolások közepette is időt tudott szakítani magának arra, hogy a központi pártszervekhez írásbeli feljegyzést nyújtson be. Hosszabb lélegzetű és igen aprólékos feljegyzésében mély aggodalmát fejezte ki amiatt, hogy a körzetében betegsége alatt már gombamód megszorodott termelőszövetkezetekbe való belépés önkéntessége, mindennapos tapasztalatai szerint, többnyire csorbát szenved, s nemkülönben amiatt, hogy némely látszateredményeket hajhászó, felelős beosztású megyei instruktor elvtársak felelőtlenségükben sutba dobván a lenini-sztálini agrárpolitika alapvetését, napról napra szemet hunynak azon a gyakori jelenségen, hogy számos helységben rendre szegényparasztok kerülnek a kuláklistákra és kulákok a szövetkezetek vezetőségébe, amely nemcsak rossz vért szülő, nepotista suskusokat enged feltételezni, de merőben kiszámíthatatlan és nemkívánatos tendenciákat rejt magában.

Miután feljegyzését gondosan áttanulmányozták s véleményezésre az illetékes megyei tanácshoz és pártbizottsághoz leküldték, ott néhány mimózálelkű elvtárs úgynyira vérig sértődött, hogy duzzogásuk eredményeképpen Filcsik Gergely, megyei tanácselnök-helyettes, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának tagja, országgyűlési képviselő hathatós közbenjárására, Králik Béla az Allamvédelmi Hatóság őrizetese lett. A vizsgálat megejtésével megbízott két ifjú nyomozótiszt – akiket egyébként 1956. november i-én, a Megyei Nemzeti Bizottmány élén álló Filcsik Gergely határozati javaslatára, forró olajba mártva, elevenen sütötték meg – túlzott ügybuzgalmában a belső elhárítás budapesti irattárából előbányászta a defenzív osztályhoz Králik Béláról 1939 nyarán Vemet d'Ariége-ből küldött részletes ügynöki jelentést, mely szerint fent nevezett a francia hatóságoktól kiutasítatván, a jugoszláv királyi felségjel alatt hajózó *Gavrilo Princip* fedélzetén indul haza. Ez untig elég volt ahhoz, hogy a MDP második kongresszusának megyei küldöttválasztó konferenciáján Kloh Rudolf pártbizottsági első titkár – jelenleg az Európai Rab Népek Szövetsége égisze alatt munkálkodó Magyar Nemzeti Bizottság londoni szekciójának elnökségi tagja – örömmel jelenthesse: az Allamvédelmi Hatóság nagyszerű csekistáinak, a megyei dolgozók széles körű támogatásával, a párizsi Második Iroda és a belgrádi UDB olyan veszedelmes ösügynökét sikerült leleplezniük, akinek különleges diverziós feladatául már 1939-ben a legderekből megyei vezető káder elvtársak politikai, erkölcsi és emberi tekintélyének aláásását jelölték meg.

Mindebből 'kifolyólag az 1951-től 1954-ig terjedő, méhükben történelmi olvadásokat érlelő esztendőket Králik Béla a kistarcsai állami büntetőtábor lakójaként töltötte el. Ezek a békés évek soha vissza nem térő alkalmat biztosítottak neki arra, hogy végre-valahára huzamosabb időt szentelhessen a marxizmus-leninizmus klasszikusainak elmélyült tanulmányozására, ezáltal immár elméletileg is felvérteztén magát. Autodidakta stúdiumaiban, mondhatni, a legcsekélyebb mértékben sem akadályozták azok a sűrűn ismétlődő próbálkozások, amelyekkel a táborban konspiratív viruló volt Független Kisgazdapárt, az egykori ludovikásokat tömörítő Magyar Harcosok Bajtársi Szövetsége és a Nemzeti Szocialista Szeretet Párt, jobboldali szociáldemokraták koordinálta, fáradhatatlan tagsága radikális fizikai megsemmisítésére tört. Aligha vitatható, hogy e körülmények között megszervezett, koalíciós erőfeszítések meghökkenítő eredménytelenségéért távolról sem a kivitelezés szakszerűtlensége, s még kevésbé a tábori őrszemélyzet ébersége, hanem csakis Králik Béla évtizedes gyepálásokban és mérgezésekben megedződött, proletárharcosi szervezetének bámulatossága, továbbá likvidálhatatlan lelkének az idő tájt már tudományosan is aládúcolt osztályszilárdsága volt kárhoztatható.

Ezeknél a megfontolt bonctani tájékozottságú, illegális többpártrendszeri kinyírási iparkodásoknál csak azok a szintúgy illegális agyonütési próbálkozások vallottak csúfosabb kudarcot, amelyekre nem sokkal ügye felülvizsgálata és 1954 decemberében történt rehabilitálása után került sor. A „kilenc és fél millió magyar lelkének együttlelkesedését és egységes szívedobbanását” valló, hazafias és néphű Nagy Imre-kormány programjában bort, búzát, békességet, szemesnek világot, vaknak alamizsnát kínáló földműves politikáját jellemző hazafiatlansággal elutasító, népidegen agrárproletár és szegényparaszti elemek ugyanis fölötté energikusan nehezményezték, hogy Králik Béla, bár sajtó szívvel, egymás után osztatja fel azokat a termelősövetkezeteket, amelyek megalakításából annak idején a maga részét derekasan kivette.

Egy ilyen kalákában végrehajtott, kiváltképpen cudar ellazsnakolás alkalmával az ökleivel cséphadaróként dolgozó bandagazdában Králik Béla meghatott örömmel ismerte fel hajdani barcelonai szomszédját és kenyeres pajtását, a mahomettermetű Kis Karikó Péter. „P-Péter, Péter – csóválta meg cipóra dagadt fejét –, hát már m-meg sem ismersz, k-kedves jó cimborám?” „Jézusom – bömbölte el magát Kis Karikó Péter –, hisz ez kompanyeró Králik, a 11-es brigád feltámadottja! Fájrant, emberek, félre a kapákkal, elvtárs a koma!” Azzal Králik Belát magához rántotta, és hordónyi mellkasának szorítván, oly igen túlradó boldogsággal ropogtatta meg csontjait, hogy kevés híján a szuszt is kisajtolta belőle. Hanem néhány kellemes spanyolhoni emlék félelevenítése után egyszerre elkomorodott. „De hát akárhogy nézem is – vontá össze a szemöldökét – te mégiscsak avégből sundám-bundázol erre mifelénk, testvér, hogy fölszámolod a legjobb téeszeinket. Hogy az isten csodájába árthatod magad ilyen opportunistá disznókodásokba?” Králik Béla intőn emelte magasba ujját, habár a szemét lesütötte: „Hja, P-Péterem, az osztályharc útjai olykor kifürkészhetetlenek.” Elsötétedő, kerek ábrázata tanúskodott róla, hogy ez a beszéd már mennyire nem tetszik Kis Karikó Péternek. „Egen, aztán eztet is Marx atya klasszikus szályábul hallottad tán, amikor ott, Spanyolba visszazavart közibénk?” „Nem, P-Péterem – restelkedett Králik Béla –, ezt én a m-megyei káderkonferencián h-hallottam Kloh elvtárs t-titkári szájából.” „Ó , te klóra való – sercintett egyet megvetésében Kis Karikó Péter. – Hát ezért jelentél meg nekünk itten, hé, te hamis próféta, hogy likvidátor-kodásra csábítsad a népet? – És az ordret zordan adta ki. – Ásóra-kapára, emberek! Végezzük be böcsülettel a megkezdett mórest..

Jó darab időbe telt, míg a valóban becsülettel bevégzett elvtársi móres összes nyomait, a nem kevésbé lelkiismeretes elvtársi gyógykezelés jóvoltából, Králik Béla teljesen kiheverte a budapesti pártkórházban – ahol már régi, kedves ismerősként üdvözölték –, miközben a belügyminisztérium betegágyához járuló nyomozóit több ízben is csalárdul félrevezette, igen méltánytalanul s igen időszerűtlenül a parlamentileg megszüntetett osztályellenségre kenve súlyos borda-, gerinccsigolya- és többrendbeli belső sérüléseit. Alig néhány héttel hosszúra sikeredett felgyógyulása után – már 1956 forró nyarán – pedig arra a pártmunkáshoz méltatlan és teljességgel megbocsáthatatlan, önkényes lépésre ragadtatta magát, hogy a nyugat-európai kremlinológus berkekben élénk tudományos visszhangot keltő Petőfi-köri ideológiai vitán személyesen megjelenjék és felszólalásra jelentkezzék.

Miután előjáróban üdvözölte a Központi Vezetőség júliusi plénumának határozatait – az egybegyűlt bölcselők, bölcsészhallgatók és bölcseletrajongó magánkisiparosok friss és szabad légkörű, tomboló hurrogása közepette lándzsát tört az irodalom lenini pártossága, a szocialista realizmus alkotómódszere, valamint a budapesti földalatti gyorsvasút építése mellett, de szerencséjére arra már nem nyílt lehetősége, hogy a „Kert-Magyarország” és a nemzeti kommunizmus kritikájába is belefogjon, mert időközben egy letépett széklábbal igen liberálisan fejbe ütötték.

A lincselést ezzel megúsza, de azt nem, hogy a müncheni Szabad Európa Rádió kiküldött munkatársa esti kommentárjában, a nagy-budapesti pártbizottság káderosztályának egyik illetékese pedig másnapi bizalmas jelentésében a sötétben bujkáló szektás-dogmatikus-bürokrata-etatista-totalitárius-restaurátor elemek ama prototípusának bélyegezze, aki semminemű titkos cselszövéstől sem riad vissza, hogy a szocialista demokrácia széles országútjának osztály nélküli társadalmi összefogással megkezdődött, lelkes hangulatú építését elszabotálja. Ennek következtében a káderosztály vezetői úgy vélekedtek, hogy a sokat próbált, mindenkor a tűzvonalba bevetett s ott mindig helytállt, veterán osztályharcos már ezerszeresen is rászolgált, ha nem is éppen a pártkizárásra, arra feltétlenül, hogy haladéktalanul eltávolítsák az élcsapat hivatásos kádereinek sorából, és a párt legújabb, „Suszter a kaptafához!” irányvonalának megfelelően mielőbb visszairányítsák a termelőmunkába.

Így aztán Králik Béla 1956 augusztusában visszaköltözött szülővárosába, és meglehetősen feltűnést keltő kádervéleményezés kíséretében felvétetett a Duna Cipőgyár cipőfelsőrész-készítő műhelyébe, havi 1100 forintos fizetéssel. Műhelyében – a faliújságra kirajzszögezett kádervélemény szakszervezetileg hitelesített fotókópiájának köszönhetőleg – nap nap után a törvénytelen ségek számlálhatatlan regimentjét elkövető, Kistarcsa Rémeként közismert, szadista hajlamú ávos századosnak kijáró, konstruktív elvi dorgálásokban részesült. Ezekben a többnyire kaptafával eszközölt megpirongatásokban egymással versengve vettek részt mindazok az ártatlanul meghurcolt, nép és párthű volt szolgabírák, børspekulánsok és csendőrtisztek, akik a szocialista államrend iránti töretlen hűségük ragyogó bizonyságaképpen nagyüzemi elhelyezésüket kérték a munkásosztály öntudatának további megszilárdítása végett. Králik Béla azonban füttyült a harcos szellemű kollektíva építő jellegű korholásaira, és javíthatatlanul frakciós és restauratori aknamunkájával esze ágában sem volt felhagyni; sőt minden egyes párt-, szakszervezeti és tömegmozgalmi gyűlést azon rágalmainak szakadatlan hangoztatására használt fel, miszerint a szocialista demokrácia örvendetes szárba szökkenését egyre kártékonyabban fojtogatják az elburjánzó jobboldali, revizionista és ellenforradalmi dudvák, amelyek már Újpesten is veszélyeztetik a tisztult légkör zsendülő vetését, végül pedig megátalkodottságában arra vetemedett, hogy mindeme aggályait személyes beadvány formájában hozza a Központi Vezetőség két tagjának, jelesül Bántó Kristóf és Latorka Dénes elvtársak tudomására.

Miután Bántó Kristóf fogadta és meghallgatta hivatali helyiségében, bekapcsolta a rádiót, s kifejtette neki, hogy mivel a rendelkezésére álló adatok és jelentések szerint a hihetőleg október közepén esedékes, fegyveres ellenforradalmi zendülés aligha felbecsülhető haszonnal jár majd azoknak a pártba befurakodott revizionista árulóknak a leleplezésében, akik a proletárdiktatúra megfojtására törekszenek, pillanatnyilag minden tisztán látó és harcra kész elvtársnak messzemenően óvakodnia kell a nagyon is kívánatos irányba fejlődő események menetét lazító vagy gátló fellépéstől, máskülönben a párt kötelező fegyelmének megszegőivé, mi több: maguk is hitvány árulókká válnak. Ezzel szemben az újpesti pártaktíván elhangzott felszólalásában Latorka Dénes elvtárs, kitérvén Králik Béla hozzá intézett levelére, felsorakoztatott aggodalmait kacagtató rémlátásoknak, másrészt az íróasztaltól elszakadni nem tudó bürokrata kucseraság olyan tipikus szimptomájának nevezte, amely mindennél ékebben bizonykodik ezen elemek beteges gyanakvásáról minden szocialista megújhódással szemben. „Ezek a králikbélák nem értik meg – jelentette ki dörgő tapsvihar közepette Latorka elvtárs hogy pártunk nagy forradalmi hagyományokkal rendelkező párt volt és marad. Töretlen forradalmi eltökéltségünket mi sem jellemzi jobban, mint hogy még saját hagyományainkkal is készek vagyunk szakítani, ha forradalmi megújulásunk így követeli.”

Minthogy az újpesti pártaktíván elhangzottakról a kerület közönsége még aznap

értesült, az említett rendszerhű kollektíva Králik Bélát minden további nélkül ávos alezredessé léptette elő, miáltal Liszt Ferenc utcai albérlete előtt egy csapásra jelentékenyen megszorodott a naponkénti műszakvégzés után nótáját elhegedülő, feltételesen szabadlábra helyezett, köztörvényes proletárdolgozók tömege – majd 1956. október 25-én az a valóban kitüntető megtiszteltetés érte, hogy egészen különleges huligánokból válogatott, cipőgyári nemzetőrök vezették elő ahhoz az István téri lámpavashoz, amelyet az újpesti szocializmusféltő erők már hetekkel korábban kiszemeltek a részére.

A nyilvános ávosakasztásra egybesereglett, javarészt egyszerű kofákból, viceházmesterekből, markecszakmunkásokból és strichbedolgozónőkből, továbbá éltes hajadon hívőkből és mindenféle nagypolgári segédmunkásokból álló népes közönség a „Szép vagy, gyönyörű vagy Magyarország” című nemzeti himnusz és az „Édes Erdély, itt vagyunk” kezdetű internacionalista induló eléneklését követően ünnepi hangulatban hallgatta meg az Újpesti Forradalmi Bizottmány, a Magyar Politikai Foglyok Szabad Szakszervezete, valamint a Jézus Szíve Szövetség képviselőinek üdvözlő szavait. Majd különösen lelkes ovációval fogadta a Magyar írók Szövetsége képviselőjében megjelent, az előzőekben már említett ditirambuspoétát, aki néhány, hazafias felkötésekre buzdító, alkalmi csatadalának elszavalása után, a tőle megszokott, dicséretes közérthetőséggel nagyobb lélegzetű paszkvillust szentelt a szocialista humanizmus jegyében felakasztandó, ruszki származású, hírhedett moszkovita ávos ezredes büncelekményeinek ecsetelésére, a hivatali székében talált levágott apácaemlőktől a honi intelligencia színe-virágának Szibériába deportálásáig és a falusi kolhozokba kényszerített színmagyar kisdedek rabszolgarobotra fogásától a történelmi osztályok pedigrés úriasszonyainak rendszeres szifilisz megbecstelenítéséig.

A tündöklő tehetségű poéta laureatus a vájt fülű publikumot az izzóan nemes hevületű szenvedély oly fokára hágatta, hogy az Újpesti Munkástanács részéről delegált vitéz lófő mádэфalvi Barrabás Áron, Hunyadi SS-páncélgránátos őrnagyból átképzett népi demokratikus üzemportás, és a Petőfi (Nemzeti Paraszt-) Párt képviselőjében ráadás csizmában kirukkolt gróf Pálffy-Daun Tivadar, állami gazdasági sertésgondozó és böllér, minden szabadságharcosi tekintélyét kénytelen volt latba vetni, hogy a maceszabáló kávéházi firkonc hohmecolásától begerjedt tömeg még időnek előtte ízekre ne tépje a bestiális ávos vezérőrnagyot, s ezáltal szennyfoltot ejtsen a szent vérítélkezés makulátlan fajtisztaságán. Hála tehát az elkanászkodott plebszet karakán munkás-paraszt összefogással akkurátusán megregulázó nemesi-arisztokrata erélynek, dr. Somoskeőy-Schacht Olivér, nyilas körzetvezetőből szövetkezeti jogtanácsossá kiemelt, dolgozó értelmiségi, a kerületi Nemzeti Bizottmány elnökségi tagja, érvényt szerezhetett ama messzemenő törvényes jogvédelemről tanúskodó, rögtönítelő széki felszólamlásának, hogy magyar ember mielőtt akaszt, mindenkor biztosítja az utolsó szó jogát.

Így kerülhetett sor arra, hogy Králik Béla, kivert fogai miatt ugyan kissé pöszén, de annál ércesebb hangon ragadja meg törvényadta lehetőségét. „Elvtárfak” – kezdte, mire nyomban fejbe verték valami kerítésléccel, és egy feltűnően barna bőrű, káposztásmegyeri népzeneész, öklömnyi kokárdával a mellén, azt ordította: „Itten csak testvérek vannak, te rühös cigány!” „Elvtárfak – ismételte mindazonáltal vérvő feje búbjával sem törődve Králik Béla –, elvtárfnök, p-proletárok ...” „Ócsárolja a hazafiakat! – sivították körös-körül a bérbedolgozónők, legkivált az a Babuka becenéven az egész Árpád úton közismert, patinás külsejű delnő, akit a forradalom szabadított ki a Kun utcai nemibeteg-gondozó gonorrhoea-osztályáról, és aki már percek óta azon alkudozott a ditirambuspoétával, hogy a szabadságharcos nemzeti időkre való tekintettel huszonöt avagy ötvenszázalékos bérkedvezménnyel vonuljon-e el vele szobára. – Mostantól kezdve csak urak és naccságák vannak a hazában!” „Faktárfak,

f-faktárfak...” – kiáltozott a mindenünnen rázúduló közápor közepette is Králik Béla, de ezzel sajnos az eladdig némán és szorgosan tevékenykedő, hajlékony ujjú szakmunkásokat is önmaga ellen hangolta. „Még hogy szaktársak? – üvöltötte felháborodva a váci állami zacskóragasztó intézmény régi törzsgárdistája, egy szektailag kitagadott volt jehovista prédikátor, miközben éppen szocialista személyi tulajdonává tette az állami gazdasági gróf családi címerrel ékesített, arany zsebóráját. – Mi nem vagyunk a szaktársai, maga ávos rabló!” „Nyíljon ki v-végre a csipáf femetek – agitált rendíthetetlenül Králik Béla. – *Ef itten egy k-köfönfégef éf k-klaffikuf ellenforradalom, m-mely a ti legfajátabb oftályérdekeiteket if v-vefélybe fodorja...*” „Tegezni mersz, ruszki?” – bömbölte ekkor közbe egy csipás szemű, szakállas márciusi diák ifjú, akit hivatására nézve lángossütői iparendéjlyel rendelkező orgazdaként ismertek a rákospalotai piacon, és akit alig néhány órája eresztettek szabadon az NKVD felszámolt Markó utcai ólomkamráiból, s azzal egy egész nemzetiszínű zászlót gyömöszölve a nevetlen ávos vezérezredes szájába, minden további kremlista demagógiának radikálisan az elejét vette.

Habár a lelkesen éljenző egybegyültek ezután ütemes „Barrabás méltóságos úr! Barrabás méltóságos úr!” kiáltásokkal a munkásosztály üzemportási képviselőjétől követelték a népítélet akasztómesteri végrehajtását, a kiszabott forradalmi pogromprogramnak megfelelően, a megtisztelő feladat a Szabad Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai Intézetének kiküldöttjére, egy nedvedző orrú, ifjú bölcselőre várt. A marxista etika szépreményű elmélyítője – aki még nem tudta, hogy árulkodóan kampós orrának köszönhetőleg a Králik Béla jobbán levő lámpaoszlopot öneki, míg a balján levőt a káposztásmegyeri népzeneésznek tartják fenn volt Rákosi Mátyás ösztöndíjashoz illő szerénységgel, a Forradalmi Szent István Király Plébánia hivatalból kirendelt hitoktatójának pilátusi ujjcsettintésére haladéktalanul elő is lépett a szabadságharcos szívgárdisták fegyelmezett, géppisztolyos falanxa mögül, s miután Králik Béla antikrisztusi nyakára hurkolta a szektás-dogmatikus áltudós Eötvös Loránd nevére már Pázmány Péter forradalmi előfutár nevére visszakeresztelt, budapesti tudományegyetem kritikai marxistáinak önzetlen adományát, egy bölcséletileg *nervus probandinak* definiálható minőségi szarítókötelet, felkészült rá, hogy *argumentatio ad baculinam* egyszer s mindenkorra megsemmisítő bírálatban részesítse az emlékezetes Petőfi-köri dispután országos hírhedségre szert tett, megrögzött Zsdanov-tanítvány antimarxista tévtanait.

Hogy a szépreményű etikusfinak ez alkalommal mégsem állt módjában a dogmatikus ideológia e ragyogó elmeélű, immanens kritikai cáfolata, sem pedig az, hogy az ávos kultúrbonc lába alól kirúgja a V. I. Lenin nevezetű, gyászos emlékű sztálinista főteoretikus bőrbe kötött műveinek összes köteteit, az kizárólag annak az előre be nem kalkulált, szerencsétlen körülménynek volt tulajdonítható, hogy a szükségszerűség és a véletlen bonyolult dialektikus kölcsönhatásának pregnáns bizonyítékaként, a népakaratilag közvagyonná nyilvánított Árpád úti Állami Áruház felől váratlanul egy kóbor tank csörtetett elő, és néhány lövéssel azonmód gyújtóssá aprította özvegy Tumpek Bódogné MNDSZ-aktíva hatóságilag engedélyezett virágárus bódéját.

Ez a gyülekezeti, szólás- és akasztásszabadságot durván sárba tipró, hernyótalpas, militarista önkény az összeverődött forradalmi gyülekezetét halaszthatatlan feloszlásra ösztönözte, annál is inkább, mivel az erős valóságérzékű páncélgránátos üzemportás, harcászati tapasztalatait kamatoztatva, elordította magát, hogy lönek. A szélrózsa minden iránya megtelt sietősen távolodó szabadságharcosokkal, akik még csak arra sem fordítottak gondot, hogy a forradalom tisztaságát megőrzendő, fegyvereiket, kokárdáikat, pántlikáikat és árvalányhaj-csokrétaikat ne hajigálják szanaszét, valamiféle jól sikerült alkotmányünnepi utcabál másnapját idéző szemétdombot hagyva maguk

után. Az éktelen csörömpöléssel közeledő, majd teljes gázzal tovaszárguló T54-es típusú, a Magyar Néphadsereg rétsági harckocsizó kötelékének állományába tartozó *cansa occasionalis* egyébként éppen a Honvédelmi Minisztérium Forradalmi Katonai Tanácsának ama nyílt parancsát továbbította valamennyi föllelhető észak-pesti katonai alakulathoz, hogy a kormánystatárium helyes értelmezésének szellemében minden olyan jellegű ellenforradalmi pogromcselekmény erélyesen felszámolandó és megtorlandó, amely a spontán forradalmi felkötések szocialista törvényességét bármiben is sértené. A közeli kapualjakban, udvarokban és piaci bódék közt kuksoló, vérig sértett forradalmárok, egymástól teljesen függetlenül, arra az egyöntetű elhatározásra jutottak, hogy tekintettel a párttűző ellenforradalmi szoldateszka harckocsiezredeinek gálád beavatkozására, haladéktalanul küldöttséget menesztenek a Parlamentbe, és forradalomhű zászlóaljkat fognak követelni a kormánytól az addig elhalasztandó akasztás kívánatos biztosítására, mert különben csakis az ENSZ-csapatok újpesti behívásával látnák garantálva a hazafias népitélkezések kedvező légkörű végrehajtási szabadságát.

E józan forradalmi higgadtságról és nem holmi lumpenvagányok hebehurgya vakmerősködéséről tanúskodó felkelői döntés azt eredményezte, hogy Králik Béla csak álldogált ott elárvultán és tanácstalanul a lámpavas alatt, cukorspárgával hátrakötött kézzel, szájában a nemzeti lobogóval, orrában a magát emberileg nagyon is érthető okokból összerondító, sertésgondozó gróf igen intenzív illatmaradványaival, nyakában pedig a makacs kötélhurokkal, amelyből hasztalanul próbálta kihúzogatni a fejét. Csak állt türelmesen, mintegy a lenini tanítás magaslatáról szemlélve a szabadságharcos szolidaritást kifejező, ámde sajnálatosan félreértett harckocsi-üdvölvések által kiürült István teret és a közigazgatásilag szégyenszemre még mindig Bajcsy-Zsilinszky Endre nemzetáruló háborús bűnös emlékét hirdető főútvonalat, amelynek házfalain azonban már a remény badeni zöldjével felmázolva ott díszelgett a forradalom további stációját sürgető, szentenciózusan tömör népköltészeti epigramma: „ICIG MOSTAN MAJD NEM JUCC EL AUSVICIG!” Csak várakozott hát beletörődve s abban bizakodva, végül talán csak elvetődik oda valami jobb idegzetű szabadságharcosokból álló különítmény, amely kevesebbet vacakol és kielégítőbb munkát végez. Mert az igazat megvallva egyszeriben rettentően ráunt az egész világegyetemre. Mondhatnók, rémes mísze támadt tőle. És lassacskán elhessegethetetlenül kísértette meg az a hallatlan, minősíthetetlen, botránnyos, azonnali pártkizárást maga után vonó, gyáva gondolat, hogy mozgalmi pályafutására végérvényesen pontot téve, saját lábúlag távolítsa el maga alól a lenini platformot. Szemét tehát jó erősen behunyta, nehogy még meglássa a vedlett lódenjére ziherejsztűzött párttagsági könyvét, és bakancsa orrával egyre eltökéltebben tapogatózott a legkedvezőbb rúgásfelület után, miközben megbocsáthatatlan elprivatizálódásában magában így nyöszörgött: „Mama, jaj, k-kedves mamám, m-miért is hagyott el m-maga engemet?” Ám ekkor egy súlyos kéz érintését érezte meg a vállán.

Ez a súlyos kéz egy bizonyos Csiba Rozália tizennyolc éves magkészítő leányhoz, a női junior röplabda-válogatott rettegett leütéseiről ismert Szőke Bombázójához, egy törzsökös istvántelki útkaparó-dinasztia fejének balkézről nemzett, igen határozott sarjához tartozott. Nevezett Csiba Rozália munkásarisztokrata származásának, népi demokratikus árvaházi neveltetésének és száznolcvankilenc centire sikeredett természetének teljes gögijével, alig néhány perccel azelőtt lépett ki az Újpesti Vasöntőde Vállalat Mindszenty József és Sir Winston Churchill képmásával kidekorált Baross utcai kapuján, miután a műszak végeztével elolvastván és alapfokú szemináriumi tanulmányaival összeférhetetlennek ítélnév, kategorikusan megtagadta ama pártfőiskolai tanárok által fogalmazott Nemzeti Kommunista Kialtvány aláírását, amely az ázsiai világkommunizmus kísértetétől fenyegetett, az európai keresztény civilizáció

határgyepűin nem rést, hanem erős bástyát képező, Mária-hívő Magyarország osztársadalmi programjának harcos sztrájkokkal kinyilvánítandó támogatására szólította fel a csonka kis haza megtiport földjének rabjait. Ezt követően pedig nyíltan kimutatva dühödt ellenforradalmi érzületét, vandál módon összecsomagolta és laposra verte az üzem sztrájkbizottságának és munkástanácsának demokratikus önválasztással megalakult vezetőségét, annak a jóakarató szaktársi kritikának orcátlan visszautasítása gyanánt, amelynek során büdös pártrüfkeségét és tetves sztrájktörő ribancságát tették bírálat tárgyává.

A nyomatékosnak szánt kritikát röpke másodpercek alatt drasztikusan elfojtó, nyakigláb ellenforradalmárnő, híven megrögzött terrorerkölcsseihez, súlyos kezét tehát Králik Béla vállára helyezte, és mély hangján így szólt hozzá: „Ez pofátlanság, papa! Hát micsoda proli maga, mert a külsejéről annak nézem, hogy önként emésztene el magát, ha már az államosított osztályellenség itt hagyta világ csúfjának? Pfúj – bökött rá méltatlankodva a felbiztosítótűzött vörös könyvecskére –, ráadásul párttagság is!” – „Conchita! – kiáltott fel megrökönnyödvé a zajgó eseményektől már teljesen összezavarodott, boldogtalan öngyilkosjelölt, a nemzeti lobogót végre kiköpvén a szájából. – Hogy k-kerül/ te ide, Conchita?” „Semmi Koncsita – felelte megbántva a Szőke Bombázó –, én Rozika vagyok a vasöntödéből, ha éppen tudni akarja, és legalább olyan rendes sztrájktörő, mint maga, ahogy a nyakravalójáról gondolom. Melyik galeri ajándékozta meg vele? Csak nem azok a kispapok, akiket máma hoztak föl miniszteri kormánykocsikon Pannonhalmáról, és most mindenütt ólmos botokkal őrzik a sztrájkot?” „Ezek b-butá prolik voltak – kesergett Králik Béla. – *Fok-fok d-derék potenciálif elvtárf.*” „Nem szégyell ilyen szaros rádióbeszédet prédikálni? – szólt megbotránkozva a Szőke Bombázó. – Magának vagy a sütnivalója vagy az optimizmusa fogyott el, szaki bácsi!” „*Af optimifmufom* fogyott el, R-Rofika elvtárfnö – vallotta be Králik Béla gyáván. – A p-pártot mindenféle júdáfok, engemet meg k-különböfő kifhitűfégek b-bomlaftanak.” Csiba Rozália erre már haragosan húzta össze aranybarna szemét. „Hát maga nem járhatott valami rendesen a szemináriumaira, szaki bácsi, az egyszer szent! Tudja, mit mondott Lenin elvtárs 1907-ben? Azt, hogy az összes bolsevik elfér mellette egy padon. Magának meg hány padra való elvtárs kéne, hallja-e, hogy ne eressze el így a fülit-farkát?” Azzal a további vita elejét veendő, Králik Béla erőtlen tiltakozását egy nyakszirtjére mért, gyöngéd alsótenyeressel elnémította, és ráncos, sovány nyakáról szép nyugodtan lecsomózta a kötelet. Majd alélt testét széles vállára dobta, s higgadt léptekkel elindult vele, hogy közeli Thököly utcai albérletében, pártonkívüli létére is, mielőbb számonkérje tőle akasztott kommunistához nem méltó kispolgári elcsüggedését. Mindebből melleleg még az is kitetszik, hogy szegény Králik Bélának nemcsak a történelem megmásíthatatlan objektív fejlődéstörvényeivel és ama bizonyos visszaforgathatatlan kerekével, hanem a történelmet formáló néptömegek erejét és öntudatát megtestesítő, tagbaszakadt ifjú nőszemélyekkel is különös pechje volt világéletében.

A Thököly utcai albérletben, alighanem teljesen hasonló, árvaházi gyermekkoruknak betudhatóan, csakhamar szerető apai-leányi szálak szövődtek kettejük között. Králik Béla már az adoptálás gondolatát is komolyan fontolóra vette, de a szocializmus építésének 1956 októberében végbemenő, nemzeti sajátosságokra és hagyományokra bázírozott megújítási kísérlete egyelőre háttérbe szorította családi természetű tervezéseit.

Mihelyt a Szőke Bombázó odaadó ápolása talpra állította a gyöngéd alsótenyeres okozta, makacs nyakcsigolya-zúzódásból, ismét kistarcsai elméleti stúdiumaiból merítve, elérkezettnek látta az idejét, hogy a kritika fegyverét a fegyverek kritikájával cserélje fel. Ekképpen aztán, több megghiúsult próbálkozás után, védangyala éberségét végre sikeresen kijátszva, szökve hagyta el Thököly utcai menedékét, hogy késedelem

nélkül fegyveres szolgálattételre jelentkeztek az I. Munkás-paraszt Forradalmi Ezred angyalföldi laktanyájában. Az ezred kötelékébe fel is vették alig három héttel azután, hogy a mátyásföldi szovjet katonai kórházban kiheverve azt a magyar nép iránti szolidaritásból fakadó, mindamellett súlyos függelemsértést képező goromba testi bántalmazást, amelyben a latin betűvetésben sajnálatosan fogyatékos jártasságú, de annál keményebb öklű Tyihon Babuskin és Lado Dumbadze gárdaharcosok részesítették az igazoltatások és előállítások közt eltelt néhány perc leforgása alatt.

Bár Králik Bélának, úgyszintén néhány perc leforgása alatt, meggyőzően sikerült tisztáznia, hogy voltaképpen még névrokonsága is csak etimologikus az új Zrínyiként akkor már réges-rég Bécsig kirohanó, és onnani nyilatkozataiban, Budapestet utolsó lehelleltéig védelmező Király Béla vezérőrnagy nemzetőr-főparancsnokkal, a gárdaharcosi szolidaritás következtében szerzett agyrázkódása kérérelhetetlenül megakadályozta abban, hogy tevőlegesen közreműködhessek ama emlékezetes tüntetés szétkergetésében, amelyre a Népszabadság november 23-i számának gyászkeretes felhívása nyomán került sor, amikor a legeldugottabb italmérésekből is az utcára özönlöttek mindazok a felvett fizetések és prémiumok ellenére dacos szilárdsággal sztrájkoló dolgozók, akik a párt hívó szavára egyetlen percig sem haboztak az októberi sajnálatos események egyhónapos jubileumának tiszteletére néma gyászfelvonulással adózni a szabad világ nagy ügyéért elesett, nemzeti hősök emlékének, s egyúttal fegyelmezett egységben lincselni meg a párt fegyveres erőinek néhány balos provokátorát, akik a párt lapjának felszólítását negligálva, oszlásra szólították fel őket.

Emiatt azonban nem kellett sokáig keseregnie, hiszen még éppen jókor épült fel ahhoz, hogy mint már az I. Munkás-paraszt Forradalmi Ezred egyszerű közharcosa részt vehessen a Nagybudapesti Központi Munkástanács „Irts! Rombolj! Pusztíts!” jelszóval meghirdetett, békés karácsonyi demonstrációjának feloszlításában, a Nyugati pályaudvar előtt. És panaszra már csak azért sem lehetett oka, mert egy koronás-kettőskeresztes királyi címerrel kidekorált, hazafias magyar proletáranya, bizonyos Pócs Emma, az Ilkovics-büfé Combtárogató Mici néven közismert törzsvendége, Thompson gyártmányú géppisztolyából két sorozatot lőtt a hátába, majd fél csomag Astor cigaretta ellenében egy harmadikat is, készséggel téve eleget a merő véletlenségből éppen odavetődő BBC televíziós forgatócsoport szíves felkérésének.

Pócs Emmát, mint a budapesti Orléans-i Szüzet, másnap már Nyugat-Európa és a Tengerentúl valamennyi tv-nézője megismerhette, ezzel szemben Králik Bélát még tulajdon karhatalmista bajtársai sem ismerték meg, miután jó ötnegyed év elteltével – három bonyolult műtéten átesve, jobb karjának töből való amputálását fel sem számítva –, buchenwaldi reminiscenciákat keltően muzulmánna aszalódva, végül kiengedték az I. számú Sebészeti Klinikáról.

A klinikán egyébként nemcsak az állandóan kibőgött szemű, mindazonáltal már a felnőtt női röplabda-válogatott oszlopának számító Csibó Rozália látogatta, hanem olykor egy Pongor Károlyka nevezetű, tízéves forma, krumpliorru kisfiú is, akit a sztrájkoló magyar írók utóbb felvettek ama személyiségek listájára, akiknek a közéletből való azonnali eltávolítását követelték cserébe asztalfiókban őrzött, nagybecsű műalkotásaik nyilvánosságra bocsátásáért. Pongor Károlyka ugyanis aki az emlékezetes karácsonyi demonstráció napján, Vodicska Ferenc peronhordár unokajaként, a pályaudvaron tartózkodott, vaksi nagyapjától meglógva, nagy élvezettel szemlélte az érkezési oldal előtti téren dülő, izgalmas tűzharcot. Minthogy azonban gyermeki igazságérzetét mélységesen felháborította az a jelenet, hogy valami bőrbekecses, címeres spiné egy pufajkás kis manusz háta mögé lopózva orvul beletrafál, mérgében előbb egy harsány „Nem ér! Ez csalás!”, majd egy még harsányabb „Gyűnnek a ruszkik!” kiáltással alig másfél perc alatt tökéletesen

megtisztította a pályaudvar környékét a munkástanácsi tüntetőktől. Ez az ízetlen dedós tréfa annál inkább megbocsáthatatlan volt, mivel visszavonhatatlanul megghiúsította az érdekesnek ígérkező tv-felvétel végét, amikor is a sebtében toborzott negyvenforintos statisztáknak a Szózat és a Rule Britannia éneklése közepette ki kellett volna taposniuk a kövezeten hörgő, pufajkás Kádár-kutya bensőbb részeit.

Való igaz, Králik Béla talán még soha nem állt olyan közel a megtiszteltetéshez, hogy valóban feliratkozzék a magyar munkásmozgalom mártírjainak különösen gazdag lajstromára, s hogy ma valamelyik újpesti mellékutca neve hirdesse vértanúi emlékét a proletár utókornak. Ám az is igaz, hogy elhagyván a sebészeti klinikát, talán még soha nem érezte harci kedvének és erejének oly örvendetes teljében magát, mint akkoriban, a már lassanként izmosodó konszolidációba csöppenve. Felajánlott nyugdíjaztatását sértett méltósággal utasította vissza, és késlekedés nélkül a párt rendelkezésére bocsátotta magát.

Tekintetbe véve ez irányú nyakasságát, hetvenöt százalékos mozgalmi rokkantságát és kimeríthetetlenül bőséges vértanúi tapasztalatait, a pártilletékesek úgy vélekedtek, hogy nála alkalmasabb személyt keresve sem találhatnának az akkoriban már rég ellenforradalommal nyilvánított októberi sajnálatos események idején elhalálozott mártírok emlék-, utca- és sírtábláinak ünnepélyes leleplezésére, amely megtisztelő feladat ellátására dadogása különösen alkalmassá tette.

Csak hogy Králik Béla hangképző szerveinek e rendellenessége csodálatos metamorfózison ment át, valahányszor a mártír elvtársak példás helytállásáról kellett megemlékeznie. Dadogását megakadályozandó, korántsem kellett kavicsokat dugdosnia a nyelve alá, amikor Démoszthenészhez méltó filippikákat vágott ki mindama kishitű, opportunistáknak, mind a néphez és a proletariátushoz, mind a párthoz és a néphatalomhoz méltatlanná vált renegátok és júdások ellen, akik az osztályellenség offenzívájának legnehezebb napjaiban, vacak nyárspolgári irhájukat féltve, gyáván lapítottak, vagy nyíltan megtagadták elvtársaikat és osztályos testvéreiket, nemkülönben a világforradalom vörös lobogóját, s ezáltal, amiképpen „vértanúit a munkásosztály befogadja nagy szívébe”, úgy cserbenhagyok és ki szolgáltatóit, ellenséges letipróihoz hasonlatosan, „már most szégyenfára szögezte a történelem, ahonnan papjaik minden imádsága sem válthatja meg őket soha”.

Minthogy imígyen kisajátítván magának Marxot, csaknem valamennyi fővárosi és vidéki megemlékezésen az egybegyűltek közül legalább tucatnyi olyan régi és jó elvtársat bántott meg, akik bár a vérzivataros napokban valóban sajnálatosan megzavarodtak, de azóta már, méltóan magas beosztásaikhoz, ismétetlen elévülhetetlen tanúbizonyságát adták osztályhűségüknek, Králik Bélát kezdetben – méltányos tapintattal – még csak demagóg szájtépőként aposztrofálták, ám rövidesen már a vörösre mázolt, rongyrazó kispolgárnak azt a jellegzetes öspéldányát ismerték és panaszolták fel benne, aki szünös-szüntelen felszaggatva a már jótékonyan hegedő sebeket, nemkívánatos indulatokat kavar az ideológiailag kevésbé képzett, egyszerűbb elvtársak körében, s ilymód jelentős mértékben hátráltatja a konszolidáció széles körű kibontakozását és kibontakoztatását. Végül is feltehetőleg ezeknek a helyes fejlődésért aggódó panaszoknak volt tulajdonítható, hogy hamarosan pártelismerésben és kormánykitüntetésben részesítették, s miután plasztikai műtéttel kapott egy vadonatúj fület, illő módon nyugdíjba helyezték.

Ezzel egyszerre mind Králik Béla törvénytelen születésű, újpesti cipőfelsőrész-készítő viszontagságos életpályájának egyszólván a fináléjához érkeztünk. Mint kipróbált, derék veterán, a párt figyelmessége és megbecsülése jeléül, olcsó bérű, másfél szobás lakáshoz jutott a Thälmann utcai lakótelepen. Ott, élete első főbérletében többé nem látta megvalósíthatatlannak régóta dédelgetett ábrándját, s törvényesen

leányává fogadta és magához vette Csiba Rozáliái öntödei magkészítőt, a női röplabdaválogatott akkoriban már európai hírű Szőke Bombázóját, aki ezt sem élmunkáshoz, sem élsportolóhoz, sem emlékműi természetéhez nem illő, elérzékenyült pityergéssel fogadta.

Ám Králik Béla megérdemelt magánéleti boldogságáról és békés öregkoráról szövögetett álmait, mint már annyiszor, ezúttal is füstbe mentek. Méghozzá – immár végérvényesen. Jóilehet nyugdíjas pártkörzete munkájába azonnal tevékeny lelkesedéssel bekapcsolódott, és pártkapcsolatai révén még azt is sikerült kiharcolnia, hogy délelőttönként társadalmi ellenőri minőségben a lakótelepi zöldségáru-ellátásra felügyeljen, délutánonként pedig önkéntes rendőri szolgálatot teljesítsen a csúcsidőben igen forgalmas Váci út és Thälmann utca kereszteződésében kijelölt posztján, mi több: vásár- és ünnepnapokon, mint kisegítő társadalmi parkőr, éberrel vigyázza a József Attila tér köztisztaságát, továbbá a hajdani proletárok ott játszadózó, apró örököseinek testi épségét – nyugdíjassága második hónapjában a szervezete teljesen összeroppant.

Súlyos tüdőpanaszokkal került fel ide hozzánk. Némely rossznyelvek szerint krónikus pofonéletlenség következtében. De akármi volt is az oka, tény és való, hogy az állapota néhány nap leforgása alatt annyit romlott és úgy elkomplikálódott, hogy az állatorvosi oktatás ama bizonyos lovához hasonlóan, az összes gyógyíthatatlan tüdőbetegségeket a lehető legkitűnőbbben demonstrálhatták rajta. Amikor már, osztatlan konzílium! egyetértéssel, éppen véglegesen leírták, egyik napról a másikra – se szó, se beszéd! – tökéletesen meggyógyult. Rejtélyes felépülése, ha lehetséges, még emlékezetes weimari teljesítményénél is meglepőbb volt, nem csoda tehát, ha mind a mai napig a legjelesebb hazai pulmonológusok elkeseredett szakmai vitáinak középpontját képezi. Túlzás nélkül elmondható, hogy felépülése valóban egyike volt az orvostudomány azon talányos sikereinek, amely előtt tanácstalanul áll minden specialista, kivéve szerénységemet. Én azonban még a szerényetlenség ódiumát is bátran vállalva, ezennel ünnepélyesen fellebbentem a titok fátyolát.

Tavaly áprilisban, azon a baljóslatú napon, amikor a rádió bemondta, hogy a kubai Playa Girónnál ellenforradalmár zsoldosok szálltak partra, Králik Béla ugyanis lázas sietséggel felkeresett, és megtisztelt azzal, hogy bizalmasan elhebegje: már a kora hajnali órákban megírta és expressz-ajánlott fel is adta kérvényét az illetékes szerveknek, amelyben azt kérte tőlük, hogy haladéktalanul járuljanak hozzá önkéntesi kiküldetéséhez a szocialista Kuba vívmányainak védelmére, mivel több évtizedes forradalmi harci tapasztalatainak ott talán még manapság is hasznát vehetik.

Boldog volt, izgatott és harcra kész. Kék gyerekszemében a hajdani tűz lobogott. „Ott most v-veszélyben a forradalom – dadogta felindultan. – És ha a világ legtávolabbi cs-csücskében is veszélyben a f-forradalom, Králik Béla szíve rögvest nyugtalanná v-válik ...”

Ám estére mégis elhunyt. Igazgató főorvosunk, professzor Zách merő jóakaratból beléje nyomott egy szívnyugtató injekciót, s *ezzel*, tudtán kívül, ráhibázott elpusztításának egyetlen lehetséges módjára.

Sírjánál hárman álltunk. Jómagam, Csiba Rozália és egy feltűnően krumpliorrú, fiatal kamasz, aki egész idő alatt csöknyösen az Internacionálét füttyülte.

Sírkövébe, ahogy egyszer kérte volt, Lenin szavait vésettük. „Forradalmárok vagyunk. Mindenkor és mindenütt verekednünk kell.”

MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ
Felelős kiadó Kardos György

Kner Nyomda Dürer üzeme 81.1791
Békéscsaba, 1982

Felelős szerkesztő Juhász István
Műszaki vezető Sebestyén Lajos
Műszaki szerkesztő Fraunhoffer Péter
A védőborítót Barczánfalvi Ferenc tervezte

Kiadványszám 4906
Megjelent 12,6 (A/5) ív terjedelemben
Garamond betűtípusból szedve

MA 4123

ISBN 963 271 729 5
